TATIZO LA UKOSEFU MKUBWA WA USAWA KATIKA SADC

Kukabiliana na ugumu wa kiuchumi na janga la COVID-19

Development Finance International
NORWEGIAN CHURCH AID
actalliance
OXFAM

JEDWALI LA YALIYOMO

UTANGULIZI 3

IKISIRI 4

MUHTASARI MKUU 5

1 UHUSIANO WA UKOSEFU WA USAWA NA JANGA LA COVID-19 KATIKA MATAIFA YA SADC 7
1.1 Ukosefu wa usawa katika SADC kabla ya COVID-19 7
1.2 Jinsi COVID-19 ilivyoathiri umaskini na ukosefu wa usawa 9
1.3 Nchi za SADC hazikuwa zimejiandalia janga hili 11
1.4 Hatua za kukabiliana na janga ambazo serikali zilichukua 13
1.5 Jinsi tatizo la madeni lilivyoathiri ukosefu wa usawa 14
1.6 Hatua za IMF na Benki ya Dunia za Kukabiliana na Janga 17
1.7 Kurejesha masharti magumu ya uchumi 19

2 AZIMIO LA KUPUNGUZA KIWANGO CHA UKOSEFU WA USAWA 2020 22

3 UTENDAJI WA JUMLA WA CRI WA NCHI WANACHAMA WA SADC 24

4. JE, HUDUMA ZA UMMA ZA NCHI ZA SADC ZINAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA? 26
4.1 Elimu 27
4.2 Afya 28
4.3 Ulinzi wa kijamii 29
4.4. Jinsi huduma za umma zinavyoathiri ukosefu wa usawa 30
4.5 Matumizi ya fedha za kilimo kwa wakulima wadogo na chakula 30

5 JE, MIFUMO YA KODI YA NCHI ZA SADC INAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA? 33
5.1 Uendelevu wa sera za kodi kinadharia 35
5.2 Ukusanyaji wa kodi 37
5.3 Jinsi kodi zinavyoathiri ukosefu wa usawa 39

6. JE, SERA ZA KAZI ZA NCHI ZA SADC ZINAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA? 40
6.1 Sera za ajira 41
6.2 Utoaji haki kwa wafanyakazi 43
6.3 Jinsi inavyoathiri ukosefu wa usawa katika mishahara 44

7 MAHITIMISHO NA MAPENDEKEZO 46
7.1 Mapendekezo ya dharura zaidi 46
7.2 Mapendekezo ya muda wastani kwa serikali 47
7.3 Mapendekezo kwa SADC 48
7.4 Mapendekezo kwa jumuiya ya kimataifa 48

KIAMBATISHO CHA 1 50

MADOKEZO 51

Maelekezo
Ili kutoka kwenye maudhui haya hadi ukurasa wowote kwenye taarifa hii, bofya sehemu unayotaka. Ili kurudi katika ukurasa huu wa yaliyomo, bofya kwenye kichupo cha kijani, juu kushoto mwa ukurasa.

UTANGULIZI: TAFAKARI ZA MSINGI WA IMANI KUHUSU UKOSEFU WA USAWA: USAWA NI UJUMBE MTAKATIFU

Tangu mwanzo wa historia, umaskini na unyonge umetambuliwa kuwa changamoto na vikwazo vikuu vya maendeleo ya binadamu na jamii ya binadamu. Miongoni mwa mambo haya ni suala la mali, utengenezaji mali, umililki wake, usambazaji na mtazamo wetu kuhusu mali.

Mafundisho ya kithiolojia yanatuambia kwamba binadamu wote wameumbwa kwa Mfano wa Mungu. Kwake, sisi tunatoshana. Lakini tunaona kwamba tofauti kati ya matajiri na maskini katika sehemu nyingi za dunia, ikiwa ni pamoja na kusini mwa Afrika, zinaongezeka kwa kasi. Watu wachache wanazidi 'kufanikiwa' na 'kutajirika' huku idadi kubwa ya watu ikizidi kuwa maskini zaidi. Ajabu ni kwamba, haya yanatokea katika ulimwengu ambao Mungu ameubariki kwa wingi, kiasi cha kuruhusu kila nafsi hai duniani kuwa na maisha ya yenye hadhi na starehe.[1] Mahatma Gandhi aliwahi kusema: 'Dunia ina uwezo wa kukidhi mahitaji ya kila mtu, ila si uchoyo wa kila mtu'.[2]

Kama wawakilishi wa Mungu duniani,[3] wanadamu ni wasimamizi wa uumbaji, ambao wanapaswa kuutumia kuendeleza manufaa ya umma. Lakini tumeasi mwongozo wa kiungu na kuchukua mifumo ya ubinafsi na inayoendeleza kupenda mali. Mifumo inayowatuza tabia ya kula rushwa, ubashiri na uvivu na kudunisha ya uchapakazi, uvumbuzi na ubunifu. Mifumo ambayo inajivunia kuwafanya baadhi ya watu kuwadhalilisha wengine, kudumisha utumwa mamboleo. Mfumo wa kiuchumi wa leo unaufanya ukosefu wa usawa kukita mizizi, huku ukiwawezesha watu wachache kujlimbuikizia mali na kuwalazimisha mamilioni ya watu kuishi katika uchochole. Kukosekana kwa usawa kunachochea umaskini. Kunachochea vurugu na ukosefu wa usalama. Kunawanyima mamilioni ya watu haki yao ya kuishi maisha kamili yenye hadhi. Ukosefu wa usawa unatatiza jamii zetu kama tunavyozifahamu leo.

Kutokomeza umaskini na kujenda jamii zilizo na usawa wa kiuchumi zenye ustawi na uadilifu, kunahitaji juhudi za pamoja za waliobahatika na wasiobahatika, kuhurumiana, kushikamana kwa lengo moja la kuwakomboa wanadamu katika utumwa waliowekwa na watu wengine na kuwa watumishi wa Mungu mmoja wa kweli wenye fahari na heshima. Tunatambua wajibu wa kimsingi wa mataifa kulinda raia wao, kwa kutimiza haki za binadamu na kuhakikisha ulinzi wa kijamii kwa wote. Pia tunaelewa kwamba ushuru ni chombo cha msingi cha kupunguza ukosefu wa usawa, kupitia kugawanya tena mali na kufadhili manufaa ya wote, ili wote waishi maisha yenye heshima na ili uwajibikaji wa serikali kwa wananchi udumishwe.[4] Kama watu wa imani, tuna uzoefu wa karne nyingi wa kushughulikia mahitaji ya watu. Tunatoa huduma za afya na elimu, na kuchukua hatua wakati majanga ya kibinadamu yanatokea. Kama viongozi wa imani, tunaleta matumaini na mwelekeo. Tunapaasa sauti kupinga umaskini, dhuluma na ukosefu wa usawa.

Sasa tunaomba serikali za nchi za kusini mwa Afrika, na kwingineko, kusoma ripoti hii na kujitolea kupunguza ukosefu wa usawa. Pamoja na mavuguvugu ya watu kutoka kote ulimwenguni, tunaongeza maoni zetu kushinikiza ugawaji upya wenye haki wa mali, haki ya kijinsia na ulinzi wa kijamii kama suala la uadilifu na haki za binadamu.

Imewekwa saini na wawakilishi kutoka jumuiya za kidini za Kusini mwa Afrika:

Nelson Kisare, Askofu wa Kanisa la Mennonite Tanzania na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Dini Mbalimbali za Haki ya Kiuchumi na Uadilifu wa Uumbaji (ISCEJIC)

Mch. Baba Henry Saindi, Katibu Mkuu wa Baraza la Maaskofu la Malawi

Sheikh Yussuf Ayami, Kiongozi wa Timu, Miradi ya Maendeleo ya Familia, Zambia

Baba Alex Muyebe, S.J. Mkurugenzi Mtendaji – Jesuit Centre for Theological Reflection (JCTR), Zambia

Mch. Canon Emmanuel Chikoya – Katibu Mkuu, Baraza la Makanisa nchini Zambia

Mchungaji Dkt. Daniel Ntoni-a-Nzinga , Rais wa Tchota (National Movement on Natural Resources), Angola

IKISIRI

Janga la COVID-19 limeathiri zaidi hali mbaya ya ukosefu wa usawa katika nchi za Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC), na kuwashinikiza mamilioni ya watu katika umaskini. Mgogoro wa kiuchumi unaendelea kutokana na ukosefu mkubwa wa usawa wa chanjo duniani. Kufikia mwisho wa Machi 2022, asilimia 14 ya raia wa SADC wamechanjwa kikamilifu dhidi ya COVID-19, ikilinganishwa na asilimia 65.5 nchini Marekani na asilimia 73 katika Umoja wa Ulaya.[5]

Mwaka 2021, huku maambukizi yakiongezeka katika mataifa ya SADC, mipango muhimu ya afya, ulinzi wa kijamii na kiuchumi iliyowekwa na serikali nyingi mwaka 2020 inarudi nyuma na hali ngumu kuchukua nafasi yake, huku madeni yakiongezeka na msaada wa nje kufadhili bajeti za nchi ukipungua. Magumu haya ya kiuchumi yamejumuishwa katika mipango ya IMF katika eneo hili.

Hata hivyo, kupona kutokana na janga hili ni jambo ambalo litazipa serikali za SADC fursa moja kuu ya kizazi kizima kufanya kile ambacho wananchi wao wanataka: kuongeza kodi kwa matajiri na mashirika makubwa, kuongeza matumizi ya umma (hasa katika huduma za afya, elimu na ulinzi wa kijamii), na kuongeza haki za wafanyakazi pamoja na kukabiliana na ukosefu wa ajira na kazi zenye hatari. Serikali zikipokea msaada wa nje, ikiwa ni pamoja na kupitia misaada ya madeni na usaidizi, zinaweza kupunguza ukosefu wa usawa kwa kiasi kikubwa na kuondoa umaskini uliokithiri kufikia mwaka 2030.

MUHTASARI MKUU

Mwaka 2018, Development Finance International (DFI) na Oxfam walionya kuwa kusini mwa Afrika ni eneo ambapo usawa unakosekana zaidi barani Afrika, huku wakisisitiza kuwa baadhi ya serikali zake zimetambua haja ya kuchukua hatua madhubuti ili kupunguza ukosefu wa usawa.[6] Mwaka 2022, kwa kutumia mfumo wao wa Kigezo cha Kujitolea Kupunguza Usawa (CRI), ripoti hii ya DFI, Norway Church Aid (NCA) na Oxfam inasema kuwa serikali nyingi za wanachama wa Jumuiya ya Maendeleo kusini mwa Afrika (SADC)[7] ziko tayari kujitolea kwa kiasi kikubwa kukabiliana na ukosefu wa usawa – lakini bado ziko mbali sana na kukabiliana na ukosefu mkubwa wa usawa unaotokana na soko na kuzidishwa na janga la COVID-19.

Ingawa sekta ya uchimbaji inachangia asilimia 10 ya Pato la Taifa la SADC, asilimia 25 ya mauzo ya nje ya kikanda, asilimia 7 ya ajira za moja kwa moja na asilimia 20 ya mapato ya serikali ya kitaifa,[8] sekta hiyo mara nyingi imezidisha ukosefu wa usawa na umaskini. Hii ni kwa sababu ya utaratibu mdogo wa kukuza ushiriki wa umma pamoja na mfumo wa thamani wa viwanda, kutoka mazungumzo ya mikataba/leseni na ushiriki huru wa jamii unaosababisha migogoro na kufukuzwa kwa watu, rushwa na kuteka serikali, ushuru usio wa haki, mtiririko wa fedha haramu na magendo.

Kabla ya janga hili, nchi wanachama wa SADC zilikuwa nyuma ya wenzao wa Afrika Kaskazini kwa wastani wa asilimia 33 katika vigezo vyao vya CRI, na utendakazi wake ulikuwa chini ya nusu ya watendaji bora kote duniani. Serikali za SADC zilikuwa na utendaji bora katika utozaji wa kodi endelevu, lakini hali hii haikudhihirika katika huduma za umma zinazowafikia watu wanaoishi katika umaskini, na haki za kazi zilibaki kuwa duni. Nchi kadhaa wanachama wa SADC (Afrika Kusini, Namibia, Eswatini, Botswana na Ushelisheli) zimeathiriwa sana na janga hili (huku viwango vya vifo vikiwa katika kiwango cha nchi 64 za kwanza duniani), na viwango vya maambukizi na vifo katika eneo hili vimeongezeka kwa kiasi kikubwa kati ya Aprili na katikati ya Agosti 2021. Pia inazidi kuwa wazi kwamba janga hilo ni tatizo mbaya zaidi la kiuchumi kuwahi kutokea katika miongo kadhaa, na kuwashinikiza mamilioni ya watu katika umaskini na kuzidisha ukosefu wa usawa. Tatizo hili linaendelea kutokana na ukosefu wa usawa wa chanjo duniani, kumaanisha kwamba ni asilimia 14 tu ya raia wa SADC waliopatiwa chanjo kamili kufikia mwishoni mwa Machi 2022.[9]

Athari za papo hapo za kiuchumi za janga hili ziliongezeka, huku SADC ikipoteza dola bilioni 80 katika Pato la Taifa[10] na na nafasi milioni 35.5 za ajira (asilimia 26 ya ajira za mwisho za mwaka 2019), kwa mujibu wa utafiti mmoja.[11] Uchunguzi kutoka nchi sita ulionyesha kuwa zaidi ya asilimia 60 ya wananchi walipoteza mapato au kazi kwa sababu ya COVID-19.[12]

Katika eneo zima, masharti magumu ya kiuchumi inaanzishwa katika nchi nyingi katika kipindi ambapo maambukizi ya COVID-19 yanaongezeka. Kutokana na nafasi ndogo ya kifedha, serikali tisa zilipunguza matumizi mwaka 2021. Katika eneo la SADC kwa ujumla,[13] bajeti zilipunguzwa kwa dola bilioni 12.1, zaidi ya mara mbili ya kiasi ($5.1bn) ambacho kitagharimu kununua na kutoa chanjo kwa wananchi wote wa SADC.[14] Takwimu za 2022–26 zinaonyesha mipango ya kupunguza matumizi ya umma kwa bilioni $30.2, sawa na punguzo la kila mwaka la bilioni $6 kwa kila mojawapo ya miaka mitano, ikilinganishwa na 2021.[15] Hizi ni fedha za kutosha kwa serikali kuongeza matumizi ya afya kwa asilimia 28, kutoka wastani wa sasa wa $177 kwa kila mtu hadi $226 kwa kila mtu, na kudumisha kiwango hiki hadi 2026.[16]

Kwa baadhi ya nchi zilizoathirika zaidi, kiwango cha masharti magumu ya kifedha ni cha kutisha. Kwa mfano, mapunguzo yaliyopangwa na serikali ya Zambia katika kipindi cha mwaka 2022–26 ni sawa na mara tano ya bajeti yake ya afya ya kila mwaka; nchini Malawi, Msumbiji na Ushelisheli, ni mara mbili ya bajeti zao za afya.[17] Kupunguza bajeti za umma kwa kiwango hiki bila shaka kutashindwa kutendua ongezeko la ukosefu wa usawa linalosababishwa na janga, na kutazuia ongezeko kubwa la matumizi ya kijamii yanayohitajika ili kufikia Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDG) kufikia 2030.

Hatari ya masharti magumu ya kiuchumi inazidishwa na athari nyingine ya janga hili: ongezeko la haraka la deni. Serikali zimelazimika kusitisha matumizi ya kijamii kutokana na ongezeko la malipo ya riba za madeni. Hata kabla ya janga hili, kulipia madeni kulikuwa kunafikia viwango vya juu sana katika nchi nyingi za SADC, huku serikali zikitumia mara tatu zaidi kulipia madeni ya ndani na nje kwa wastani, kama ilivyo kwa afya. Mwaka 2020–21, kulipia madeni kuligharimu serikali asilimia 42.2 ya mapato kwa wastani katika mataifa ya SADC. Mipango ya kusimamisha madeni iliyoanzishwa na nchi za G20 katika mwaka wa 2020–21 imeonekana kuwa haitoshi hata kidogo.

Mchanganyiko wa mapunguzo ya bajeti, ongezeko la madeni na kiwango cha chini sana cha ufufuzi wa uchumi kutokana na hatari ya ukosefu wa chanjo duniani unasababisha hatari ya kuongeza tatizo la ukosefu wa usawa hadi viwango vipya katika mataifa ya SADC.

Hata hivyo, haipaswi kuwa hivi (rejelea **Sura** ya 7 upate mapendekezo). Ongezeko la mapato ya kodi kuna uwezo mkubwa wa kufadhili mipango ya serikali ili kupunguza ukosefu wa usawa. Ikiwa serikali za SADC zingeongeza mapato yao ya kodi kwa asilimia 1 tu ya Pato la Taifa kwa miaka mitano ijayo (2022–26), zingeongeza dola bilioni 44.3 au wastani wa dola bilioni 8.9 kwa mwaka. Fedha hizi zitatosha kutoa elimu bora kwa watoto karibu milioni 15 wa shule za msingi kila mwaka.[18]

Serikali zinaweza kuongeza mapato haya kwa njia endelevu ambazo husaidia kukabiliana na ukosefu wa usawa, kwa kuongeza viwango vya kodi ya mapato na ukusanyaji, na kuimarisha kodi inayotozwa matajiri. Hatua hii pia itapunguza faida kubwa ya mapato na utajiri na watu matajiri zaidi kusini mwa Afrika wakati wa janga hili. Kwa mfano, utajiri wa wanaume watano matajiri zaidi katika eneo hili uliongezeka kwa dola bilioni 3.2 katika miezi 19 ya kwanza ya janga hili, ambazo ni zaidi ya fedha ambazo zingehitajika kutengeneza chanjo kamili za asilimia 60 ya raia wa SADC.[19] Utafiti kutoka nchi nane za SADC unaonyesha kuwa zaidi ya robo tatu ya wananchi wanaamini kuwa ni haki kuwatoza kodi zaidi ili kugharamia miradi inayowanufaisha watu wanaoishi katika umaskini.[20] Sekta ya uchimbaji inaweza kuwa na jukumu kubwa katika kuongeza mapato muhimu kwa matumizi katika sekta zinazounga mkono kuwasaidia watu maskini. Kanda ya Kusini mwa Afrika inahitaji "hali ya maendeleo" ambayo inabadilika kutoka kuwa mtoa huduma wa hali nzuri kwa wawekezaji (hasa wa kigeni) hadi kuwa mdhibiti na mhusika wa kiuchumi ambaye anaweza kuathiri ugawaji upya na kuwezesha ufikiaji wa usawa.

Pia ni muhimu sana kwamba mapato ya kodi yanatumika kwa uwazi kwenye huduma za umma ambazo hupunguza usawa kwa kiasi kikubwa zaidi (elimu, afya, ulinzi wa kijamii na kilimo cha kuzalisha chakula). Hata hivyo, nchi nyingi wanachama wa SADC zipo chini sana katika matumizi yanayohitajika kufikia malengo ya SDG ya upatikanaji wa elimu kwa watu wote, afya na ulinzi wa kijamii, na malengo ya Kina ya Maendeleo ya Kilimo Afrika (CAADP) ya matumizi ya kilimo.

Kuna kikomo cha utendakazi wa bajeti za serikali katika kupunguza ukosefu mkubwa wa usawa unaosababishwa na masoko ya kazi. Nchi nyingi za SADC ni miongoni mwa nchi ambazo zina kiwango cha juu cha ukosefu wa ujira duniani, na viwango vya juu vya ukosefu wa ajira, ajira hatari na zisizo rasmi na ambazo zinawanyima wafanyakazi (hasa wanawake) haki za kikazi. Serikali zitahitaji kufanya juhudi zaidi ili kupanua na kutekeleza haki za kikazi, na kukabiliana na sababu za kimfumo za ukosefu wa usawa, hasa katika upatikanaji wa mali kama vile huduma za fedha na ardhi.

Ulinganishaji wa takwimu na ripoti za utawala wa kimataifa (Kiwango cha Mtazamo wa Rushwa na Kiwango cha Bajeti Wazi) unaonyesha uhusiano mkubwa kati ya rushwa katika ngazi za chini, bajeti wazi na kujitolea kwa hali ya juu katika kukabiliana na ukosefu wa usawa, hasa katika mataifa ya SADC, na kwa hivyo sera za kukabiliana na ukosefu wa usawa zinahitaji kuambatana na hatua za kukabiliana na rushwa na uwazi wa bajeti ili kufanikiwa.

Mashirika ya eneo hili kama vile SADC, na jumuiya pana ya kimataifa, pia inaweza kusaidia kuziokoa nchi kutokana na hali mbaya ya masharti magumu ya kiuchumi, na kuziwezesha kupona kwa njia pana na jumuishi. IMF na Benki ya Dunia hasa zinahitaji kuhamasisha ongezeko endelevu la kodi, hatua za kukabiliana na kukwepa kodi, ufadhili mkubwa zaidi wa huduma za umma, na kuboresha haki za kazi na ulinzi wa kijamii. Ili kuzuia masharti magumu ya kiuchumi na kuachia fedha zaidi zitumike kijamii, jumuiya ya kimataifa inahitaji kutoa ufadhili zaidi, kupitia misaada ya haraka na kabambe ya kulipia madeni na kutoa misaada zaidi. Pia ni muhimu kuzingatia utoaji wa mara kwa mara wa Haki Maalum za Sarafu za IMF katika muongo ujao.

Juhudi za serikali za SADC za kupunguza umaskini na ukosefu wa usawa zimetatizwa na janga la COVID-19, na masharti magumu ya baada ya janga yataithiri hali zaidi. Bado hatujachelewa kubadili mwelekeo. Kwa kuongeza kodi kwa wale ambao wanaweza kuimudu, na kupokea msaada wa haraka wa madeni na kupata ufadhili wa nje, nchi za SADC zinaweza kutumia fedha zaidi katika huduma za umma na kuimarisha haki za wafanyakazi. Isitoshe, faida za tasnia ya uchimbaji lazima zigawanywe kwa usawa kupitia ufadhili wa bajeti za kitaifa kuelekea utoaji wa huduma muhimu ambao hali yake mbaya imefichuliwa na janga la COVID-19, na sekta za uzalishaji kama kilimo ambazo zinahudumia idadi kubwa ya watu katika kanda hiyo. Hatua hii itawawezesha kukabiliana na masharti magumu ya kiuchumi, na kuwalinda watu wao dhidi ya majanga ya baadaye: lakini hili litafanyika tu ikiwa serikali, taasisi za kikanda na jumuiya ya kimataifa itaimarisha sana maazimio yake ya kupunguza usawa kufikia mwaka 2030.

1. UHUSIANO WA UKOSEFU WA USAWA NA JANGA LA COVID-19 KATIKA MATAIFA YA SADC

Shirika la Oxfam, Norway Church Aid (NCA) na Development Finance International (DFI) wametoa ripoti hii ili kuzihimiza serikali wanachama wa Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika (SADC)[21] kuongeza juhudi zao za kupunguza ukosefu wa usawa.

Sura ya 1 inatathmini jinsi janga la COVID-19 linavyozidisha ukosefu mkubwa wa usawa katika SADC, na jinsi serikali za eneo hili zilivyochukua hatua. Pia inazingatia jinsi janga hili lilivyoathiri viwango vya madeni, na ushauri wa IMF na Benki ya Dunia.

Sura ya 2 inaanzisha Kigezo cha Ahadi ya Kupunguza Ukosefu wa Usawa (CRI) 2020, ambacho kinachambua na kupanga mataifa 158 kuhusu kujitolea kwake katika kupunguza usawa, aidha kinadharia na kwa vitendo pia **Sura ya 3** inaichukulia CRI katika SADC kama eneo moja. **Sura ya 4** hadi **6** nazo zinachambua nchi lengwa kwa kuzingatia nguzo tatu za CRII: huduma kwa umma, kodi na sera za kazi.

Sura ya 7 inatoa mapendekezo kuhusu urejesho baada ya janga: kwa serikali za SADC kuanzisha sera madhubuti za kukabiliana na ukosefu wa usawa ili kupunguza pengo kati ya watu matajiri na maskini, na kwa taasisi za eneo hili na jumuiya ya kimataifa kuzisaidia serikali.

1.1 UKOSEFU WA USAWA KATIKA SADC KABLA YA COVID-19

Eneo la Afrika Kusini ndilo lenye ukosefu mkubwa zaidi wa usawa kote duniani. **Kielelezo cha 1 na 2** vinaonyesha, kwa mtawalia, njia mbili zinazotumika zaidi kutathmini usawa: kigezo cha Gini, namba kati ya 1 (usawa wa jumla) na 0 (usawa wa jumla) kulingana na usambazaji wa kipato,[22] na uwiano wa Palma, ambao hulinganisha kipato cha asilimia 10 ya watu matajiri zaidi na asilimia 40 ya watu maskini zaidi.[23] Mataifa ya SADC yana utendaji sawa katika viashiria vyote viwili, huku Afrika Kusini, Namibia na Zambia zikiwa na viwango vya juu zaidi wa ukosefu wa usawa; na Morisi, Tanzania na Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC) zikiwa na viwango vya chini zaidi.

SADC ina nchi tatu zenye viwango vya juu zaidi vya ukosefu wa usawa kote duniani (Afrika Kusini, Namibia na Zambia), na nyingine 3 kati za nchi kumi 10 zenye viwango vya juu zaidi vya ukosefu wa usawa (Eswatini, Msumbiji na Botswana). Nchi zote wanachama wa SADC, isipokuwa Tanzania na Morisi, ziko katika orodha ya nchi 50 zenye viwango vya juu zaidi vya ukosefu wa usawa. Ingawa nchi za SADC zimeshuhudia ukuaji bora wa uchumi katika miongo miwili iliyopita, na upungufu mkubwa wa umaskini katika nchi 11, angalau nusu ya nchi hizi zimeshuhudia ongezeko kati ya matajiri na watu masikini zaidi.[24]

Ukosefu huo wa usawa hupunguza ukuaji wa uchumi,[25] na unaathiri afya na masuala mengine ya watu.[26] **Kielelezo cha 1**pia kinaonyesha kwamba kigezo cha Gini katika nchi zote kinazidi 0.27, kiwango ambacho IMF inakadiria kuwa ukosefu wa usawa unadhoofisha ukuaji.[27]

KIELELEZO CHA 1: VIGEZO VYA GINI VYA KIPATO CHA SADC

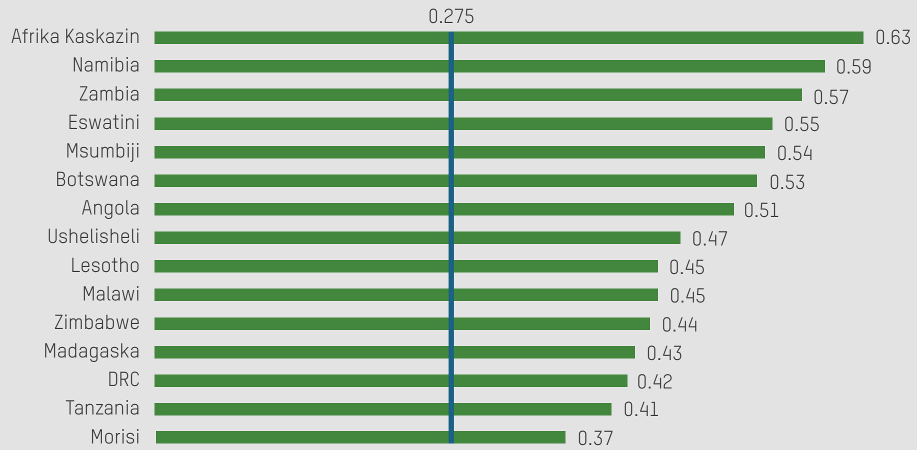

KIELELEZO CHA 2: UWIANO WA PALMA WA KIPATO CHA SADC

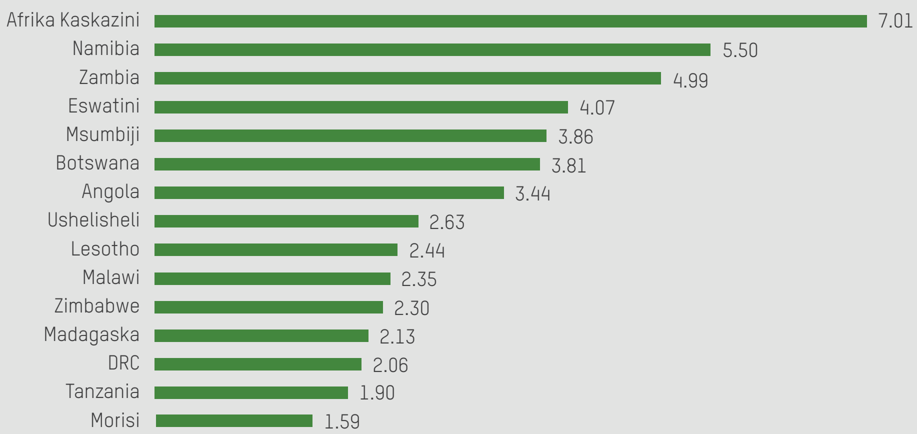

Chanzo cha grafu zote mbili: UNDP (n.d.) Hifadhidata za Nchi za Ripoti za Maendeleo ya Binadamu.[28] Miaka ya takwimu hutofautiana na nchi na hutokana na tafiti mpya zaidi za familia zilizofanywa na kila serikali.

Katika baadhi ya nchi, mkusanyiko wa utajiri umesababisha kikundi kidogo na kinachokua cha watu matajiri ajabu, na watu wengine wengi wanaojitahidi kukidhi mahitaji yao ya msingi, kama vile elimu bora, huduma za afya na ajira inayofaa. Asilimia 10 ya watu matajiri huchuma kipato cha karibu au zaidi ya asilimia 60 ya kipato cha taifa katika nchi nane, na asilimia 50 katika nchi saba zilizobakia. Katika nchi zote za SADC, asilimia 1 ya watu matajiri zaidi huckuma cha kipato kikubwa zaidi ya asilimia 14 ya kipato cha taifa, kiwango ambacho kinaongezeka hadi asilimia 25 nchini Angola, Malawi na Msumbiji.[29]

Ukosefu wa usawa wa kipato umekuwa ukiongezeka kusini mwa Afrika (isipokuwa Tanzania na DRC) kwa miaka 30 iliyopita. Kama **Kielelezo cha 3** kinavyoonesha, kati ya mwaka 1990 na 2019, sehemu ya kipato cha kabla ya kodi cha asilimia 10 ya watu matajiri zaidi iliongezeka kwa thuluthi moja, kutoka asilimia 49 hadi 65. Kwa upande mwingine, sehemu ya kipato cha kabla ya kodi cha asilimia 50 ya watu maskini zaidi ilishuka kwa

KIELELEZO CHA 3: UKOSEFU WA USAWA WA KIPATO KUSINI MWA AFRIKA, 1980–2019

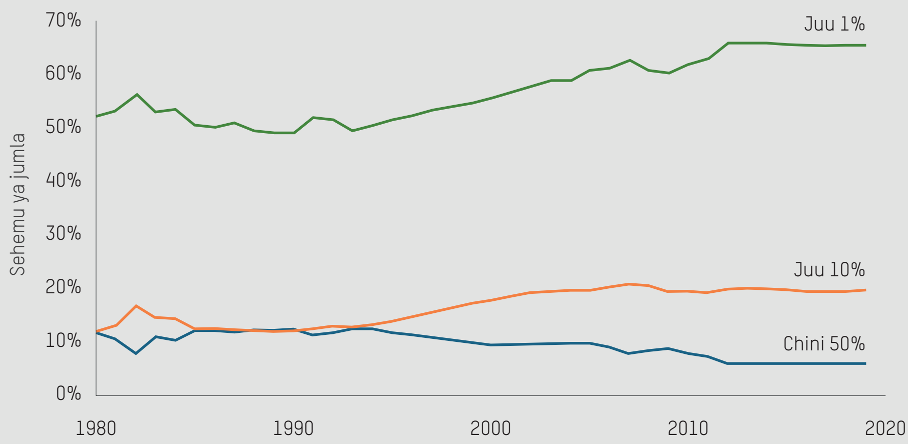

zaidi ya asilimia 50, kutoka 12.2 hadi 5.9 –ambao ni upungufu mkubwa zaidi katika eneo lolote barani Afrika.[30] Nchini Tanzania, ukosefu wa usawa pia umeongezeka kwa kasi, huku sehemu ya kipato ya asilimia 1 ya watu matajiri zaidi ikiongezeka kwa zaidi ya nusu hadi asilimia 18, nacho kipato cha asilimia 50 ya watu maskini zaidi kikishuka kwa humusi moja hadi 13 tu. Kwa upande mwingine, ukosefu wa usawa haukubadilika (ingawa ulikuwa wa kiwango cha juu sana) nchini DRC.

Nchini Afrika Kusini, ingawa pengo la kipato kati ya watu wa rangi tofauti limepungua tangu kumalizika kwa ubaguzi wa rangi mwaka 1994, ukosefu wa usawa wa kipato umeongezeka. Kati ya 1993 na 2019, asilimia 10 ya watu matajiri zaidi walishuhudia ongezeko la kipato chao cha ya kodi kutoka asilimia 46 hadi 65.[31] Kipato cha kabla ya kodi ya asilimia 1 ya watu matajiri zaidi kiliongezeka kwa asilimia 82, nacho kipato cha asilimia 50 ya watu maskini zaidi kilishuka kwa zaidi ya asilimia 145.[32] Uwezi wa kiuchumi wa watu matajiri wakubwa zaidi nchini humo pia kimefikia viwango vya juu mno. Kwa mfano, mtu tajiri zaidi nchini Afrika Kusini, Nicky Oppenheimer, anaweza kumudu kuwalipa wafanyakazi zaidi ya milioni 3 mshahara wa kiwango cha chini zaidi cha kitaifa kutokana na kipato anachopokea kila mwaka kutokana na utajiri wake.[33]

1.2 JINSI COVID-19 ILIVYOATHIRI UMASKINI NA UKOSEFU WA USAWA

IMF,[34] Umoja wa Mataifa[35] na Benki ya Dunia zote[36] zimeelezea wasiwasi wake kwamba janga hili litaongeza umaskini na ukosefu wa usawa na umaskini kwa kiwango kikubwa.[37] Benki ya Dunia inakadiria kuwa janga hilo linaweza kusababisha watu milioni 51 wa mataifa ya kusini mwa jangwa la Sahara kuwa na umaskini uliokithiri, na hivyo kuongeza jumla hadi watu milioni 491 (asilimia 42.1 ya idadi jumla ya watu) kufikia mwishoni mwa mwaka 2021.[38] Kama Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB) ilivyoonesha,[39] watu wengi wanaojipata katika umaskini uliokithiri wana mali chache na viwango vya chini vya elimu; wameajiriwa katika mazingira magumu, kazi zisizo rasmi au ustadi wa chini; au tayari walikuwa katika hali mbaya (kwa mfano waliathiriwa na ukame au uvamizi wa nzige). Makundi haya ya watu yanahatarishwa zaidi na COVID-19 kwa sababu mara nyingi hufanya kazi katika sekta ambapo watu wanagusana na kukaribiana sana kama vile maduka rejareja, au mazingira ya kazi ngumu za viwandani ambapo kuna nafasi ndogo sana za kutokaribiana au kufanyia kazi nyumbani. Wanawake na familia zinazoongozwa na wanawake zitawakilisha idadi kubwa ya watu hawa maskini wapya.

AfDB imedokeza kuhusu athari ya pili ya janga hili ambayo inaweza kuzidisha umaskini na ukosefu wa usawa hata zaidi kwa muda mrefu. Athari hizi ni pamoja na:

- kufungwa kwa shule kwa muda mrefu, kuongezeka kwa ukosefu wa usawa wa elimu na viwango vya kuacha shule (hasa kwa watu maskini na kwa wasichana);
- kukatizwa kwa huduma za afya zisizoathiriwa na janga hili na upungufu wa uwezo wa kulipia huduma za afya, kudhoofisha matibabu ya magonjwa mengine; na

- ukosefu mkubwa wa ajira na kipato miongoni mwa wanawake ambao utadhoofisha mtaji wa binadamu kupitia upungufu wa uwekezaji katika afya ya watoto, lishe na elimu.

Kwa upande mwingine, soko la hisa duniani lilishuhudia ongezeko la utajiri wa mabilionea kwa dola trilioni 5.5 kati ya 18 Machi 2020 na mwisho wa Julai 2021.[40] IMF imesema kwamba COVID-19 inaweza kuongeza ukosefu wa usawa katika nchi za kipato cha chini (kundi ambalo linajumuisha nchi zote zilizo katika ripoti hii), kama ilivyokadiriwa kulingana na wastani wa kigezo cha Gini, kwa zaidi ya asilimia 6.[41] Benki ya Dunia imesema kuwa ongezeko la umaskini kutokana na COVID linaweza kuchukua zaidi ya muongo mmoja kubadili, huku janga hili likimaliza matumaini yote ya mataifa kufikia malengo yake ya kitaifa ya maendeleo ili kupunguza umaskini na ukosefu wa usawa kufikia mwaka 2030. Hata hivyo, ikiwa nchi zitachukua hatua dhidi ya ukosefu wa usawa, athari za tatizo hili zinaweza kubadilishwa katika miaka mitatu tu.[42]

Kama **Kielelezo cha 4** kinavyoonesha, nchi kadhaa wanachama wa SADC (Afrika Kusini, Namibia, Eswatini, Botswana na Ushelisheli) zimeathiriwa sana na janga hili (na viwango vya vifo vimezidi wastani wa kimataifa), lakini vifo katika nchi nyinginezo vimekuwa chini sana.

KIELELEZO CHA 4: IDADI JUMLA YA VIFO VINAVYOSABABISHWA NA COVID-19 (KWA WATU MILIONI)

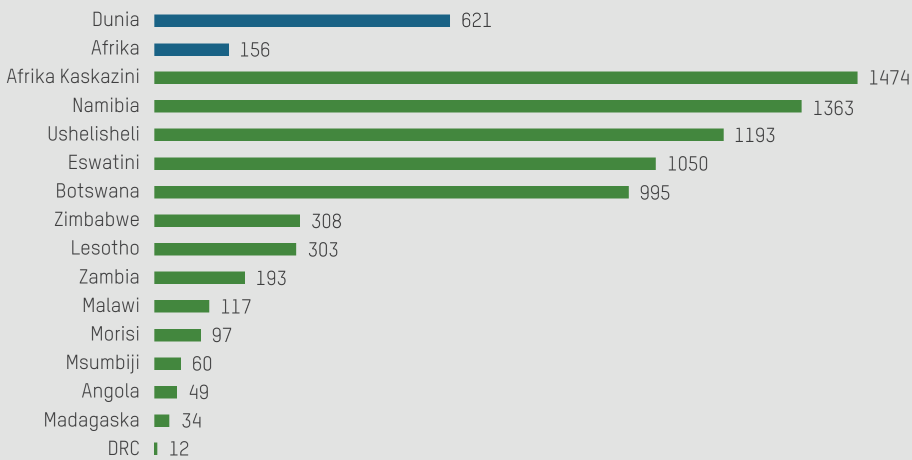

Chanzo: Our World in Data (2022, 30 Machi).[43]

Nchi wanachama wa SADC pia zimekumbwa na matatizo makubwa ya kiuchumi kutokana na janga hili. Tunakadiria kuwa hasara ya kiuchumi kutokana na ukuaji wa chini kuliko ilivyotarajiwa katika kanda hii umekuwa dola bilioni 80 mwaka 2020, ambao ni sawa na $220 kwa kila raia wa SADC.[44] IMF inakadiria kuwa SADC imekuwa eneo lililoathiriwa zaidi barani Afrika, huku Pato Halisi la Taifa likishuka kwa asilimia 4.7 mwaka 2020. Ni Tanzania pekee na, kwa kiasi kidogo sana Malawi, ambayo iliweza kudumisha ukuaji chanya mwaka 2020, huku Morisi (-14.9%), Ushelisheli (-12.9%), Botswana (-8,5%), Zimbabwe (-4.1%), Namibia (-8%) na Afrika Kusini (-6.4%) zikiathirika zaidi.[45]

Athari kubwa ya kiuchumi inayotokana na janga hili haionekani tu katika viashiria vya kiuchumi kama vile Pato Halisi la Taifa. Inaonekana katika maisha ya kila siku ya wananchi katika SADC, na itadumu kwa miaka kadhaa ijayo. Kwa mfano, utafiti uliofanywa na Gallup mwishoni mwa 2020 na mwanzoni mwa 2021 ulionyesha kuwa, kwa wastani, zaidi ya asilimia 60 ya wananchi katika nchi sita za SADC (Morisi, Namibia, Afrika Kusini, Tanzania, Zambia na Zimbabwe) waliripoti kupoteza kipato na kazi, ambayo ni mojawapo ya athari kubwa zaidi za kikazi na kipato iliyoshuhudiwa duniani kote.[46] Katika utafiti mwingine wa nchi nne za SADC, asilimia 30 ya wananchi waliripoti kupoteza ajira au biashara zao kabisa.[47] Utafiti wa athari za COVID-19 kwa ajira ulionyesha kuwa watu milioni 35.5 katika nchi za SADC walipoteza ajira mwaka 2020 kutokana na COVID-19, sawa na asilimia 26 ya idadi ya nafasi za ajira mwaka 2019.[48] DRC, Madagaska na Tanzania ndizo nchi zilizoathirika zaidi, huku zaidi ya nafasi milioni tano za ajira zikipotea katika kila nchi.

KIELELEZO CHA 5: WATU WALIOCHANJWA KIKAMILIFU (% YA IDADI YA WATU)

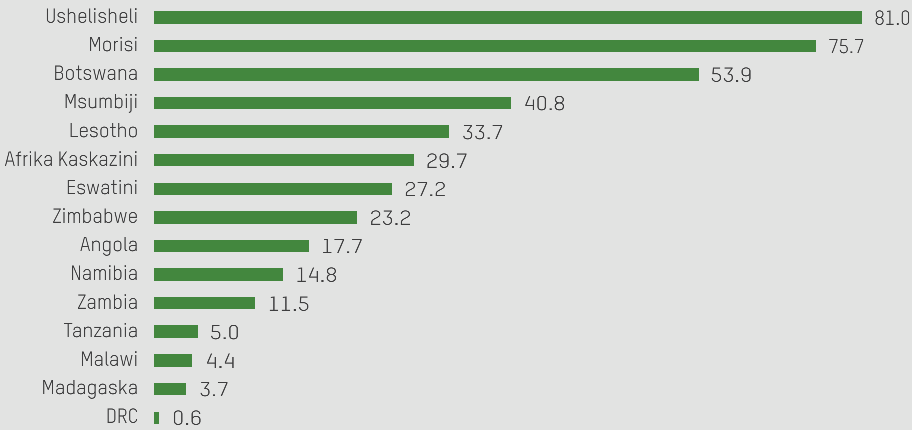

Chanzo: Our World in Data. https://ourworldindata.org/covid-vaccinations

Kupoteza ajira na kipato kumeshinikiza mamilioni ya watu katika umaskini. Katika baadhi ya nchi, janga hili litaacha ongezeko kubwa la umaskini ikiwa sera za sasa hazitabadilishwa kwa kiasi kikubwa. Kwa mfano, Umoja wa Mataifa unakadiria kuwa janga hili litapelekea watu milioni 11 zaidi wanaoishi katika umaskini nchini DRC kufikia mwaka 2030 na karibu watu milioni 3 nchini Angola.[49] Matarajio ya kandaa hii ya kutimiza ajenda yake ya 2030 na Agenda ya 2063 yanaonekana kuwa hayatafikiwa kwani kasi ya sasa ya maendeleo haitoshi kutokana na janga.

Upungufu wa ukuaji umeendelea katika mwaka 2021, na unaweza kuendelea katika mwaka 2022, ingawa kiwango chake kitategemea sana usambazaji wa chanjo za COVID-19 duniani, ambao umekuwa wa chini ajabu katika nchi nyingi za SADC.[50] Kama **Kielelezo cha 5** kinavyoonesha, ni Ushelisheli, Morisi na Botswana ambapo zaidi ya asilimia 50 ya watu wamechanjwa, na nchi nne zimechanja chini ya asilimia 10.[51] Kutokana na hayo, IMF inakadiria kuwa Pato Halisi la Taifa la SADC litaongezeka kwa asilimia 2.7 tu mwaka 2021.[52]

Ingawa raia wengi wa SADC wamekabiliwa na janga hili na athari zake, hali ni tofauti kwa watu matajiri zaidi wa eneo hili. Watu watano matajiri zaidi katika SADC – watatu Afrika Kusini na mmoja nchini Tanzania na Zimbabwe – walishuhudia utajiri wao ukiongezeka kutoka dola bilioni 13.5 mwezi Machi 2020 hadi dola bilioni 16.7 kufikia Septemba 2021. Ongezeko hili linazidi kufadhili mpango kamili wa chanjo kwa zaidi ya asilimia 60 ya watu milioni 363 wa SADC.[53]

1.3 NCHI ZA SADC HAZIKUWA ZIMEJIANDALIA JANGA HILI

COVID-19 imedhihirisha jinsi takriban nusu ya nchi za SADC zilikuwa hazijajiandaa hata kudogo. Kama vile **Kielelezo cha 6 na 9** vinaonyesha, nchi nyingi zilikuwa na:

- upatikanaji mdogo wa huduma muhimu za afya, zikifikia chini ya asilimia 50 ya watu katika nchi saba, na kulazimisha asilimia 5.4 ya watu kutumia kiasi kikubwa mno (yaani zaidi ya asilimia 10) ya mapato yao katika huduma za afya katika eneo hili. Viashiria hivi duni vilionyesha kujidolea duni katika matumizi ya huduma za afya, hali ambayo ilichangia chini ya asilimia 10 ya bajeti za serikali nchini Zambia, Msumbiji, Malawi, Madagaska na Tanzania;
- upatikanaji unaotofautiana sana wa faida za usalama wa kijamii (kwa kutumia malipo ya pensheni kama kigezo), huku nchi nane zikishughulikia chini ya asilimia 20 ya watu wake.[54] Matumizi ya usalama wa jamii yalichangia asilimia 12.8 tu ya bajeti za serikali kwa wastani, na chini ya asilimia 10 nchini Eswatini, Madagaska, Botswana, Malawi, Msumbiji na DRC; na

- idadi ndogo ya wafanyakazi wenye mikataba rasmi na haki (na hivyo upatikanaji wa malipo ya wagonjwa, usalama wa kazi, nk), na chini ya silimia 40 wana haki kama hizo nchini Malawi, Zimbabwe, Angola, DRC, Zambia, Tanzania, Msumbiji na Madagaska.
- Hali mbaya ya usalama wa chakula inachangiwa na mfumko kwa bei ya chakula katika nchi zote za SADC.

Kwa kifupi, wakati ugonjwa wa COVID-19 ulizuka, wananchi katika nusu ya nchi za SADC walikuwa na upatikanaji duni wa huduma za afya, na kukosa usalama wa kijamii na haki za kazi za kukabiliana na hali za maisha.

KIELELEZO CHA 6: MALIPO YA PENSHENI (ASILIMIA YA IDADI YA WATU, 2019)

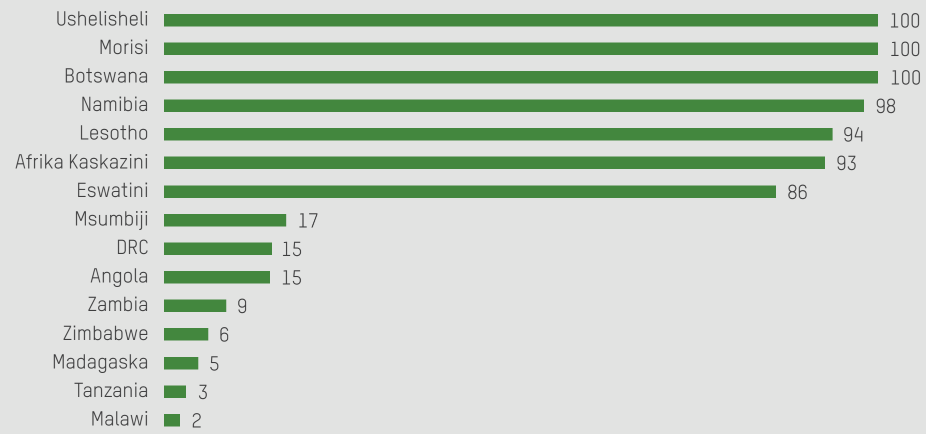

KIELELEZO CHA 7: HUDUMA YA AFYA (ASILIMIA YA IDADI YA WATU, 2019)

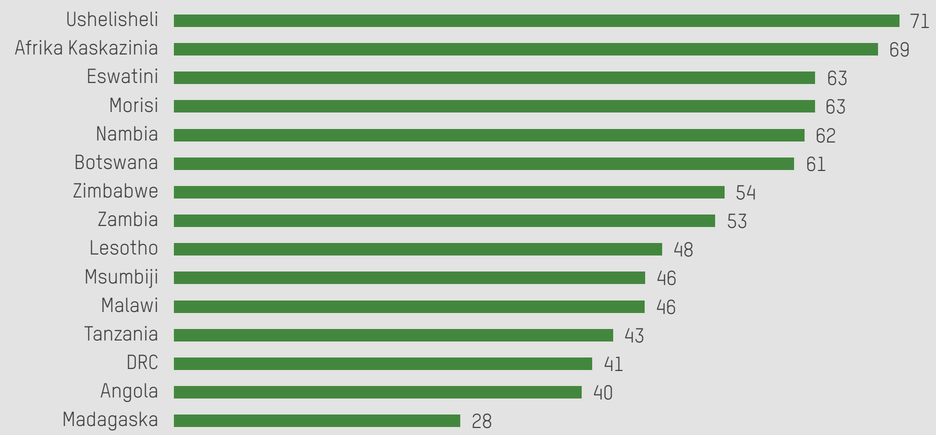

Vyanzo: Grafu zote zinalingana na hifadhidata ya CRI 2020.

KIELELEZO CHA 8: VIWANGO VIKUBWA VYA MALIPO YA AFYA KWA PESA TASLIMU

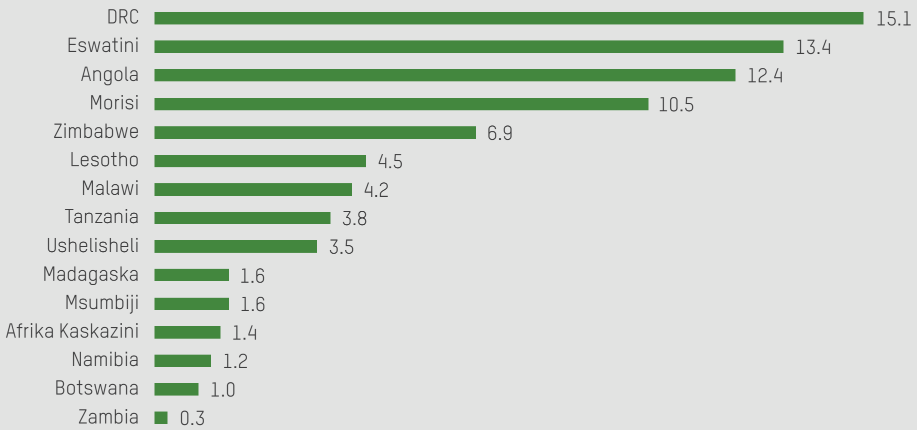

KIELELEZO CHA 9: WAFANYAKAZI WASIO NA HAKI RASMI ZA AJIRA (ASILIMIA YA NGUVU KAZI, 2019)

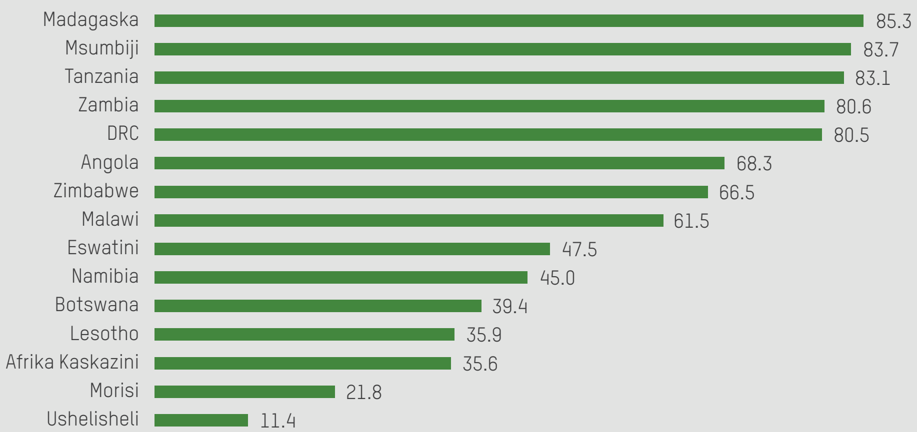

Vyanzo: Grafu zote zinalingana na hifadhidata ya CRI 2020.

1.4 HATUA ZA KUKABILIANA NA JANGA AMBAZO SERIKALI ZILICHUKUA

Wanachama wa SADC wamechukua hatua dhidi ya COVID-19 kwa mipango ya msaada wa kifedha ya ukubwa tofauti sana. Wastani wake ni asilimia 4.6 ya Pato Halisi la Taifa, mara mbili zaidi ya Afrika Magharibi, lakini asilimia 75 chini ya uchumi zilizoendelea zaidi (asilimia 17.3 ya Pato Halisi la Taifa), kutokana na uwezo mdogo wa nchi nyingi kukopa fedha za ziada.[55] **Kielelezo cha 10** kinaonyesha kiwango cha hatua za kukabiliana za mataifa mbalimbali, kuanzia chini ya asilimia 1 nchini Angola na DRC (kuonyesha matatizo ya kiuchumi ya kabla ya COVID na uwezo mdogo sana wa kifedha) hadi asilimia 10.3 nchini Afrika Kusini. Ni muhimu kutambua kwamba angalau nchi sita zilifadhili sehemu ya hatua zao za kukabiliana na COVID-19 kwa kukata matumizi mengine (Angola, DRC, Lesotho, Namibia, Ushelisheli na Afrika Kusini).[56]

KIELELEZO CHA 10: MATUMIZI YA HATUA ZA KUKABILIANA NA COVID-19 (ASILIMIA YA GDP)

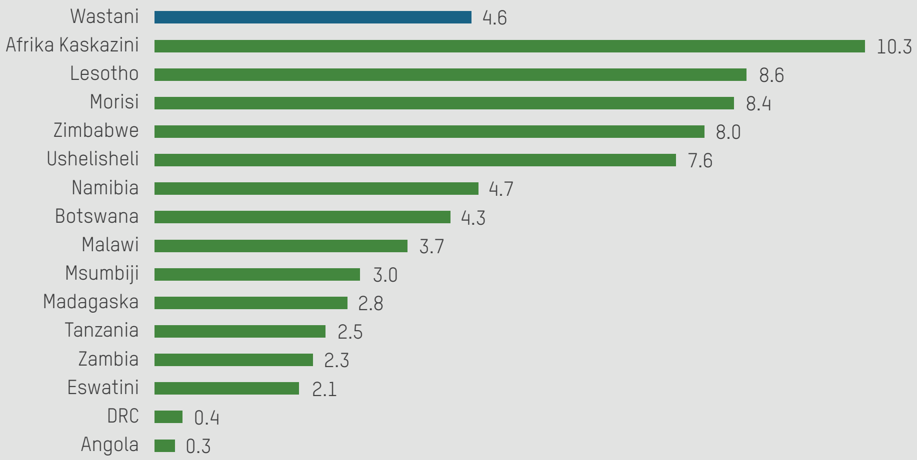

Chanzo: Nyaraka za mpango wa IMF kwa mataifa (2020-21).[57]

Aina ya hatua za kukabiliana na janga ni tofauti katika kila nchi. Nchi zote zimetumia fedha katika hatua za afya za kukabiliana na janga hili, lakini hakuna nchi ambayo ilibuni mipango ya kuwekeza zaidi katika mifumo ya afya na kujitayarishia hali ya baada ya 2021. Nchi zote pia zimeongeza matumizi ya usalama wa jamii, lakini baadhi ya nchi (DRC na Zambia) zimefanya hivyo kwa kiasi kidogo tu kutokana na vikwazo vya bajeti. Katika nchi nyingi, zaidi ya nusu ya matumizi ya hatua za kukabiliana na COVID-19 yametumika kukuza sekta binafsi na uchumi, ikiwa ni pamoja na ruzuku za mishahara.

Kwa mujibu wa Benki ya Dunia, karibu nusu ya wanachama wa SADC wametumia mchanganyiko wa kutuma fedha, kutoa msaada wa chakula, na kuondoa au kupunguza bili za matumizi ili kuimarisha kipato cha wananchi wake. Baadhi ya nchi zimetumia zana chache (kutuma fedha tu na kupunguza matumizi nchini DRC, Morisi na Namibia; chakula na huduma nchini Botswana na Eswatini; na kutuma fedha nchini Afrika Kusini na Tanzania). Madagaska na Zimbabwe zimetoa ajira katika huduma za umma. Nchi nyingi tajiri za SADC zilizo na mifumo bora ya ulinzi wa kijamii zimeongeza malipo kwa wasio na ajira, bima ya afya na/au malipo ya pensheni, pamoja na kuondoa au kupunguza michango ya ulinzi wa kijamii. Kikundi sawa na hiki (mbali na Eswatini) kimepunguza mishahara kwa biashara. Angola, DRC, Madagaska na Zimbabwe zimeongeza idadi ya watu wanaopokea fedha taslimu kwa zaidi ya asilimia 1000 (ingawa kutoka viwango vya chini sana), huku Lesotho ikifanya hivyo kwa asilimia 168 na Afrika Kusini kwa asilimia 40.[58]

Licha ya kuongezeka kwa kasi kwa kiwango cha ulinzi wa kijamii katika baadhi ya nchi, mara nyingi maongezeko haya yanaanzia katika viwango vya chini mno, na pia yameundwa kuwa ya muda mfupi, na hivyo kupunguza athari zake kwenye ukosefu wa usawa. Aidha, wananchi wanaonekana kutoridhishwa sana na msaada huu. Afrobarometer iligundua kuwa humusi nne za watu waliohojiwa nchini Morisi, Afrika Kusini, Zambia na Zimbabwe walisema hawajapata msaada wowote wa serikali wakati wa janga hili, huku kiwango hiki kikiwa cha juu zaidi nchini Zimbabwe (asilimia 90) na Zambia (asilimia 93), na kwa wastani, nusu ya raia waliamini kuwa msaada huo umesambazwa kwa njia isiyo ya haki.[59] Uchaguzi huu unaonyesha ishara za kutia wasiwasi kwamba mifumo ya msaada wa muda ya serikali katika kanda hii imeshindwa kuwanufaisha watu wanaohitaji zaidi, wala haijachangia katika ustahimilivu wa kijamii na kiuchumi wa nchi husika.

1.5 JINSI TATIZO LA MADENI LILIVYOATHIRI UKOSEFU WA USAWA

Serikali nyingi zinalazimika kutumia sehemu kubwa ya bajeti yake kulipia madeni yanayoongezeka, badala ya kuwekeza katika watu wake. Hata kabla ya COVID-19, ulipaji madeni ulikuwa katika viwango vya juu mno katika

nchi nyingi za SADC, ukielekeza mapato mbali na matumizi ya umma ili kupunguza ukosefu wa usawa. **Kielelezo cha 11** kinaonyesha kuwa mwaka 2019, kwa wastani, nchi za SADC zilitumia mara tatu zaidi katika huduma za madeni ya ndani na nje sawa na matumizi katika huduma ya afya, huku Zambia ikitumia mara sita zaidi. Ni DRC, Botswana na Namibia pekee zilizotumia fedha zaidi katika huduma za afya kuliko malipo ya madeni.

KIELELEZO CHA 11: MALIPO YA MADENI IKILINGANISHWA NA MATUMIZI YA AFYA (ASILIMIA, 2019)

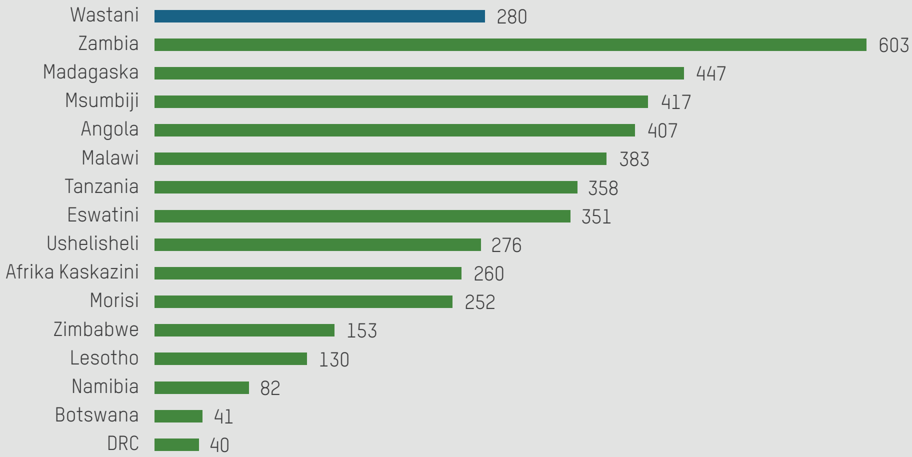

Chanzo: Matumizi ya afya kutokana na takwimu za CRI; malipo ya madeni kutoka Uchambuzi wa IMF/Benki ya Dunia wa Uendelevu wa Madeni mwaka 2020-21,[60] nyaraka za IMF kuhusu nchi na bajeti za kitaifa mwaka 2019-20.

Nchi nyingi zimelazimika kukopa ili kufadhili hatua zake za kukabiliana na janga hili, ilhali Pato Halisi la taifa la nchi hizi limepungua na mapato ya bajeti yameanguka wakati huo huo. **Kielelezo cha 12 na 13 k**inaonyesha deni kama sehemu ya Pato Halisi la Taifa, na ulipaji madeni kama sehemu ya mapato, wastani wake ukiwa asilimia 74 na 42 mtawalia kufikia mwaka 2020-21.[61] Gharama kubwa zaidi za kulipia madeni ni kwa Ushelisheli, Eswatini, Zambia, Madagaska na Afrika Kusini, ambazo zote zinatumia zaidi ya nusu ya mapato yake ya kodi kulipia madeni.

KIELELEZO CHA 12: DENI LA UMMA IKILINGANISHWA NA PATO HALISI LA TAIFA (ASILIMIA, 2020–21)

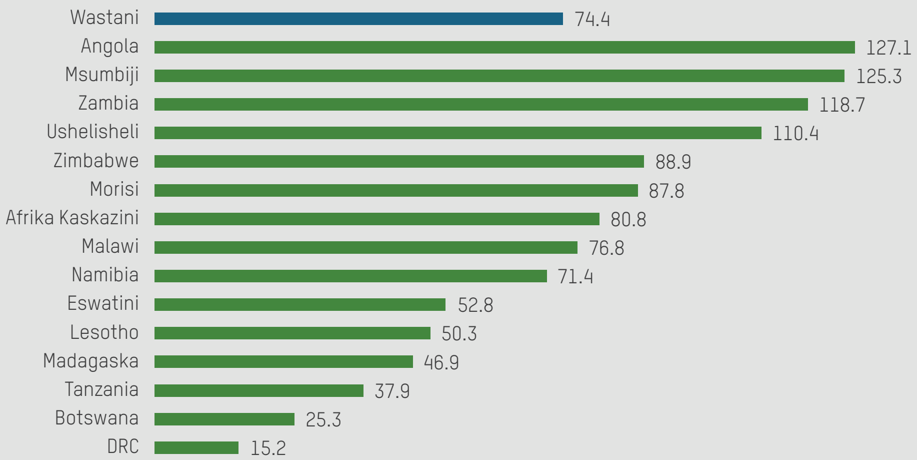

Chanzo: IMF (2021b).[62]

KIELELEZO CHA 13: MALIPO YA MADENI IKILINGANISHWA NA KIPATO KUTOKANA NA KODI (ASILIMIA, 2020–21)

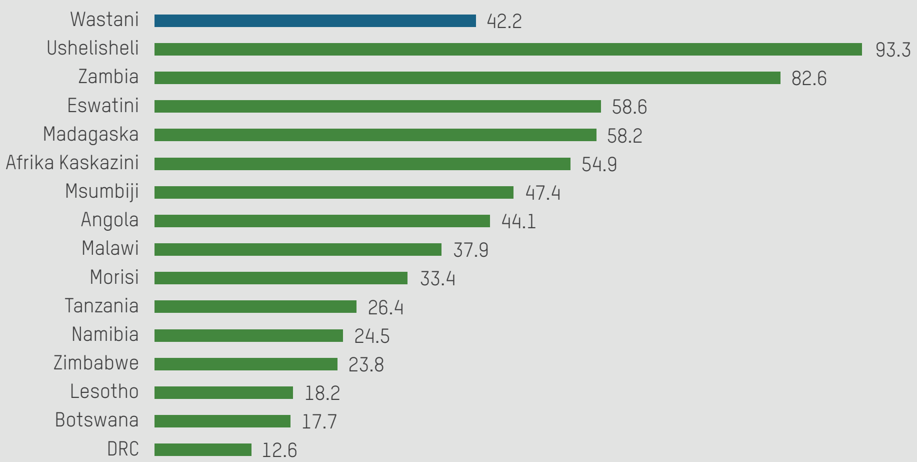

Vyanzo: IMF/Benki ya Dunia. (n.d.) Uchambuzi wa Uendelevu wa Madeni Mwaka 2020-21, nyaraka za mipango ya IMF kuhusu nchi na bajeti za kitaifa, 2020/22.

Hadi sasa, mwitikio wa kimataifa kuhusu suala la msamaha wa madeni umekuwa tu kuhusu:

- kughairiwa kwa malipo ya madeni yanayofanywa kwa IMF kwa nchi 25 katika kipindi cha mwaka 2020-21 (ikiwa ni pamoja na DRC, Madagasa, Malawi, Msumbiji na Tanzania katika SADC);[63] na
- kuahirishwa kwa malipo kwa serikali za G20 katika kipindi hicho kupitia mpango wa kusitisha malipo ya madeni (DSSI), ambapo nchi nane za SADC zimetuma maombi.[64] Hata hivyo, hatua hii haitoi misaada ya muda mrefu, kwani wakopeshanaji wataendelea kuongeza riba za madeni wakati malipo yamesimamishwa.

G20 pia imeanzisha Mfumo mpya wa Pamoja kujaribu kuboresha uratibu kati ya wakopeshaji.[65] Hata hivyo, nchi nyingi zinapaswa kuendelea kulipia madeni yao, hasa kwa wakopeshaji wa kibiashara (kama vile wawekezaji wa madeni), na wakopeshaji wa kimataifa isipokuwa IMF, ambao haionyeshi nia ya kushiriki katika DSSI au kutoa misaada chini ya mfumo mpya wa G20, ingawa waanzilishaji hawa wametoa wito kwa wakopeshaji hawa kujiunga na mpango huo kwa masharti sawa. Kutokana na haya, nchi bado zinafikia masoko ya dhamana ya kimataifa, kama vile Botswana, Morisi, Namibia, Ushelisheli na Afrika Kusini, hazitaomba misaada, kwa sababu kufanya hivyo kutasababisha kushushwa kwa kiwango kikubwa cha nafasi ya kustahiki mikopo au kupoteza uwezo wa kufikia masoko. Aidha, hakuna hatua ambayo imechukuliwa kupunguza viwango vya madeni ya ndani ya nchi, huduma ambayo inachangia sehemu kubwa ya tatizo katika nchi nyingi za SADC kutokana na viwango vya juu vya riba za ndani ya nchi.

Sasa ni wazi kwamba athari za kiuchumi za janga hili zitaonekana dhahiri katika siku zijazo katika nchi zenye kipato cha wastani na cha chini. Ili kuruhusu nafasi kubwa zaidi ya kupata urejesho, DSSI inapaswa kusogezwa hadi mwisho wa 2022, kutokana na kuchelewa kwa chanjo za kimataifa, kubadilishwa kuwa kughairi, na kujumuisha wakopeshaji wote wa kimataifa na wa kibiashara. Hata hivyo, hatua hii peke yake haitazuia viwango vya madeni kuathiri matumizi ya kijamii na kudhoofisha utimizaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu (SDG) kwa muda mrefu ujao. Nchi nyingi zitahitaji mpango wa kina wa kughair na kupunguzwa kwa madeni ili kuhakikisha kuwa zinaweza kumudu madeni yake, ili ziweze kuwekeza ili kukabiliana na ukosefu wa usawa na kujenga ustahimilivu dhidi ya majanga ya baadaye kupitia elimu, afya, hifadhi ya kijamii na hatua za kuhakikisha upatikanaji wa chakula.[66]

1.6 HATUA ZA IMF NA BENKI YA DUNIA ZA KUKABILIANA NA JANGA

IMF na Benki ya Dunia zimepewa mamlaka na Umoja wa Mataifa na G20 kuwezesha ufadhili ili kukabiliana na janga hili. Hata hivyo, zinapaswa pia kuendelea kutekeleza majukumu yao ya muda mrefu za kurejesha nchi katika hatua za kutimiza SDG na kupunguza ukosefu wa usawa.[67]

Kwa kiwango kikubwa, tayari zinasaidia nchi kwa kuzifadhili ili kukabiliana na COVID-19. Nchi zote za SADC zimepokea msaada wa ziada wa kifedha kutoka IMF na Benki ya Dunia.[68] Ufadhli huu, pamoja na mchakato imara kutoka AfDB, Umoja wa Mataifa na washirika wa nchi mbili, umekuwa muhimu katika kufadhili mipango ya kukabiliana na jangahili – lakini ni kiwango cha chini zaidi ya nchi tajiri kukopa kwenye masoko ya kibiashara ili kukabiliana na COVID-19 (rejelea **Sehemu ya 1.4).**

Msaada huu wa wadau wengi uliongezeka katika robo ya tatu ya 2021. Mapema Agosti 2021, IMF iliidhinisha utoaji wa dola bilioni 650 za Mali za Ubadilishanaji wa Kimataifa (SDR), ambazo zinaweza kutumika kuwezesha matumizi au kulipia madeni ya ndani ya nchi.[69] Nchi za SADC zilipokea dola bilioni 11.3[70] za SDR, za kiasi chini kidogo kuliko bajeti iliyopangwa ya mwaka 2021. Nchi tajiri ambazo hazihitaji sehemu yao ya dola bilioni 400 za SDR hizi zinahimizwa kuzigawa kwa nchi za kipato cha chini na cha wastani wa chini ambazo zinahitaji rasilimali hizi zaidi. Hata hivyo, kama ilivyopangwa sasa, rasilimali hizi zitatolewa kama mikopo badala ya misaada, na zitaambatishwa kwenye mipango ya IMF yenye masharti, tofauti na SDR za kawaida ambazo hazina masharti.[71] Aidha, hata pakiwa na ugavi huu, kiasi kilichopokelewa na nchi zinazoendelea kitakuwa kidogo sana kuliko inavyohitajika: wachambuzi na watetezi wengi[72] wamekadiria kuwa utoaji wa SDR ya dola trilioni 3 utaafaa.[73] Kutokana na gharama zake ndogo sana (kiwango cha riba cha asilimia 0.05 wakati wa kuchapishwa na bila kulipa kiasi msingi kinachohitajika), ni muhimu kuzingatia utoaji mkubwa wa mara kwa mara wa SDR na kutumwa kwake katika nchi za kipato cha chini, ambayo inaweza kuwa njia bora ya kufadhili maendeleo ya kimataifa katika muongo ujao.

Kwa upande wa maagizo ya sera, hatua za IMF na Benki ya Dunia kwa kiasi kikubwa zimekuwa tu vitendo vya muda mfupi kupitia matumizi ya ziada ya huduma za afya, ulinzi wa kijamii na kuchochea uchumi, badala ya kulenga kuzuia ukosefu wa usawa usiongezeke sana wakati wa janga.

Hakuna nyaraka za sasa za mpango wa IMF katika kanda hii zilizo na uchambuzi wowote muhimu wa ukosefu wa usawa.[74] Hali hii ni inaakisi shughuli za jumla za nchi maalum za IMF, ambapo usawa hauchukuliwi kimfumo kuwa muhimu kwa uchumi, yaani, muhimu kwa ukuaji na uthabiti wa baadaye (ambalo ni kweli, ikizingatiwa kwamba viwango vya usawa viko juu ya vile vilivyotathminiwa na IMF kuwa kupunguza Pato Halisi la Taifa), na kwa hiyo ni muhimu kwa uchambuzi unaoimarisha mipango ya nchi katika mashauriano ya Kifungu cha IV na nyaraka za mpango wa mikopo.

Ukosefu wa uchambuzi maalum wa usawa labda ulieleweka katika mipango ya dharura ya IMF ya kukabiliana na COVID-19, ambayo ililenga kujaza mapengo ya ufadhili wa dharura bila kufanya uchambuzi wa kina na bila masharti magumu. Hata hivyo, hata katika mipango hii, IMF ingeweza kuepuka kushinikiza uimarishaji wa kifedha, na badala yake iliunga mkono sera muhimu zinazohitajika kujenga nafasi ya fedha na kukabiliana na ukosefu wa usawa, ikiwa ni pamoja na ongezeko endelevu la kodi, matumizi ya kukabiliana na ukosefu wa usawa na haki za kazi. Idara ya masuala ya fedha ya IMF imependekeza 'mshikamano' katika kodi endelevu ili kufadhili mipango ya kukabiliana na COVID-19 na urejesho,[75] lakini bado hakuna ishara kwamba mapendekezo hayo yanatumika katika mipango ya IMF katika nchi za SADC.

Mabadiliko muhimu tu ya kodi yaliyoelezwa katika nyaraka za IMF yamekuwa ongezeko la asilimia 2 katika kodi ya ongezeko la thamani (VAT) nchini Botswana, na kodi mpya ya 'mchango wa kijamii' nchini Morisi kufadhili ongezeko la pensheni. Mipango mingi iliyobaki ya kodi inategemea kupunguza maondoleo ya kodi (Angola, DRC, Madagaska na Ushelisheli), kuimarisha hatua dhidi ya hali ya kutolipa kodi na kukwepa kodi (Morisi na Ushelisheli) na ukusanyaji bora zaidi wa kodi, hasa VAT. Morisi haina mpango wa IMF, kwa hivyo pendekezo pekee la kuendelezwa na IMF ni kuongeza kodi ya mali nchini DRC kufadhili ulinzi wa kijamii.[76]

Ingawa matumizi ya kwanza ya afya na ulinzi wa kijamii yanaweza kusaidia kupunguza baadhi ya hali za ukosefu wa usawa unaosababishwa na janga, katika nchi nyingi (isipokuwa Angola na Morisi) mipango hii inatamatishwa katika miaka ijayo. Katika muktadha wa upungufu wa ufadhili wa bajeti katika karibu nchi zote (tazama **Sehemu ya 1.7**), itakuwa vigumu sana kulinda matumizi kama hayo, acha kuiongeza kwa kiasi kikubwa ili kukabiliana na ukosefu wa usawa na kufikia SDG.

Tambuzi za Kimfumo wa Nchi zinazofanywa na Benki ya Dunia kuhusiana na nchi za SADC zimekuwa na uchambuzi mkubwa wa umaskini, lakini kwa kiasi kidogo sana cha uchambuzi wa ukosefu wa usawa. Zinajumuisha tu hatua chache tu za kuongeza matumizi katika elimu (kwa kuzingatia maendeleo ya utotoni na mafunzo ya stadi) na mipango inayolenga ulinzi wa kijamii kusaidia asilimia ndogo tu ya watu wanaoishi katika umaskini. Hazina mapendekezo yoyote ya sera yanayohitajika ili kukabiliana na ukosefu wa usawa wa mapato na kufanikiwa zaidi, na hazionyeshi wazi jinsi nchi zitafikia SDG kwa huduma za afya kwa wote au sakafu za misingi ya kijamii kwa wote kufikia 2030.[77]

Benki ya Dunia na IMF wamechambua athari za kodi na matumizi ya kukabiliana na umaskini na ukosefu wa usawa katika nchi saba za SADC.[78] Hata hivyo, hakuna mojawapo ya mashirika haya ambayo imefuatilia uchambuzi huo kwa kufanya mapendekezo ya mageuzi maalum ya nchi ambayo yangefanya mifumo yao kuendelea zaidi. Pia hakujakuwa na jitihada za kubadili sera za awali za kupinga umoja wa vyama na haki za kazi zilizochochewa na Kigezo cha Benki ya Dunia cha Doing Business ambacho kimesitishwa, ambacho kimekosolewa sana kwa kuhimiza kupunguzwa kwa kodi za makampuni na kuondoa masharti ya udhibiti.[79] Hakika, waraka wa utendajazi ulioandaliwa hivi majuzi unaomilikiwa na IMF ambao unahusu sera za kazi kwa Afrika Kusini ulipendekeza mshahara wa chini hasa kwa vijana, na kuhamishia majadiliano ya pamoja kwenye kiwango cha kampuni.[80]

Mikopo ya dharura iliyotolewa na Benki ya Dunia katika sekta ya afya imeonekana kutotosha katika uchambuzi wao wenyewe wa umaskini na ukosefu wa usawa. Oxfam iligundua mwezi Septemba 2020 kwamba ni miradi 8 tu kati ya 71 ya afya ya Benki ya Dunia inayohusiana na COVID-19 duniani kote ambayo ilikuwa imejumuisha hatua zozote za kupunguza vikwazo vya kifedha vya kufikia huduma za afya.[81] CRI imeonyesha kuwa hili ni suala kubwa katika nchi nyingi wanachama wa SADC, na matumizi hayo yanawafilisisha mamilioni ya watu kila mwaka na kuwatenga na huduma ya matibabu. Katika nchi za SADC, hakuna mradi wowote kati ya miradi mitatu ya Benki ya Dunia (nchini Eswatini, Lesotho na Malawi) ulijumuisha hatua za kuongeza gharama za huduma katika muundo wao.[82]

Kuhusu msaada wa ulinzi wa kijamii, ingawa kumekuwa na ongezeko kubwa la upatikanaji wa fedha katika baadhi ya nchi za SADC, msisitizo katika mikopo ya Benki ya Dunia umekuwa kuhusu mipango ya 'usalama' kwa kuwalenga watu masikini zaidi, badala ya misingi kamili ya ulinzi wa kijamii zinazowapa wananchi usalama katika maisha yao yote, kama ilivyotarajiwa katika SDG.[83] Pia hakujakuwa na uchambuzi katika mikopo ya Benki ya Dunia ya jinsi miradi hiyo inavyoweza kufanywa kuwa ya kudumu au kupanuliwa zaidi ili kufikia lengo la ulinzi jumla wa kijamii kwa watu wote kufikia 2030. Hii inaonyesha kwamba inaweza kupunguzwa au kutamatishwa baada tu athari za janga hili kupungua.

Viongozi wa IMF na Benki ya Dunia wametoa hotuba madhubuti kuhusu ukosefu wa usawa.[84] Taasisi zote mbili zimefanya uchambuzi wa kina zikisisitiza hatari kwamba janga hili litazidisha ukosefu wa usawa, pamoja na haja ya kuzuia jambo hili kufanyika. Hata hivyo, hatua zake katika shughuli za nchi zimepuuza ukosefu wa

usawa kwa kiasi kikubwa, na kuchangia ongezeko lake, kwa kuruka na pia kupitia ushauri wazi wa kisera. Tabia hii inahitaji kubatilishwa mwaka 2021–22, huku mashirika yote mawili yakigeuza hotuba na uchambuzi kuwa mapendekezo madhubuti ya sera ya kukabiliana na ukosefu wa usawa katika ngazi ya nchi.

1.7 KUREJESHA MASHARTI MAGUMU YA UCHUMI

Ingawa serikali za SADC zilikabiliana na janga hili mwaka 2020 kwa kutumia mipango ya msaada wa kifedha, mipango hii imekuwa ya muda mfupi. Makadirio ya IMF ya matumizi ya serikali 15 za SADC yaliyochanganuliwa katika ripoti hii yanaonyesha kuwa serikali tisa zilipunguza matumizi kama asilimia ya Pato Halisi la Taifa mwaka 2021. Kwa ujumla, matumizi yalikuwa chini zaidi kwa dola bilioni 12.1, [85]zaidi ya mara mbili ya kiasi ($5.1bn) ambacho kitagharimu kununua na kutoa chanjo kwa wananchi wote wa SADC.[86] Jambo hili lilifanyika wakati ambapo maambukizi ya COVID-19 na vifo viko katika kiwango cha juu zaidi katika eneo hili.

Jambo la kutia wasiwasi zaidi ya uondoaji wa haraka wa matumizi ya dharura ni mipango ya muda mrefu ya masharti magumu ya uchumi katika mataifa ya kusini mwa Afrika. **Kielelezo cha 14** kinaonyesha makadirio ya IMF kwa nchi 15 za SADC mwaka 2022–26. Makadirio haya yanaonyesha kwamba nchi zote isipokuwa nne zitapunguza matumizi ya serikali.[87] Upunguzaji wa jumla wa bajeti za serikali za SADC kufikia mwaka 2026 unatarajiwa kuwa dola bilioni 30.2. Kiasi hiki kitakuwa cha kutosha kuzidisha matumizi ya serikali katika huduma ya afya kuwa asilimia 28 kwa wastani kwa miaka mitano hadi 2026, kutoka kiwango cha sasa cha kila mtu cha dola 177 hadi 226.[88]

KIELELEZO CHA 14: WASTANI WA MAPUNGUZO YA MATUMIZI YA SERIKALIYA KILA MWAKA KATIKA NCHI ZA SADC (2022–26, % GDP)

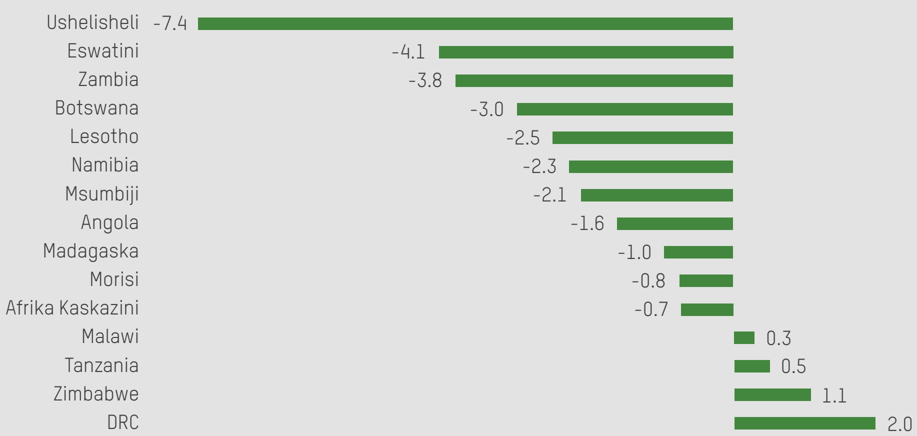

Chanzo: IMF (2021a).[89] Mapunguzo huhesabiwa kulingana na bei za sasa, kwa kutumia matumizi ya 2021 (asilimia ya Pato Halisi la Taifa) kama msingi.

Kwa nchi nane, mapunguzo yaliyopangwa yanazidi bajeti zake za afya za kila mwaka; katika nchi tatu (Malawi, Msumbiji na Ushelisheli) kiwango hiki ni cha juu mara mbili, na nchini Zambia ni zaidi ya mara tano. Kuepuka masharti magumu kama haya huwezesha nchi hizi kufanya uwekezaji mkubwa wa ziada katika afya na ulinzi wa kijamii ili kulinda wananchi wake dhidi ya majanga ya baadaye.

Masharti magumu yanahimizwa katika tathmini na mipango ya sera za IMF, kwa kutoa ushauri wa kupunguza matumizi ya jumla wakati wa janga au punde tu baada ya janga ili kupata upungufu mdogo na kupunguza viwango vya madeni, badala ya kuongeza matumizi katika huduma za afya, elimu, ulinzi wa kijamii na usalama wa chakula ili kukabiliana na ukosefu wa usawa.[90] Katika mapunguzo haya, juhudi zinafanywa ndani ya mipango ya IMF kulinda matumizi ya msingi ya kijamii, hasa katika baadhi ya nchi za kipato cha chini, lakini hali hii inafafanuliwa tofauti katika nchi zote na kwa nchi nyingi haijumuishi ulinzi wa kijamii. Ikiwa serikali za

SADC zitatekeleza mpango huu wa masharti magumu, matokeo yake yanaweza kuwa mabaya kwa umaskini na ukosefu wa usawa, hasa baada ya janga: utafiti wa IMF unaonyesha kuwa nchi zilizotekeleza masharti magumu wakati wa majanga na baada ya majanga ya hivi majuzi zilishuhudia ukosefu wa usawa wa mapato ukiongezeka mara tatu zaidi ya nchi ambazo hazikufanya hivyo.[91] Kama Benki ya Dunia na mashirika mengine yalivyoonesha, na jinsi nchi zinavyoweza kudhibiti ukosefu wa usawa kufuatia janga hili itakuwa muhimu kuwakomboa tena mamilioni ya watu kutokana na umaskini.[92]

Sekta ya madini na ukosefu wa usawa

Sekta ya madini ni kitovu cha uchumi katika nchi zenye utajiri wa rasilimali za Kusini mwa Afrika. Sekta ya madini inachangia asilimia 10 ya Pato la Taifa la SADC, asilimia 25 ya mauzo yake ya nje ya kikanda, asilimia 7 ya ajira zake za moja kwa moja na asilimia 20 ya mapato ya serikali ya kitaifa.[93] Nchini Zambia, shaba huchangia zaidi ya asilimia 80 ya mapato ya mauzo ya nje, wakati almasi huchangia 20% ya Pato la Taifa la Botswana na zaidi ya asilimia 90 ya mauzo yake ya nje.[94] Nchini Msumbiji, madini yanachangia asilimia 30 ya jumla ya mauzo ya nje, sawa na asilimia 3.5 ya Pato la Taifa au asilimia 20.6 ya jumla ya mapato ya serikali.[95]

Ikizingatiwa vizuri, sekta hii inaweza kuwa na nafasi muhimu katika kupunguza umaskini, ukuaji wa umoja na maendeleo ya kijamii.[96] Jambo la kusikitisha ni kuwa umaskini na ukosefu wa usawa unazidi kuwa mbaya katika kanda hii licha ya wingi wa utajiri wa rasilimali. Sekta hii imeshindwa kuhakikisha kuwa faida zinazotokana na utajiri wa rasilimali zinatoa fursa mpya na manufaa jumlishi kwa wananchi. Hii inatokana na mbinu finyu ya kukuza ushiriki wa umma pamoja na mfumo wa thamani wa sekta ya madini, kuanzia wa mazungumzo ya mkataba/leseni; hadi ushiriki huru wa jamii, wa mapema na wa busara; uzalishaji madini; usimamizi wa fedha na mapato; na kupambana na mtiririko wa fedha haramu.

Madhara ya siasa na rushwa dhidi ya viwanda vya madini ni sababu kuu ya mchango duni wa sekta hiyo katika maendeleo ya watu wa kanda hii, na ongezeko la ukosefu wa usawa.[97] Nchini Angola, kwa zaidi ya miaka 20, Rais wa zamani Dos Santos na familia yake walifanya ufisadi mkubwa zaidi katika mfumo wa thamani ya maliasili – uhalifu uliofichuliwa mwaka 2020 na Muungano wa Kimataifa wa Waandishi wa Habari za Upelelezi katika makala yake ya "Luanda Leaks".[98]

Ushuru usio wa haki unawanyima raia wa Kusini mwa Afrika wanayostahiki ya mapato yanayotokana na uchimbaji madini. Nchi za SADC kwa ujumla zimeshindwa kuweka sheria za udhibiti wa ushuru ambazo zinahakikisha ushiriki sawa wa kodi, hasa kodi za ghafla.[99] Hii ni kutokana na ukosefu wa uwezo wa serikali, au ugandamizaji wa uwezo huo kwa lengo la kuzalisha matokeo yanayowafaa zaidi wawekezaji. Mwaka 2021, serikali ya Zimbabwe ilitoa ondoleo la ushuru la miaka mitano kwa Great Dyke Investments, operesheni ya madini ya platinammu,[100] wakati wa hali ngumu ya kifedha iliyofanywa mbaya zaidi na janga ka korona.[101]

Mtiririko wa fedha haramu ni changamoto nyingine kubwa kwa nchi nyingi zenye utajiri wa rasilimali, ikiwa ni pamoja na zile za SADC. Serikali ya Zambia inakadiria kuwa imekuwa ikipoteza kiasi cha dola bilioni 2 kila mwaka kutokana na ukwepaji wa kodi na uhamishaji faida kwa mashirika ya kimataifa.[102] Usafirishaji haramu hasa umekithiri katika madini ya kisanaa, hasa ya dhahabu na almasi, kutokana na jinsi nchi nyingi za SADC hazijarasimisha sekta hiyo. Zaidi ya dola bilioni 1.5 za dhahabu zinakadiriwa kusafirishwa nje ya Zimbabwe kila mwaka, na kuunyima uchumi maskini kipato muhimu cha fedha za kigeni.[103] Habari njema ni kuwa, Afrika Kusini imeunda Rasimu ya Sera ya Madini ya Kisanaa Uchimbanji Madini wa Kiasi Kidogo mwaka 2021.

Masuala ya haki na ukosefu wa usawa yanazidi kuibuliwa kuhusiana na ugawaji wa faida zinazolipwa moja kwa moja na viwanda vya uchimbaji madini kwa jamii ambapo shughuli zinafanyika ili kuhakikisha kuwa hoja na maslahi ya kiwango cha mikoa na kitaifa yanasawazishwa. Kuna mahitaji ya mifumo ya kugawana mapato kati ya serikali kuu na jamii za wenyeji, kwani njia ya sasa ya kufanya kazi imeacha jamii zenye utajiri wa rasilimali katika hali duni ya kimaendeleo katika sekta muhimu za afya, elimu, maji, usafi wa mazingira na usafiri.

Uchimbaji madini unachangia katika ongezeko la deni la umma. Serikali katika kanda hii zimelazimika kuchukua mikopo ili kujaza pengo la upungufu wa bajeti. Baadhi ya mikopo hii inaunganishwa na madini na inajulikana kama mikopo inayotegemea rasilimali (RBL). Hii ni mikopo inayotolewa kwa serikali au kampuni inayomilikiwa na serikali ambayo ulipaji unafanywa kwa njia ya rasilimali asili.[104] Hivi sasa, nchi 11 za Afrika Kusini mwa Jangwa la Sahara zimechukua mikopo ya RBL, ikiwa ni pamoja na Zimbabwe, Angola na DRC.[105] Hata hivyo, bei za bidhaa zinabadilika sana, na pia zinaweza kubadilika kwa namba isiyotabirika. Kuanguka kwa bei kunaweza kuisababisha nchi ihitaji kuzalisha rasilimali zaidi ili kulipa mkopo, na hivyo kuzuia faida yoyote kwa jamii na wananchi kwa ujumla.

Ongezeko kubwa la utafutaji na uchimbaji wa maliasili katika bara hili unasababsha hatari kubwa za ukiukaji wa haki za binadamu.[106] Baadhi ya ukiukaji huu unajumuisha kunyang'anywa ardhi na kuhamishwa kwa jamii; masharti dhaifu au yenye manufaa madogo ya makubaliano; uharibifu wa mazingira; na ulinzi duni wa haki za kazi.

Mwanzoni mwa miaka ya 2010, kiwango kikubwa zaidi cha gesi asili barani Afrika kiligunduliwa kwenye pwani ya kaskazini mwa Msumbiji katika jimbo la Cabo Delgado, na kuiweka Msumbiji kwenye ramani ya kijiografia ya mafuta na gesi. Maendeleo ya migodi ya gesi yaliambatana na kuhamishwa, kufukuzwa na uharibifu wa maisha, kwa hivyo kuzidisha na kuongeza ukosefu wa usawa kati ya matajiri wachache na raia wengi maskini. Tangu mwaka 2017, wanamgambo wa Kiislamu wanaojulikana sana kwa wenyeji kama al-Shabaab ("vijana") wamekuwa wakifanya kampeni ya mbinu za kisasa na ya vurugu dhidi ya serikali ya Msumbiji katika jimbo la Cabo Delgado.[107] Takriban watu 2,700 wameuawa na wengine 700,000 wamelazimika kuyakimbia makazi yao. Mgogoro huu ni chanzo cha kuongezeka na kuendelea kwa ukosefu wa usawa.

Kisanduku cha 1: Ukosefu wa usawa wa rangi nchini Afrika Kusini

Raia weusi wa Afrika Kusini waliteseka wakati wa ukoloni ambapo waliwanyang'anya mali zao kama vile ardhi, mifugo na ufikiaji rasilimali muhimu za asili ikijumuisha maji, misitu, haki za uvuvi na madini. Katika miaka ya 1940, sera za ubaguzi wa rangi zilianzishwa, na kusababisha kutengwa zaidi kwa watu wengi weusi kwa sababu ya sera za kiuchumi na kijamii. Watu weusi walinyang'anywa ardhi ya kilimo na malisho ya mifugo yao ambayo ilikuwa na rutuba na rasilimali za maji. Walilazimika kuhamia katika ardhi mbali na vituo vikuu vya kiuchumi vya wakati huo. Ili kuishi, idadi kubwa ya wanaume walitafuta kazi kwenye mashamba ya hatimiliki kama wafanyakazi wa vibarua.[108] Ingawa kipindi cha kidemokrasia cha baada ya 1994 kiliweka sera za mageuzi ya ardhi ambazo zizolikusudiwa kubadilisha mtindo huu na kuwapa ardhi kwa wanawake na wanaume weusi wa Afrika Kusini, sera hizi hazikufanikiwa kwa kiasi kikubwa.

Ni kwa sababu hii kwamba wakati makampuni ya madini yanataka ardhi, yameweza kuipata bila kuheshimu masharti husika katika sheria ya Afrika Kusini – ikiwa ni pamoja na haja ya kuhakikisha kuwa wamiliki Weupe wa ardhi wanaouza au kukodisha ardhi yao kwa makampuni ya madini hufanya hivyo kwa heshima kamili kwa mujibu wa haki za **Idhini Huru, ya Mapema na za Busara (FPIC)** za wafanya kazi za vibarua. Sheria ya Haki za Ardhi isiyo rasmi ya 31 ya mwaka 1996, ambayo inatoa ulinzi wa muda wa maslahi na haki fulani katika ardhi ambayo hazilindwi ipasavyo na sheria, mara nyingi hupuuzwa sana.

Kutokana na hayo, nchini Afrika Kusini baada ya ubaguzi wa rangi, wapangaji wa kazi na raia katika mazingira ya haki za ardhi ya jamii wameendelea kunyang'anywa zaidi ardhi ya malisho, kilimo cha riziki na kuharibwa kwa nyumba zao. Mwaka 2018, familia tano katika shamba la Kliprand karibu na Newcastle ziliachwa bila makao wakati nyumba zao zilipoharibiwa ili kutengeneza njia ya uchimbaji madini.[109] Hadi sasa, dhuluma hizi za kihistoria za ukoloni na ubaguzi wa rangi bila marekebisho bado ni viendeshi vikuu vya ukosefu wa usawa wa kiuchumi nchini Afrika Kusini.

Licha ya masuala haya kuendelea, mashirika ya kikanda na serikali za kitaifa bado hazina uwezo wa kufuatilia miradi ya uchimbaji, kuhakikisha kuwa haziathiri mazingira na maisha ya jamii za wenyweji, na kuwezesha kushughulikia ukiukaji haki za binadamu. Katika baadhi ya matukio, ukiukaji huu wa haki za binadamu na kushindwa kuhakikisha ushiriki wa umma kumechochea migogoro katika kanda hii.

Serikali katika kanda hii inaweza kutumia uchimbaji kwa manufaa ya wananchi wao, sio kwa watu wachache tu. Haki za kazi na usalama wa kazi unatishiwa katika nchi nyingi za Afrika, na huduma za umma zinakabiliwa na shida, haswa kwa sababu ya janga la korona. Wanawake huathiriwa hasa katika majukumu yao kama walezi msingi wa watoto na wazee, kama watumiaji wakuu wa huduma za afya, na kwa sababu wako ndio wafanyakazi wengi zaidi katika uchimbaji madini ya kisanaa na ya kiwango kidogo.

Sekta ya uchimbaji madini inaweza kuwa na jukumu kubwa katika kuongeza kipato muhimu kwa matumizi katika sekta zinazounga mkono watu maskini zaidi kama vile afya, elimu na ulinzi wa kijamii, na katika kupunguza madhara kwa mazingira na kukabiliana na mabadiliko. Ili kukomesha ukiukaji wa haki za binadamu katika sekta hiyo, serikali za kitaifa na SADC zinapaswa kubuni masuluhisho ya vitendo kama vile ushiriki bora zaidi wa umma. Rushwa na utekaji serikali unapaswa kuondolewa, nayo mapengo ya ulipaji kodi yanapaswa kuzibwa, na maondoleo ovyo ya kodi kusitishwa ili kuhakikisha sekta ya uchimbaji madini inachangia katika ustawi wa jamii za wenyeji na taifa kwa ujumla. Faida za sekta hii lazima zigawanywe kwa usawa kupitia ufadhili wa bajeti ya kitaifa ya utoaji wa huduma muhimu, hali mbaya ambayo imefichuliwa na janga la COVID-19.

2. AZIMIO LA KUPUNGUZA KIWANGO CHA UKOSEFU WA USAWA 2020

Toleo la tatu la CRI ya Oxfam na DFI linaorodhesha serikali 158 duniani kote kwa msingi wa maazimio yake ya kupunguza ukosefu wa usawa. Ripoti ya kimataifa ilizinduliwa Novemba 2020.[110]

CRI inatathmini sera na hatua za serikali katika maeneo matatu (yanayoitwa 'nguzo') ambayo yamethibitishwa kupunguza ukosefu wa usawa kwa kiasi kikubwa:

1. **Huduma za umma**, tukirejelea elimu, afya na ulinzi wa kijamii.
2. **Kodi**, tukirejelea jinsi miundo ya maendeleo ilivyo katika mipango na vitendo.
3. **Haki za wafanyakazi**, tukizingatia hasa haki za wanawake.[111]

Ingawa nguzo hizi tatu za mada maalum hazibadiliki kutoka kwa matoleo ya awali, kumekuwa na mabadiliko makubwa katika mbinu za kuandaa kielezo hiki kwa njia thabiti zaidi na kuonyesha athari za ukosefu wa usawa kwa njia wazi zaidi.[112] Kila nguzo sasa ina viwango vitatu vya kiashiria:

1. **Viashiria vya maazimio ya sera**, ambavyo vinapima ahadi ya serikali kupitia sera zake (ambazo huenda haziwezi kutekelezwa kila wakati kwa vitendo).
2. **Viashiria vya huduma au utekelezaji**, ambavyo vinatathmini watu wanaohuduma (au wasiohudumiwa) kutokana na vitendo vya utekelezaji sera, au jinsi serikali inavyotekeleza sera.
3. **Viashiria vya athari**, ambavyo vinatathmini jinsi utekelezaji sera unavyoathiri viwango vya ukosefu wa usawa.

Kielelezo cha 15 kinaonyesha nguzo tatu na viwango vitatu vya CRI.[113]

KIELELEZO CHA 15: NGUZO NA VIASHIRIA VYA CRI

	MATUMIZI YA HUDUMA ZA UMMA	MAENDELEO YA USHURU	HAKI ZA KAZI NA MISHAHARA
Viashiria vya sera	• **PS1a** Elimu • **PS1b** Afya • **PS1c** Ulinzi wa Jamii	• **T1a**-Kodi ya Mapato Binafsi • **T1a** Kodi ya Mapato ya Biashara • **T1a** Kodi ya Ongezeko la Thamani • **T1b** Kodi yenye Madhara	• **L1a** Haki za Kazi • **L1b** Haki za Kazi za Wanawake • **L1c** Kima cha Chini cha Mshahara
	Matumizi kama % ya jumla ya Bajeti	Muundo wa Ushuru Unaoendelea	Juhudi za serikali kulinda wafanyakazi kupitia sheria na utendaji
Viashiria vya Utekelezaji	• **PS2a** Kukamilika kwa Elimu ya Sekondari kwa Watu Masikini Zaidi • **PS2b** Bima ya Afya kwa Woten a Matumizi Nje ya Mfuko • **PS2c** Malipo ya Pensheni	• **T2** Tija zitokanazo na Ushuru kupitia VAT, PIT & CIT	• **L2a** Ukosefu wa Ajira • **L2b** Ajira Hatarishi
Kiashiria cha Athari	• **PS3** Athari za Matumizi kwenye Usawa (Gini)	• **T3** Athari za Ushuru kwenye Usawa (Gini)	• **L3** Athari za mapato ya wafanyakazi (Mshahara) kwenye usawa
Jumla ya Alama za CRI	Average of 3 pillar scores		

Ripoti zilizosalia za eneo zinatathmini utendakazi wa nchi 15 wanachama wa SADC[114] kwa kuzingatia ahadi zake za kupunguza ukosefu wa usawa. Ripoti hiyo inaambatana na mihtasari ya nchi 15, ambayo ina uchambuzi wa kina wa sera na mapendekezo.[115]

Kisanduku cha 1: Umuhimu wa kilimo na utawala

Mbali na sera za msingi za CRI, ripoti hii inazingatia sehemu mbili za ziada za sera.

Katika nchi nyingi za eneo hili, umaskini umejikita katika maeneo ya vijijini: kwa hiyo, kuwasaidia wakulima wadogo kuzalisha chakula ni muhimu katika kukabiliana na ukosefu wa usawa, umaskini na ukosefu wa chakula. Kwa hivyo, ripoti hii inachunguza kiwango ambacho tunaweza kutathmini matumizi ya fedha ya serikali katika **kilimo,**, kutokana na maazimio ya serikali ya Mpango Kamili wa Maendeleo ya Kilimo Afrika (CAADP) (katika **Sehemu ya 4.5**, kama nyongeza ya nguzo ya matumizi ya fedha ya umma).

Aidha, wachambuzi wengi wa ripoti za 2018 na 2020 za kimataifa za CRI wamependekeza kuwa utawala bora unaweza kuwa kiendeshaji muhimu cha maazimio ya kukabiliana na ukosefu wa usawa ya serikali, na kuwafanya kujitolea zaidi kukidhi mahitaji ya raia. Kwa hivyo tunaangalia viashiria viwili muhimu vya utawala – uwazi wa bajeti na rushwa – kubaini kama yanahusiana na sera za kupambana na ukosefu wa usawa (tazama **Sanduku la 2).**

3 UTENDAJI WA JUMLA WA CRI WA NCHI WANACHAMA WA SADC

Ikilinganishwa na maeneo mengine manne ya Afrika, SADC ina azimio la pili kwa ukuu la kupunguza ukosefu wa usawa kama ilivyopimwa na CRI. **Jedwali la 1** linaonyesha alama za CRI za eneo kwa kila eneo[116] lililopimwa kwa msingi wa idadi ya watu, ambapo 1 inawakilisha rekodi bora zaidi ya kukabiliana na ukosefu wa usawa kwa kila kiashiria.[117] Takwimu zinaonyesha kuwa idadi wastani ya raia wa SADC wanaishi chini ya serikali ambayo azimio lake la kupunguza ukosefu wa usawa upo asilimia 33 chini ya wenzao wa Afrika Kaskazini, lakini ambazo zimejitolea zaidi kidogo ikilinganishwa na serikali za maeneo mengine. Sababu mbili kuu za hali hii ni:

- viwango vya mapato, kwa kuwa kuna nchi zenye kipato cha juu wastani na cha juu zaidi katika SADC, maana kwamba zina uwezo mkubwa wa kulipa kodi na hivyo zina fedha zaidi za kutumia kwenye huduma za umma; na
- kwamba nchi nyingi za SADC ni miongoni mwa nchi zilizo na viwango vya juu zaidi vya ukosefu wa usawa duniani, na hivyo zimefanya juhudi za kupunguza ukosefu wa usawa katika utungaji sera wake (tazama **sehemu ya 1.1**).

Ni muhimu kukumbuka kwamba juhudi za SADC ni za chini ya wastani katika kukabiliana na ukosefu wa usawa kama watendaji bora zaidi duniani, kwa hivyo nchi wanachama wake wanaonyesha viwango vya chini zaidi vya kujitolea ikilinganishwa na uwezo walio nao – sababu moja ikiwa kwamba nchi hizi zina viwango vya chini vya mapato ikilinganishwa na idadi kubwa ya nchi zilizo na utendaji bora.

JEDWALI LA 1: CRI YA JUMLA ALAMA NA NAFASI ZA ENEO

Eneo	Jumla alama	Nafasi za nchi za Afrika
Afrika Kaskazini	0.53	1
SADC	0.36	2
Afrika Magharibi	0.33	3
Afrika Mashariki	0.32	4
Afrika ya Kati	0.30	5

JEDWALI LA 2: NAFASI ZA CRI ZA NCHI ZA SADC, AFRIKA NA KIMATAIFA KWA NCHI ZA SADC

Nchi	Nafasi katika SADC (15)	Nafasi za nchi za Afrika (47)	Nafasi za kimataifa (158)
Afrika Kaskazini	1	1	18
Ushelisheli	2	2	21
Namibia	3	4	52
Lesotho	4	5	54
Botswana	5	6	60
Morisi	6	9	79
Eswatini	7	12	96
Malawi	8	13	97
Msumbiji	9	18	116
Angola	10	19	119
Zambia	11	22	123
Tanzania	12	26	130
DRC	13	30	135
Zimbabwe	14	33	138
Madagaska	15	41	148

Jedwali la 2 linaonyesha viwango vya CRI vya SADC, Afrika na Kimataifa kwa kila nchi katika eneo hili (tazama **Kiambatisho cha 1** uone nafasi za nchi zote za Afrika).

Nchi sita kati ya nchi zote tajiri za SADC zipo katika nusu ya nafasi za juu ya kielezo cha kimataifa. Afrika Kusini na Ushelisheli ndizo nchi zilizo na utendaji bora zaidi katika nafasi ya 18 na 21, zikiwa na utendaji bora katika nguzo zote tatu. Afrika Kusini inasifika kwa utozaji kodi endelevu, hasa kutokana na ukusanyaji wa viwango vya juu vya kodi, jambo ambalo linapunguza ukosefu wa usawa wa kabla ya kodi kwa karibu asilimia 5. Ushelisheli ni thabiti sana hasa katika suala la haki za kikazi (kwa sababu ya viwango vya chini sana vya ukosefu wa ajira na ajira iliyo katika mazingira magumu).

Hata hivyo, nchi saba ziko katika thuluthi ya chini ya kielezo hiki, zikiwa na utendaji duni katika nguzo zote. Madagaska ina viwango duni zaidi vya utendaji, ikiwa katika nafasi ya 41 barani Afrika na nafasi ya 10 kutoka chini kote duniani. Ipo katika nafasi ya 157 kati ya nchi 158 katika utoaji huduma za umma, hukusanya kiwango kidogo sana cha kodi, na ina viwango vya juu sana vya wafanyakazi wasio rasmi wanaonyimwa haki.

Tangu DFI na Oxfam kuanzisha CRI mwaka 2017, utendaji wa baadhi ya nchi umeboreshwa sana, hasa:

- Afrika Kusini, ambayo imeanzisha kiwango cha chini zaidi cha mshahara (ingawa iliweka mshahara wa chini kwa wafanyakazi wa nyumbani na wa kilimo) na kuongeza kiwango cha juu zaidi cha kodi ya mapato ya binafsi mwaka 2017;
- Namibia, ambayo imeongeza matumizi ya fedha ya ulinzi wa kijamii na kiwango chake cha chini zaidi cha mshahara kwa kiasi kikubwa; na
- Morisi, ambayo imeongeza matumizi ya pensheni kwa kiasi kikubwa.

4. JE, HUDUMA ZA UMMA ZA NCHI ZA SADC ZINAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA?

Nguzo ya huduma za umma ya CRI inazingatia hatua zilizochukuliwa na serikali zinazohusiana na elimu, afya na ulinzi wa kijamii. Matoleo ya awali ya CRI yalichunguza tu matumizi kama asilimia ya bajeti za serikali na athari ya matumizi kwenye kigezo cha Gini cha nchi. Kwa mwaka 2020, viashiria vipya viliongezwa ili kutathmini utoaji na usawa wa huduma – na hii ilionekana kuwa sehemu ambayo nchi nyingi za SADC zinatatizika.

Jedwali la 3 linaonyesha viwango vya huduma za umma (vilivyotathminiwa kulingana na idadi ya watu) kwa kanda tano za Afrika: SADC inashika nafasi ya pili, ikipata asilimia 10 chini ya Afrika Kaskazini lakini mara mbili zaidi kama Afrika ya Kati na Magharibi. Utendaji wake ni robo tu ya kiwango cha watendaji bora kote duniani katika hatua za kupunguza ukosefu wa usawa kupitia huduma za umma.

Jedwali la 4 linaonyesha viwango vya nchi ndani ya SADC, Afrika na dunia nzima. Namibia, Afrika Kusini, Ushelisheli na Botswana zinashika nafasi ya tatu katika orodha hiyo, lakini nchi nane ziko katika thulithi ya tatu ya chini.

Namibia inashika nafasi ya kwanza katika huduma za umma katika SADC na ya 34 duniani kote. Inatumia asilimia 53 ya bajeti yake kufadhili elimu, afya na ulinzi wa kijamii, ikisababisha huduma ya hal ya juu sana ya ulinzi wa kijamii na afya, na kupunguza viwango vyake vya ukosefu wa usawa kwa thuluthi moja.[118]

Madagaska iko katika nafasi ya chini zaidi katika SADC na ya 147 duniani kote katika utoaji huduma za umma. Inatumia asilimia 33 tu ya bajeti yake katika elimu, afya na ulinzi wa kijamii pamoja, na fedha hizi haziwafikii watu maskini zaidi: ni asilimia 11 tu ya watoto ambao humaliza shule ya sekondari, asilimia 28 ya wananchi wanapokea huduma za afya, na asilimia 5 ya ufikiaji fedha za pensheni. Huduma za umma hupunguza ukosefu wa usawa kwa asilimia 3 tu.

JEDWALI LA 3: HUDUMA ZA UMMA ZA CRI ALAMA NA NAFASI ZA MAENEO MADOGO

Eneo	Alama za wastani za CRI	Nafasi za nchi za Afrika
Afrika Kaskazini	0.29	1
SADC	0.27	2
Afrika Mashariki	0.22	3
Afrika ya Kati	0.12	4
Magharibi Afrika	0.12	5

JEDWALI LA 4: NAFASI ZA CRI ZA NCHI ZA SADC, AFRIKA NA KIMATAIFA KUHUSU HUDUMA ZA UMMA KWA NCHI ZA SADC

Nchi	Nafasi katika SADC (15)	Nafasi za nchi za Afrika (47)	Nafasi za kimataifa (158)
Namibia	1	1	34
Afrika Kaskazini	2	2	44
Ushelisheli	3	3	45
Botswana	4	4	48
Morisi	5	5	63
Eswatini	6	6	73
Lesotho	7	8	84
Zimbabwe	8	15	113
Zambia	9	19	118
Msumbiji	10	24	126
Malawi	11	30	134
DRC	12	31	135
Angola	13	33	137
Tanzania	14	34	138
Madagaska	15	39	147

Chanzo: M. Martin et al. (2020).[119]

Sehemu iliyoasalia ya sura hii inazingatia kwa kina zaidi matumizi na utoaji huduma za elimu, afya na ulinzi wa kijamii; jinsi zinavyoathiri ukosefu wa usawa; na matumizi ya kilimo.

4.1 ELIMU

Karibu nusu ya nchi za SADC zinatumia karibu asilimia 20 ya bajeti zake za kitaifa, kama ilivyoainishwa na ushirikiano wa Education for All (**Kielelezo cha 16).** Namibia kwa sasa inatumia asilimia 25.4, ambayo ni sehemu ya tatu kwa ukubwa katika elimu kote duniani.

KIELELEZO CHA 16: MATUMIZI YA FEDHA KATIKA ELIMU (ASILIMIA YA BAJETI YA SERIKALI)

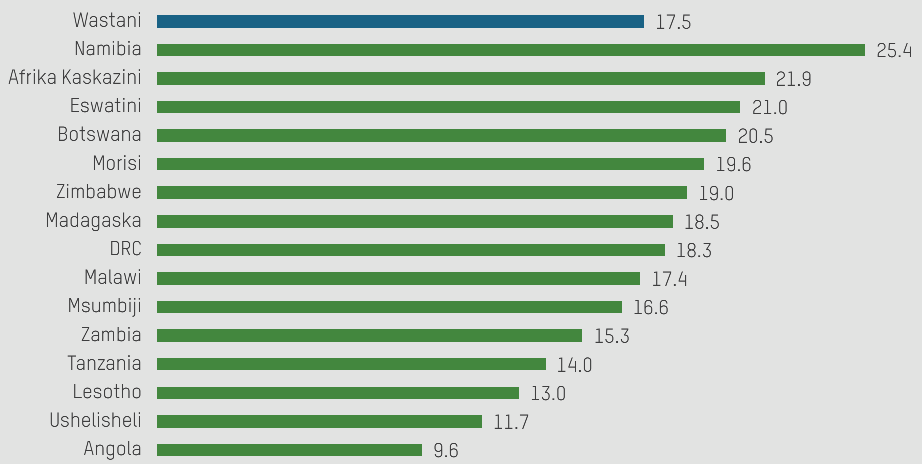

Chanzo: M. Martin et al. (2020).

JEDWALI LA 5: KIASHIRIA CHA UTOAJI HUDUMA YA AFYA

Nchi	Asilimia ya 20% ya watu maskini zaidi wanaomaliza shule za sekondari
Ushelisheli	91.2
Botswana	81.6
Morisi	35.4
Afrika Kaskazini	22.6
Eswatini	12.6
Namibia	7.8
DRC	7.2
Malawi	2.8
Angola	1.9
Zambia	1.5
Zimbabwe	0.8
Lesotho	0.5
Tanzania	0.2
Madagaska	0.1
Msumbiji	0.0

Hata hivyo, nchi nne zinatumia chini ya asilimia 15 ya bajeti zake katika elimu. Angola inatumia idadi ya chini kabisa, ambayo ni asilimia 9.6 tu, na hivyo kusababisha asilimia 1.9 tu ya watoto kutoka familia maskini ambao humaliza elimu ya sekondari.

Jedwali la 5 linaonyesha kuwa nchi nyingi wanachama wa SADC zimefeli katika kiashiria cha CRI kuhusu utoaji huduma kwa usawa: kumaliza elimu ya sekondari kwa robo ya nne ya watu maskini zaidi. Nchini Msumbiji, Madagaska, Tanzania, Lesotho na Zimbabwe, chini ya asilimia 1 ya wanafunzi maskini zaidi humaliza elimu ya sekondari. Ushelisheli na Botswana huwa na mafanikio zaidi, hasa kwa sababu elimu ya msingi na sekondari hutolewa bila malipo kwa familia.

4.2 AFYA

Kielelezo cha 17 inaonyesha kuwa matumizi wastani katika SADC yapo chini sana ya azimio la Umoja wa Afrika lililofanywa Abuja la asilimia 15 ya bajeti ya kitaifa. Hata hivyo, Ushelisheli, Botswana na Eswatini zimezidi lengo hili, na nchi nyinginezo nne zinakaribia. Kwa upande mwingine, Tanzania, Madagaska, Malawi, Msumbiji na Zambia zinatenga chini ya asilimia 10 ya bajeti zao kufadhili huduma ya afya.

Jedwali la 6 linaonyesha kuwa kutokana na kiwango hiki cha chini cha matumizi, nchi zote za SADC zina upungufu mkubwa wa huduma za afya kwa wote, huku nchi saba zikiwa hazijafikia asilimia 50 wakati janga la COVID-19 lilipozuka. DRC, Eswatini, Angola na Morisi pia zina viwango vya juu vya matumizi mabaya 'pesa taslimu' (COOP) katika huduma ya afya, hali ambayo hufafanuliwa kuwa familia kutumia zaidi ya asilimia 10 ya mapato yake katika huduma za afya.[120]

KIELELEZO CHA 17: MATUMIZI YA FEDHA KATIKA HUDUMA YA AFYA (ASILIMIA YA BAJETI YA SERIKALI)

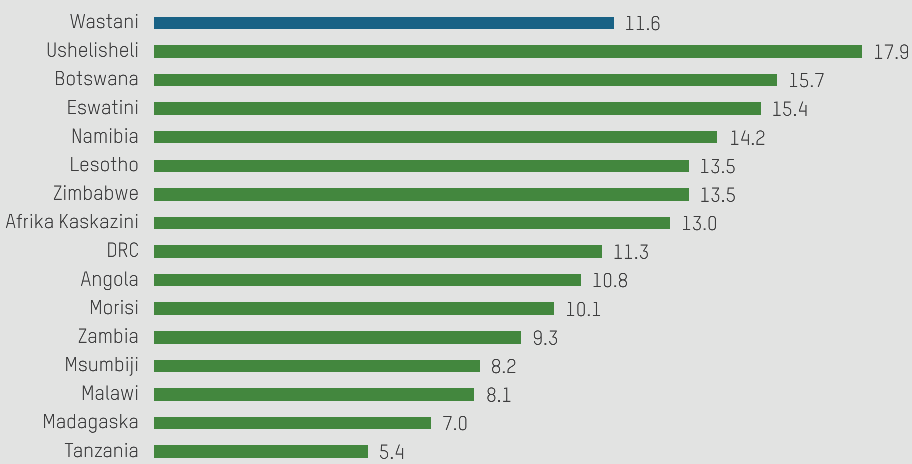

Chanzo: M. Martin et al. (2020).

JEDWALI LA 6: USAWA WA VIASHIRIA VYA ITOAJI HUDUMA ZA AFYA

Nchi	Asilimia ya watu wanaoweza kupata huduma za afya	COOP (asilimia ya watu)
Ushelisheli	71	3.48
Afrika Kaskazini	69	1.41
Eswatini	63	13.39
Morisi	63	10.46
Namibia	62	1.22
Botswana	61	1.00
Zimbabwe	54	6.85
Zambia	53	0.29
Lesotho	48	4.51
Malawi	46	4.21
Msumbiji	46	1.61
Tanzania	43	3.79
DRC	41	15.13
Angola	40	12.38
Madagaska	28	1.64

4.3 ULINZI WA KIJAMII

Kama **Kielelezo cha 18 k**inavyoonesha, matumizi ya fedha katika ulinzi wa kijamii kabla ya janga yalifikia asilimia 12.8 tu ya bajeti ya kitaifa katika SADC, na kushuka chini ya asilimia 10 nchini DRC, Msumbiji, Malawi, Botswana, Madagaska na Eswatini.

CRI hutumia utoaji wa huduma ya pensheni kama kigezo cha huduma za jumla ya ulinzi wa kijamii kwa sababu ya ukosefu wa takwimu katika mipango inayolenga vikundi vingine. Inapima asilimia ya idadi ya watu wa umri wa kupokea pensheni wanaopokea pensheni. Kama **Jedwali la 7** linavyoonesha, nchi tatu (Botswana, Morisi na Ushelisheli) zina huduma ya pensheni kwa wote, na zingine nne hazipo mbali na lengo la SDG. Kwa upande mwingine, nchi nane hutoa pensheni kwa chini ya asilimia 20 ya idadi yake ya watu wazee – kiwango cha chini zaidi kikiwa asilimia 2.3 ya nchini Malawi.[121]

KIELELEZO CHA 18: MATUMIZI YA FEDHA KATIKA ULINZI WA KIJAMII (ASILIMIA YA BAJETI YA SERIKALI)

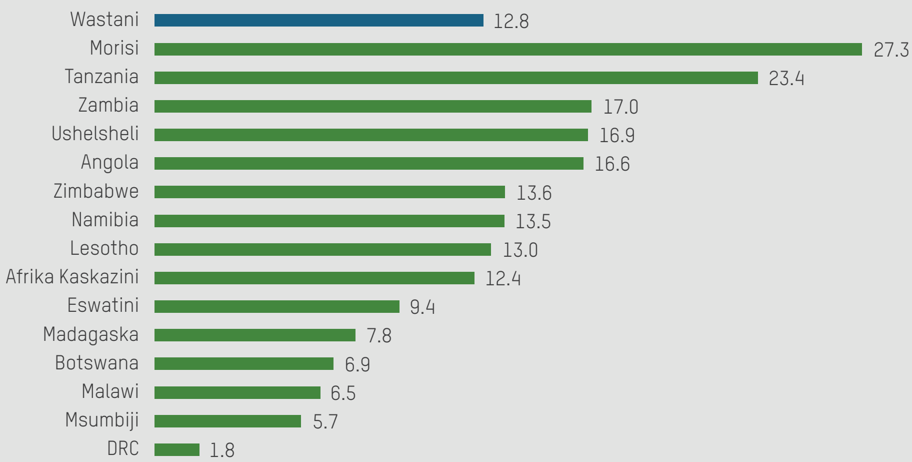

Chanzo: M. Martin et al. (2020).

JEDWALI LA 7: KIASHIRIA CHA UTOAJI HUDUMA YA ULINZI WA KIJAMII

Nchi	Utoaji huduma ya pensheni (asilimia ya watu)
Botswana	100
Morisi	100
Ushelisheli	100
Namibia	98.4
Lesotho	94.0
Afrika Kaskazini	92.6
Eswatini	86.0
Msumbiji	17.3
DRC	15.0
Angola	14.5
Zambia	8.8
Zimbabwe	6.2
Madagaska	4.6
Tanzania	3.2
Malawi	2.3

4.4. JINSI HUDUMA ZA UMMA ZINAVYOATHIRI UKOSEFU WA USAWA

Ushahidi unaonyesha kwamba matumizi ya umma katika elimu, afya na ulinzi wa kijamii yanaweza kupunguza ukosefu wa usawa wa kipato kwa kiasi kikubwa, hasa kwa kwazuia watu wanaoishi katika umaskini wasilipe kwa fedha zao wenyewe.[122] Hata hivyo, kiwango cha ugawaji upya hutegemea kiwango na uwezo wa kuendeleza matumizi. CRI inakadiria athari za matumizi katika huduma za umma kwa kutumia tafiti maalum za nchi kuhusu matumizi ilinganishwa na kigezo cha Gini ambapo tafiti hizi zimefanywa (Botswana, Eswatini, Lesotho, Namibia, Afrika Kusini, Tanzania na Zambia), au makadirio kulingana na kiwango cha matumizi na wastani wa athari za kimataifa ambapo tafiti hazijafanywa. Nchi zote zinapaswa kulenga kufanya tafiti maalum za matukio katika nchi mahsusi haraka iwezekanavyo ili kupata takwimu sahihi zaidi.[123]

Katika SADC, huduma za umma za Namibia zinaathiri zaidi hatua za kupunguza ukosefu wa usawa kama inavyotathminiwa kwa kigezo cha Gini (asilimia 34), ikifuatiwa na Afrika Kusini (asilimia 22), Lesotho (asilimia 14na Ushelisheli (asilimia 13). Nchi zinazoshika nafasi za chini ni DRC, Zimbabwe, Tanzania, Madagaska na Zambia, ambako huduma za umma zinapunguza ukosefu wa usawa kwa chini ya asilimia 5, kwa sababu zinatumia kiasi kidogo sana kwenye sekta hizo tatu na hazitumii fedha kwa njia endelevu.

4.5 MATUMIZI YA FEDHA ZA KILIMO KWA WAKULIMA WADOGO NA CHAKULA

Matumizi fedha katika kilimo yanaweza kuwa muhimu katika kukabiliana na ukosefu wa usawa ikiwa yataongeza mapato ya wakulima wadogo wadogo na wafanyakazi wa kilimo, na kupunguza uhaba wa chakula.

Umuhimu wa kilimo umepungua kwa uchumi wa SADC katika miongo ya hivi majuzi, kwani ukuaji wa sekta hiyo umekwama. Hata hivyo, kama inavyoonekana katika **Kielelezo cha 19 na 20**, bado kilimo kinachangia asilimia 11 ya Pato Halidi la Taifa na asilimia 34 ya nguvu kazi kwa wastani, na bado ni sekta muhimu kwa wafanyakazi nchini DRC, Madagaska, Malawi, Msumbiji, Tanzania na Angola. Aidha, umaskini wa vijijini bado ni mkubwa kuliko umaskini wa mijini katika nchi nyingi. Ukosefu wa chakula ni mkubwa sana, na umaskini wa vijijini na ukosefu wa chakula ni viendeshaji vikuu vya ukosefu wa usawa.[124]

KIELELEZO CHA 19: SEHEMU YA KILIMO KATIKA PATO HALISI LA TAIFA (ASILIMIA)

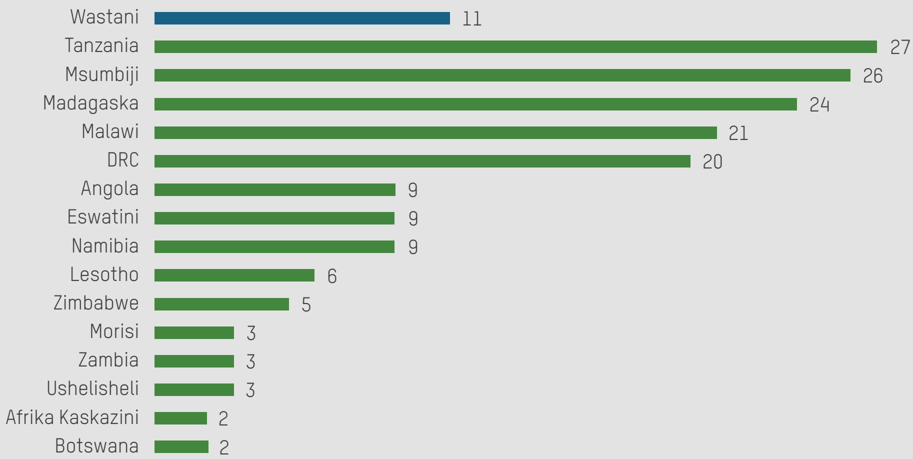

Chanzo: Benki ya Dunia. (n.d.).[125]

KIELELEZO CHA 20: SEHEMU YA NGUVU KAZI KATIKA KILIMO (ASILIMIA)

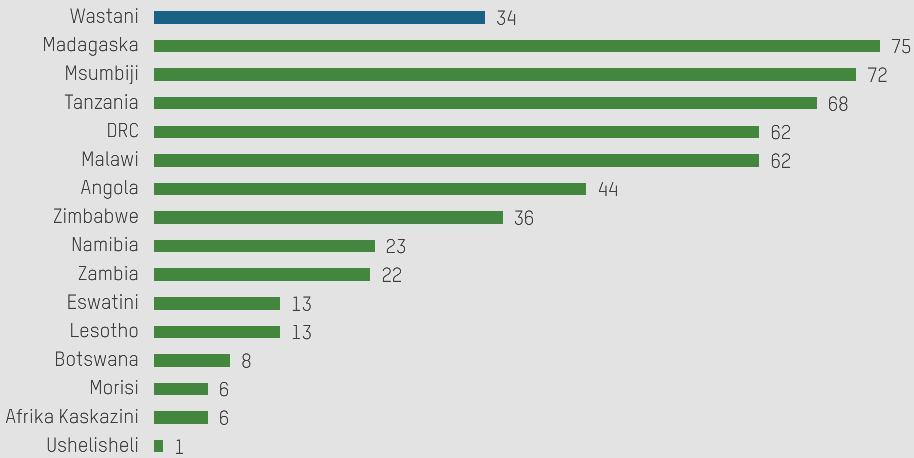

Chanzo: ILO (n.d.).[126] Sehemu ya nguvu kazi katika kilimo mwaka 2017.

Ili kufufua sekta hii na kupunguza umaskini wa vijijini na ukosefu wa chakula, nchi za SADC mwaka 2014 ziliweka upya azimio la CAADP, ambalo liliziomba serikali kuongeza mgao wake wa bajeti ya kila mwaka katika kilimo kwa angalau asilimia 10.[127] Kama **Kielelezo cha 21** kinavyoonesha, ni Malawi tu inayotimiza lengo hili, ingawa Zimbabwe na Eswatini zinakaribia. Msumbiji na Tanzania ndizo nchi zinazofeli zaidi, ingawa kilimo ni muhimu sana kwa mapato ya familia katika nchi hizi.

KIELELEZO CHA 21: MATUMIZI YA FEDHA KATIKA KILIMO (ASILIMIA YA BAJETI YA SERIKALI, 2019)

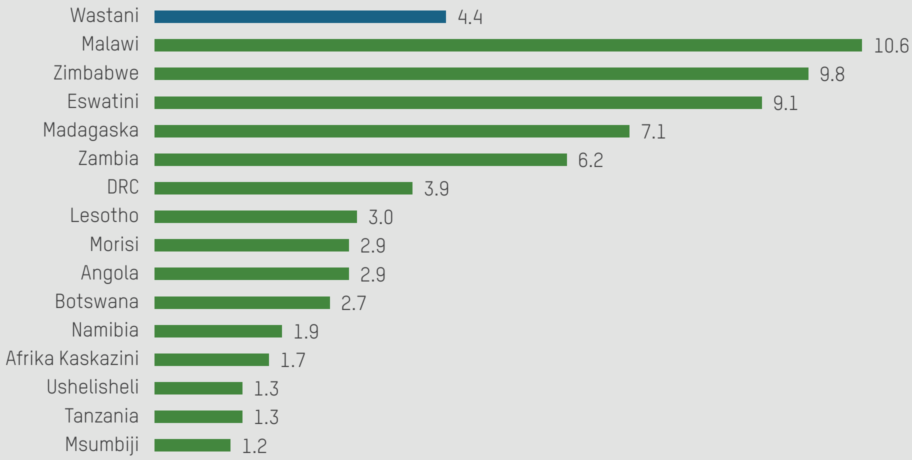

Vyanzo: Nyaraka za Makadirio ya Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2019.

Takwimu zinazopatikana haziruhusu kugawa kiasi cha matumizi ya kilimo kinachoelekezwa kwa wapokeaji mahsusi: yaani kiasi kinachotolewa kwa wakulima wadogo na kinachosambazwa kwa biashara za kilimo hakijulikani. Hii inamaanisha kuwa haiwezekani kutathmini kama matumizi hayo yatasaidia kupunguza umaskini vijijini, wala kama yanalenga kwa mazao ya chakula badala ya kuuza mazao nje ya nchi, na hivyo kupunguza ukosefu wa chakula. Inapaswa kuwa kipaumbele kwa serikali katika eneo hili kuchambua matumizi yake kwa kina zaidi ili iwe rahisi kutathmini mipango inayoweza kusaidia kukabiliana na umaskini wa vijijini, ukosefu wa chakula na ukosefu wa usawa.

5 JE, MIFUMO YA KODI YA NCHI ZA SADC INAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA?

Nguzo ya maendeleo ya kodi ya CRI inatathmini jinsi sera za kodi za nchi na utekelezaji wake zinapunguza ukosefu wa usawa. Viashirio hivi ni:

1. Uendelevu wa sera za kodi. Kodi kuu – kodi ya mapato ya kibinafsi (PIT), kodi ya mapato ya kampuni (CIT), na kodi ya ongezeko la thamani (VAT) au kodi ya mauzo ya jumla (GST) - iliundwa kuwa endelevu kinadharia? Je, jukumu kubwa zaidi lipo kwa wale ambao wanaweza kumudu kulipa?
2. Utekelezaji wa sera za kodi. Je, mafanikio ya nchi ya kukusanya kodi zake kuu ni ya kiwango gani na hali hii inafanya ukusanyaji wa kodi kuwa endelevu kwa kiasi gani katika hali halisi?
3. Jinsi kodi inavyoathiri ukosefu wa usawa. Kodi iliyokusanywa ina athari gani kwa ukosefu wa usawa katika mapato, kama inavyodiriwa kulingana na kielelezo cha Gini?

Jedwali na 8 linaonyesha kuwa SADC inafanikiwa vizuri zaidi miongoni mwa maeneo ya Afrika kwa kuzingatia alama za wastani (ikitathminiwa kulingana na idadi ya watu) katika nguzo ya kodi – ingawa mmaeneo yake mingine hayajaachwa nyuma sana. Inafikia alama ya wastani ya karibu thuluthi mbili ya nchi bora zaidi duniani. Hii inaonyesha ukweli kwamba, kama inavyoonekana katika **Jedwali la 9**, nchi saba (Afrika Kusini, Ushelisheli, Lesotho, Angola, Tanzania, Zambia na Msumbiji) ziko katika thuluthi ya juu katika orodha ya kimataifa. Ni nchi tano tu (Morisi, Madagaska, Zimbabwe, Eswatini na DRC) zilizo katika thuluthi ya chini.

Kutokana na muundo endelevu wa kodi na ukusanyaji wa kodi ya kiwango cha juu, mfumo wa kodi wa Afrika Kusini una athari zaidi duniani katika uwezo wa kupunguza ukosefu wa usawa. Hata hivyo, serikali inaweza kuchukua hatua zaidi ili kufanya mfumo wake endelevu zaidi, kwa mfano kwa kuanzisha kodi ya utajiri, kuboresha kodi ya mali na kukusanya kodi zaidi kutoka kwa mashirika makubwa na watu matajiri kwa kukabiliana na ukwepaji kodi kwa ufanisi.[128] Katika upande wa chini wa nafasi za SADC ni Morisi, kutokana na kodi ya chini inayotozwa makampuni ya asilimia 15 tu, viwango vya chini sana vya kodi ya mapato ya kibinafsi na vitendo vingine kadhaa hatari vya kodi vinavyofanana na vya maeneo yasiyotoza kodi.

JEDWALI LA 8: ALAMA NA NAFASI ZA CRI ZA KIENEO KUHUSU UENDELEVU WA KODI

Eneo	Alama za wastani za CRI	Nafasi za nchi za Afrika
SADC	0.64	1
Afrika Mashariki	0.63	2
Afrika Kaskazini	0.58	3
Afrika ya Kati	0.53	4
Afrika Magharibi	0.49	5

JEDWALI LA 9: NAFASI ZA CRI ZA ENEO, ZA AFRIKA NA KIMATAIFA ZA UENDELEVU WA KODI

Nchi	Nafasi katika SADC (15)	Nafasi za nchi za Afrika (47)	Nafasi za kimataifa (158)
Afrika Kaskazini	1	1	1
Ushelisheli	2	6	15
Lesotho	3	8	20
Angola	4	9	25
Tanzania	5	11	39
Zambia	6	13	44
Msumbiji	7	14	48
Malawi	8	15	54
Botswana	9	17	56
Namibia	10	18	59
DRC	11	33	107
Eswatini	12	36	116
Zimbabwe	13	41	133
Madagaska	14	42	134
Morisi	15	44	138

Chanzo: M. Martin et al. (2020).

Kuongeza mapato ya kodi kuna uwezo mkubwa wa kufadhili mipango ya serikali ili kupunguza ukosefu wa usawa. Ikiwa serikali za SADC ziliongeza mapato yake ya kodi kwa asilimia 1 tu ya Pato Halisi la Taifa, zimekusanya dola bilioni 6.5 za mapato mapya kwa mwaka 2021, na kutoa elimu bora ya msingi kila mwaka kwa zaidi ya watoto milioni 10 katika eneo hili.[129]

Aidha, wananchi wa SADC wanaunga mkono kwa kiasi kikubwa mifumo ya kodi inayoendelea. **Kielelezo cha 22** kinaonyesha matokeo ya utafiti wa Afrobarometer unaojumuisha nchi 8 kati ya 15 katika ripoti hii, ambayo yaligundua kwamba karibu thuluthi mbili ya wananchi wanaamini ni haki kuwatoza kodi watu matajiri kwa kiwango cha juu zaidi ili kusaidia kulipia mipango ya serikali inayowanufaisha watu wanaoishi katika umaskini.[130]

KIELELEZO CHA 22: SEHEMU YA IDADI YA WATU WANAOUNGA MKONO USHURU WA MAENDELEO (ASILIMIA)

Chanzo: Tafiti za Afrobarometer na Round 8.

5.1 UENDELEVU WA SERA ZA KODI KINADHARIA

Kiashiria hiki kinapima ikiwa kodi kuu (CIT, PIT na VAT au GST) zimeundwa kwa mtindo endelevu, hivi kwamba wananchi matajiri wananuiwa kulipa sehemu kubwa ya mapato yao na wananchi masikini zaidi wanasamehewa kodi kwa kiasi kikubwa. Katika vipengele hivi, DRC, Malawi na Zambia zimefanikiwa zaidi, lakini Morisi na Madagaska zimefeli.

Kiashiria hiki pia kinajumuisha tathmini ya ikiwa nchi zinaendeleza 'vitendo vibaya vya kodi' kupitia sera zao za kodi, kama vile kutumika kama maficho ya kodi na kuwanyima raia wao wenyewe (na wale wa nchi nyinginezo) mapato. Wanachama wengi wa SADC hawashiriki katika tabia hii, lakini wananchi wa Morisi na, kwa kiwango kidogo, Namibia na Ushelisheli wanashiriki.

KIELELEZO CHA 23: VIWANGO VYA KODI YA MAPATO YA KAMPUNI (ASILIMIA)

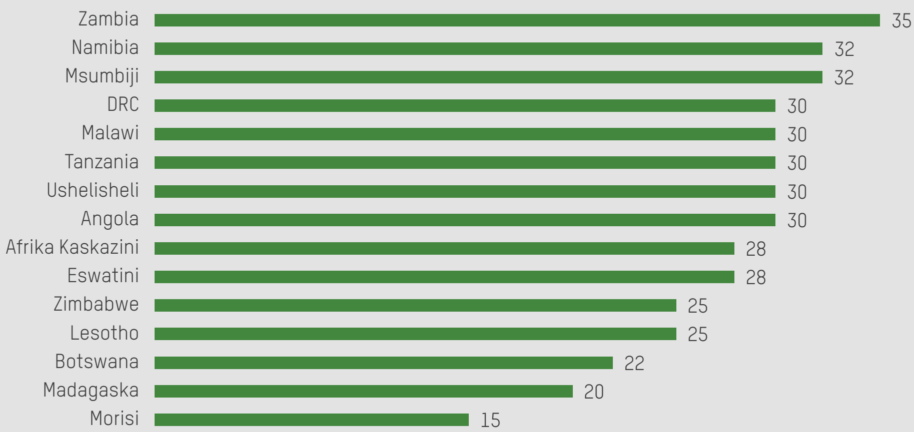

KIELELEZO CHA 24: VIWANGO VYA JUU VYA KODI YA MAPATO YA KIBINAFSI (ASILIMIA)

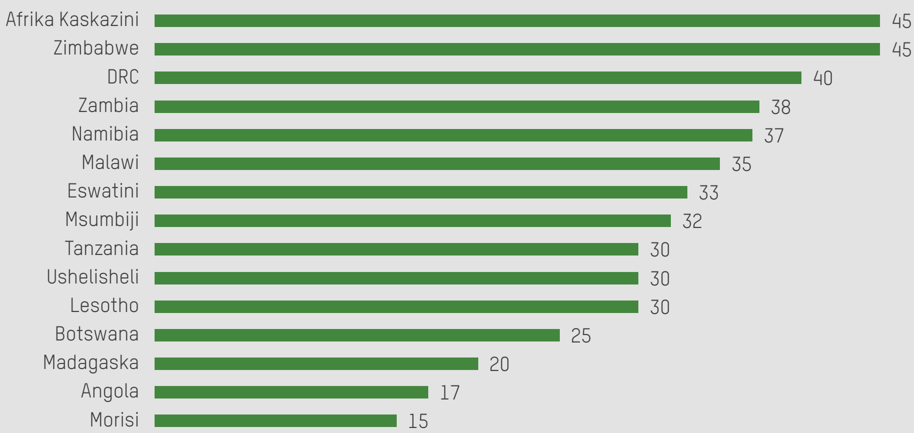

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kulingana na nyaraka za bajeti ya kitaifa na nambari za kodi.

Tukichunguza kwa kina zaidi kodi za watu binafsi, wastani wa kiwango cha CIT katika SADC ni asilimia 27.4, chini kidogo ikilinganishwa na wastani wa Afrika wa asilimia 28. Hata hivyo, kama inavyoonekana katika **Kielelezo cha 23**, nchi nane (Zambia, Namibia, Msumbiji, DRC, Malawi, Tanzania, Ushelisheli na Angola) zipo juu ya kiwango hiki, nazo nchi tatu (Morisi, Madagaska na Botswana) zipo chini sana.

Wastani wa kiwango cha juu cha SADC cha PIT ni asilimia 31.4, ambacho tena kipo chini ya wastani mpana wa Afrika na kimataifa wa asilimia 32. **Kielelezo cha 24** kinaonyesha viwango mbalimbali vya juu. Kiwango cha juu cha Zimbabwe ni cha juu kwa thuluthi moja kuliko kiwango wastani, nayo Morisi, Angola na Madagaska zina viwango vya chini sana vya juu.

Viwango vya VAT/GST pia ni vipana **(Kielelezo vya 25).** Hizi ni kodi za kurudi nyuma, kwa sababu watu wenye kipato kidogo wanalazimika kutumia sehemu kubwa ya mapato yao katika matumizi kodi. Kwa hivyo, nchi hupokea alama za juu za CRI ikiwa zina viwango vya chini. Madagaska ina kiwango cha juu cha VAT (asilimia 20), ambayo inachanganya na viwango vya chini vya kodi ya kipato kuufanya mfumo wake wa kodi kuwa wa kurudi nyuma. Botswana ilikuwa na kiwango cha chini cha VAT cha asilimia 12 mwaka 2020, lakini iliongezeka kiwango hiki hadi asilimia 14 katika bajeti ya 2021.

Hatua mbili za sera zinaweza kufanya VAT kuwa ya kurudi nyuma na kupunguza jinsi inavyoathiri usawa:

- isipokuwa vyakula vya msingi vinavyotumiwa na watu wanaoishi katika umaskini;na
- kuwa na kiwango wastani cha chini cha juu kwa makampuni kuchukua malipo ya VAT, hatua ambayo haijumuishi wafanyabiashara wadogo, kupunguza gharama kwa wateja maskini.[131]

Jedwali la 10 linaonyesha kuwa nchi saba za SADC (Angola, Botswana, DRC, Lesotho, Malawi, Morisi na Zambia) zinatumia hatua zote mbili. Nchi tano hutumia tu maondoleo ya chakula, na chi mbili hutumia tu viwango vya chini. Hesabu ya kina zaidi ya Afrika Kusini inaonyesha kwamba thuluthi mbili tu ya maeneo ya chakula kwa raia maskini zaidi ni huondolewa malipo ya VAT.

KIELELEZO CHA 25: VIWANGO VYA VAT AU GST (ASILIMIA)

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kulingana na nyaraka za bajeti ya kitaifa na sheria za kodi. Botswana iliongeza VAT yake hadi asilimia 14 mwaka 2021. Maondoleo ya chakula ya Afrika Kusini yalihesabiwa kama sehemu ya vyakula vya msingi vinavyotumiwa na robo ya watu maskini zaidi.

JEDWALI LA 10: MAONDOLEO YA VAT NA VIWANGO VYA JUU VYA KUSTAHIKI KATIKA NCHI ZA SADC

Nchi	Maondoleo ya msingi ya chakula	Viwango vya juu
Angola	Ndiyo	Ndiyo
Botswana	Ndiyo	Ndiyo
DRC	Ndiyo	Ndiyo
Eswatini	Ndiyo	Hapana
Lesotho	Ndiyo	Ndiyo
Madagaska	Hapana	Ndiyo
Malawi	Ndiyo	Ndiyo
Morisi	Ndiyo	Ndiyo
Msumbiji	Ndiyo	Hapana
Namibia	Ndiyo	Hapana
Ushelisheli	Ndiyo	Hapana
Afrika Kaskazini	2/3*	Ndiyo
Tanzania	Hapana	Ndiyo
Zambia	Ndiyo	Ndiyo
Zimbabwe	Ndiyo	Hapana

Kodi ya utajiri pia ni muhimu katika kupunguza ukosefu wa usawa. Kodi hizi zinaweza kujumuisha aina mbalimbali za utajiri – (kama vile ardhi, mali, utajiri wa kifedha) au miamala muhimu (kama vile faida ya mtaji, urithi na zawadi). Kodi ya utajiri ni muhimu kwa sababu, kutokana na mapato ya kifedha kuongezeka kwa kasi zaidi kuliko kipato cha duniani kote, ukosefu wa usawa wa utajiri ni mkubwa kuliko ukosefu wa usawa wa kipato.[132] Hakuna nchi ya SADC iliyo kodi ya hisa za utajiri. Nchi zote zina kodi ya mali, lakini hizi mara nyingi huwa katika viwango vya chini, si endelevu, na/au zinakusanywa bila ufanisi. Nchi nyingi zina kodi ya faida ya mtaji lakini kodi hizi ni za chini kuliko kodi zake za kipato, na nchi nyingi hazina kodi ya urithi au zawadi, au hutoza viwango vya chini sana vya kodi hizi. Aina hizi za kodi zinapaswa kuwa kipaumbele ili kuzingatiwa baadaye katika eneo hili. Kwa mfano, kodi endelevu ya utajiri ya asilimia 1 ya wananchi matajiri zaidi wa Afrika Kusini inaweza kuongeza kipato kwa kati ya asilimia 1.5 na 3.5 ya Pato Halisi la Taifa: kiasi hiki cha juu kitaiwezesha Afrika Kusini kuongeza bajeti zake za afya na ulinzi wa kijamii kwa asilimia 50.[133]

5.2 UKUSANYAJI WA KODI

Kiashiria cha ukusanyaji wa kodi kinazingatia 'tija' – asilimia ya kodi ambayo kila nchi inakusanya ikilinganishwa na kiasi ambacho inapaswa kukusanya kulingana na viwango vya kodi na msingi wa kodi inayokusanywa.[134] Kwa msingi huu, karibu nchi zote za SADC zinafeli. Ni Ushelisheli tu ambayo inakusanya zaidi (asilimia 76) ya kiasi ambacho inaweza, na nchi nyingine tano hivi zinakusanya karibu asilimia 50 **(Kielelezo cha 26).** Nchi saba zinakusanya chini ya thuluthi moja ya kiai ambacho zinaweza, huku DRC ikikusanya asilimia 10 na Zimbabwe asilimia 16. Viwango hivi vya chini vya uzalishaji wa kodi husababisha uwiano wa chini wa kodi na Pato Halisi la Taifa; kwa mfano, uwiano wa kodi na Pato Halisi la Taifa la DRC mwaka 2019 ulikuwa tu asilimia 6.8.[135]

KIELELEZO CHA 26: 'TIJA' YA UKUSANYAJI WA KODI (ASILIMIA)

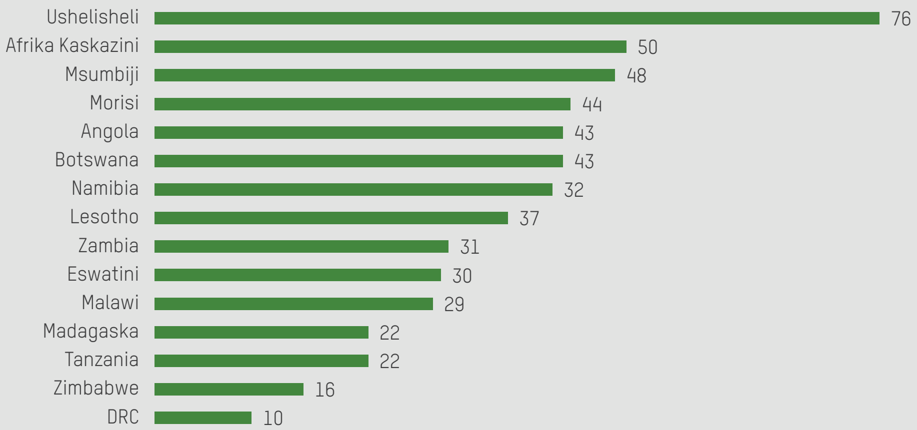

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kulingana na nyaraka za bajeti ya kitaifa na takwimu za IMF za ukusanyaji wa kodi.

Nchi nyingi mno zinategemea sana kodi ya matumizi kwa kipato chake cha kodi. Nchi hizi zote zinakabiliwa na upungufu mkubwa wa ukusanyaji wa kodi ya kipato. Nchi hizi zinaonyesha vipengele vikuu vitano:

- Kutumia sana misamaha na maondoleo ya kodi, hasa kama kichocheo cha kuvutia uwekezaji (hasa wa kigeni), ingawa hakuna ushahidi duniani kote kwamba vichocheo hivyo ni vipengele vikubwa katika maamuzi ya uwekezaji.
- Ukwepaji kodi wa hali ya juu – ukwepaji haramu au kuepuka kisheria – na 'mtiririko haramu wa kifedha' unaofanywa na makampuni makubwa na watu wenye thamani kubwa ya utajiri.
- Matumizi ya mapunguzo kubwa – hasa kwa elimu ya kibinafsi, huduma za afya na pensheni – kutoka kwa viwango vya PIT vya raia matajiri.
- Utawala dhaifu wa kodi usio na uwezo wa kutosha wa kufuatilia na kukagua dhima za kodi ya walipa kodi wakubwa.
- Mikataba ya kodi isiyo na usawa ambayo inanyima nchi uwezo wa kukusanya kodi kutoka kwa mashirika ya kimataifa. Morisi hasa imekosolewa kwa kuweka saini mikataba ya kodi na nchi nyingine za Afrika ambazo zinaruhusu mashirika kulipa viwango vya chini vya kodi.[136]

Nchi nyingi za SADC zimekuwa zikijaribu kupunguza misamaha na mapunguzo, kuongeza juhudi za kukabiliana na ukwepaji kodi, kurekebisha mikataba na kuboresha ukusanyaji wa kodi. Hata hivyo, bado kuna mengi ya kufanya – sio tu katika ngazi ya kitaifa, lakini kupitia ushirikiano wa kimataifa kushiriki taarifa za kodi, kurekebisha mikataba na kutoa msaada wa ukaguzi na ukusanyaji wa kodi.

5.3 JINSI KODI ZINAVYOATHIRI UKOSEFU WA USAWA

Ushahidi unaonyesha kuwa kodi za kipato na kodi za utajiri hupunguza ukosefu wa usawa kwa kiasi kikubwa kwa sababu ni endelevu na hukusanya kodi zaidi kutoka kwa wananchi matajiri,[137] nazo kodi nyingi za matumizi (kwa mfano VAT na GST) huongeza usawa kwa sababu zinarudi nyuma na kukusanya kwa usawa zaidi kutoka kwa wananchi wa kipato cha chini. Jinsi kodi inavyoathiri ukosefu wa usawa hutofautiana sana katika nchi zote kwa sababu inategemea miundo yote ya kodi (viwango, misamaha, viwango vya chini nk), na kiwango cha ukusanyaji wae husika. CRI inakadiria athari hizi kwa kutumia tafiti maalum za nchi kuhusu matukio ya kodi kwenye kigezo cha Gini ambapo tafiti hizi zimefanywa (Botswana, Eswatini, Lesotho, Namibia, Afrika Kusini, Tanzania na Zambia), au makadirio kulingana na ukusanyaji wa kodi na wastani wa athari za kimataifa za vigezo hivi kwingineko.

Katika SADC, ni nchi nne tu zilizo na mifumo ya kodi inayopunguza ukosefu wa usawa, huku Tanzania ikipunguza kigezo chake cha Gini kwa asilimia 11, Afrika Kusini kwa asilimia 6, Namibia kwa asilimia 2 na Lesotho kwa asilimia 1. Nchini nyinginezo 11 zinarudi nyuma – hakika zikiongeza usawa kwa kati ya asilimia 1 (DRC na Malawi) na asilimia 9 (Ushelisheli) Kutokana na kwamba 10 ya mahesabu haya ni makadirio tu, nchi zote zinapaswa kufanya tafiti maalum ya matukio ya nchi mahsusi haraka iwezekanavyo ili zipate takwimu sahihi zaidi.[138]

6. JE, SERA ZA KAZI ZA NCHI ZA SADC ZINAPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA?

Nguzo ya CRI ya haki za ajira na mishahara inakadiria kama sera za ajira zinapunguza ukosefu wa usawa katika ngazi tatu:

1. Sera za ajira. Je, sheria inatoa haki za ajira na vyama vya wafanyakazi, ulinzi kwa wafanyakazi wanawake (yaani kuhusu malipo sawa, kukabiliana na ubaguzi, ubakaji na unyanyasaji wa kijinsia, pamoja na urefu na viwango vya malipo ya wazazi), na mshahara wa kiwango cha chini wenye haki?

2. Upatikanaji wa haki za ajira. Ni asilimia gani ya wafanyakazi ambao wamepewa hakikisho la haki kupitia mkataba rasmi wa ajira? Hii haijumuishi wasio na ajira na wale walio katika ajira zilizo katika mazingira magumu na ajira isiyo rasmi.

3. Jinsi inavyoathiri ukosefu wa usawa katika mishahara. Hii inapimwa kwa msingi wa kigezo cha Gini kuhusu mishahara.

Jedwali la 11 linaonyesha kuwa SADC inashika nafasi ya pili kati ya maeneo madogo ya Afrika kuhusu alama wastani za haki za ajira. Serikali katika SADC zinatimiza robo tatu tu ya malengo ambayo Afrika Kaskazini timiza, na ni thuluthi moja tu ikilinganishwa na watendaji bora zaidi duniani. SADC ina nchi kadhaa zenye sheria dhaifu za haki za ajira, hasa kwa wanawake. Pia ina viwango vya chini kutokana na idadi kubwa ya watu walio katika ajira ya mazingira magumu au wasio na ajira, ambao hawana haki za ajira. Kwa upande mwingine, ina viwango vizuri vya mshahara wa chini.

Jedwali la 12 linaonyesha kuwa nchi mbili tu (Ushelisheli na Morisi) zinashika nafasi ya thuluthi ya juu ya CRI kote duniani. Hii inaonyesha udhibiti wa miungano na haki za wafanyakazi, na viwango vya chini vya ukosefu wa usawa wa mshahara. Hata hivyo, nchi saba ziko katika thuluthi ya chini ya orodha kote duniani.

JEDWALI LA 11: ALAMA NA NAFASI ZA CRI ZA KIENEO HAKI ZA AJIRA

Eneo	Alama ya ajira	Nafasi za nchi za Afrika
Afrika Kaskazini	0.49	1
SADC	0.36	2
Afrika Mashariki	0.17	3
Afrika ya Kati	0.16	4
Afrika Magharibi	0.12	5

JEDWALI LA 12: NAFASI ZA CRI ZA ENEO, AFRIKA NA KIMATAIFA KUHUSU HAKI ZA AJIRA ZA NCHI ZA SADC

Nchi	SADC nafasi (15)	Nafasi za nchi za Afrika (47)	Nafasi za kimataifa (158)
Ushelisheli	1	1	29
Morisi	2	2	50
Afrika Kaskazini	3	3	53
Lesotho	4	6	76
Malawi	5	7	85
Eswatini	6	9	97
Botswana	7	12	100
Namibia	8	14	104
Msumbiji	9	18	118
DRC	10	21	122
Angola	11	23	125
Madagaska	12	27	129
Zimbabwe	13	31	135
Zambia	14	34	139
Tanzania	15	35	144

Chanzo: M. Martin et al. (2020).

6.1 SERA ZA AJIRA

DRC, Malawi na Msumbiji zinafanikiwa zaidi katika sera na sheria zinazoimarisha haki za jira katika SADC, na kushika nafasi ya 10 duniani kote. Hii inaonesha jinsi mjinsi waliyvyo na kiwango cha juu cha mshahara wa chini na sheria madhubuti kinadharia. Katika upande mwingine ni Botswana, Zimbabwe, Eswatini, Angola na Tanzania, ambazo zimeathiriwa na haki duni za miungano na mishahara duni ya kiwango cha chini zaidi. Hata hivyo, idadi kubwa ya nchi wanachama wa SADC huathiriwa zaidi na viwango vya juu vya ukosefu wa ajira, na ajira zisizo rasmi au zilizo katika mazingira magumu, pamoja na ukosefu mkubwa wa usawa wa mshahara. Masuala haya yanaonyesha ukweli kwamba sera hazitekelezwi kwa ufanisi.

Malawi, Lesotho na Ushelisheli ziko katika nafasi ya 50 duniani kwa Viashiria vya Haki za Ajira za Chuo Kikuu cha Penn State kuhusu haki za wafanyakazi na haki za miungano ya kazi. Nchi hizi zimepitisha sheria zote zinazohitajika ili kuwezesha uhuru wa ushirika na haki za pamoja za biashara, ambazo hukiukwa mara chache tu. Kwa upande mwingine, Zimbabwe, DRC, Tanzania, Eswatini, Botswana na Zambia zote ziko katika thuluthi ya chini kwenye kiashiria hiki: kufikia mwaka 2017nchi hizi zilikuwa zinakosa sheria muhimu sana, na mara nyingi zilikuwazi nakiuka sheria ambazo zilikuwa zimeweka. Katika SADC, nchi 11 zilifanikiwa katika kiashiria hiki kati ya mwaka 2015 na 2017, hasa Eswatini na Zimbabwe, wakati nyingine zilirudi nyuma – hasa Morisi, Angola na Tanzania, ambazo zilishuhudia ukiukwaji mkubwa wa haki za wafanyakazi.[139]

Wanawake wanahitaji ulinzi maalum wa ziada ili kuongeza ushiriki wao katika soko la ajira na viwango vya mshahara. Kutokana na hayo, CRI inachambua jinsi haki hizi zinavyolindwa, kwa kutathmini ikiwa sheria zipo za:

1. kuzuia ubaguzi katika mchakato wa kuajiri wafanyakazi;
2. kuzuia ubaguzi katika kazini;
3. kuhakikisha malipo sawa kwa kazi ya thamani sawa; na
4. kuwalinda wanawake dhidi ya unyanyasaji wa kijinsia na dhuluma za kingono.

Kama **Kielelezo cha 27** kinavyoonesha, nchi nyingi katika SADC zinafanikiwa katika kiashiria hiki, huku nchi saba zikiwa na sheria za hali ya juu katika sehemu zote nne. Nchi saba zimeshushwa daraja kwa kutojumuisha ubakaji wa ndani ya ndoa katika sheria zake za kukabiliana na ubakaji, Angola imeshushwa daraja kwa kutokuwa na sheria ya dhuluma za kingono, na Botswana kwa kutokuwa na sheria ya usawa ya malipo.

KIELELEZO CHA 27: HAKI ZA WANAWAKE KATIKA SHERIA (IDADI YA SHERIA ZA UBORA WA HALI YA JUU)

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kwa mujibu wa sheria za ajira za kitaifa.

Kiashiria cha pili cha haki za wanawake ni idadi ya siku za likizo ya uzazi wanazopewa wakilipwa. Hii ni muhimu kwa wazazi ili wawe na uwezo wa kutekeleza majukumu yao ya kuwatunza watoto bila kupoteza kipato. Kiashiria hiki kinatathminiwa kulingana na idadi ya siku za likizo ya kulipwa ikijumuishwa kwa asilimia ya kipato cha awali ambacho wafanyakazi walilipwa. Kama **Kielelezo cha 28** kinavyoonyesha, nchi tatu za SADC zinaruhusu siku 100 au zaidi ya malipo kamili. Hata hivyo, nchi tano zinaruhusu siku 80–91 tu, Malawi huruhusu 56, Botswana 42, na Eswatini siku 14. Lesotho ndiyo nchi pekee katika eneo hili, na mojawapo ya nchi tano pekee duniani ambayo hairuhusu likizo yoyote ya uzazi.

Kiashiria kingine muhimu kinachotumiwa ulimwenguni kutathmini kama uzito wa malezi umepunguzwa kwa wanawake ni likizo ya uzazi: SADC inafeli kwa kurejelea kiashiria hiki, na nchi nane hazina likizo ya uzazi. Msumbiji husruhusu likizo ya siku moja tu; Botswana na Tanzania siku tatu; Morisi, Ushelisheli na Zambia siku tano; na Afrika Kusini siku 10 (malipo yakiwa asilimia 66 ya mshahara uliolipwa awali).

KIELELEZO CHA 28: LIKIZO YA UZAZI
(SIKU X ASILIMIA YA MSHAHARA ULIOLIPWA AWALI)

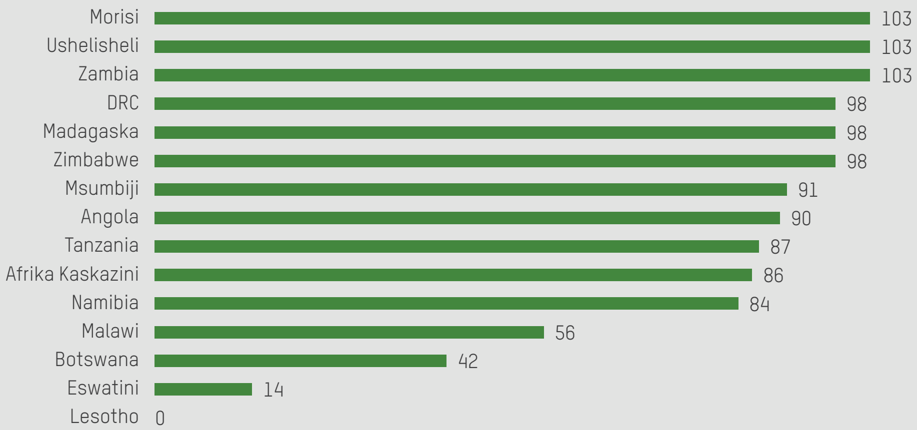

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kwa mujibu wa sheria za ajira za kitaifa.

Kiashiria cha mwisho kinachotumiwa kutathmini sera za kazi ni mshahara wa kiwango cha chini zaidi nchini. Hususan kinapaswa kutathminiwa kwa kulinganisha na kiwango cha 'mshahara wa kuweza kuishi' ambao unawawezesha wafanyakazi kumudu mahitaji yote ya msingi ya maisha yenye hadhi. Hata hivyo, mishahara ya kuweza kuishi haijahesabiwa kwa nchi nyingi za SADC, kwa hivyo badala yake tunalinganisha mishahara ya kiwango cha chini na Pato Halisi la Taifa kwa kila mtu: hii ina faida ya ziada (ikilinganishwa, kwa mfano, na mishahara ya wastani, kwa mfano) wa kutafakari kama mishahara ya kiwango cha inasaidia kuongeza sehemu ya kipato cha kazi cha Pato Halisi la Taifa.

Kama **Kielelezo cha 29** kinavyoonesha, nchi nne za SADC zinafanikiwa katika kiashiria hiki, huku DRC, Msumbiji, Malawi na Madagaska zikiweka viwango vya mishahara vya zaidi ya Pato Halisi la Taifa kwa kila mtu. Hatua hii inaonyesha ongezeko kubwa la hivi majuzi la mshahara wa kiwango cha chini zaidi. Hata hivyo, nchi 10 zinafanikiwa kwa viwango vya chini zaidi, huku mishahara ya kiwango cha chini ya asilimia 50 ya Pato Halisi la Taifa la kila mtu, ikiwa ni pamoja na Afrika Kusini, ambayo ilianzisha mshahara wa kiwango cha chini cha kitaifa mwaka 2020 (lakini ikiweka mishahara ya kiwango cha chini kwa wafanyakazi wa nyumbani – kwa hivyo tunatumia kiwango hiki cha chini kupima mshahara wake wa kiwago cha chini).

KIELELEZO CHA 29: KIWANGO CHA CHINI CHA MSHAHARA IKILINGANISHWA NA ASILIMIA YA PATO HALISI LA TAIFA KWA KILA MTU

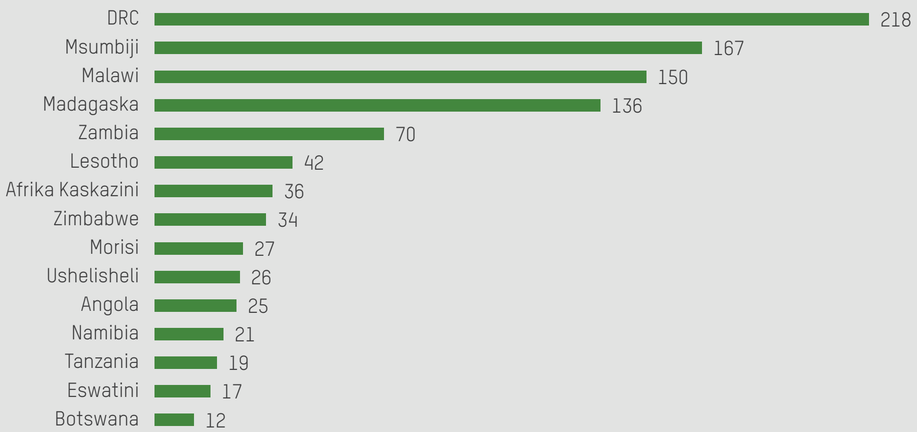

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kwa mujibu wa sheria za kitaifa za mishahara.

6.2 UTOAJI HAKI KWA WAFANYAKAZI

Kama inavyoonekana katika **Kielelezo cha 30**, katika nchi nane za SADC, chini ya nusu ya wafanyakazi hushughulikiwa na ulinzi rasmi wa kikazi. Ni nchini za Morisi, Afrika Kusini na Lesotho ambapo zaidi ya thuluthi mbili ya wafanyakazi wana haki rasmi za ajira. Nchi zilizo na idadi kubwa ya wafanyakazi wasio na ulinzi ni Madagaska, Msumbiji Tanzania, Zambia na DRC.

KIELELEZO CHA 30: WAFANYAKAZI WASIO NA HAKI RASMI ZA AJIRA (ASILIMIA YA NGUVU KAZI, 2019)

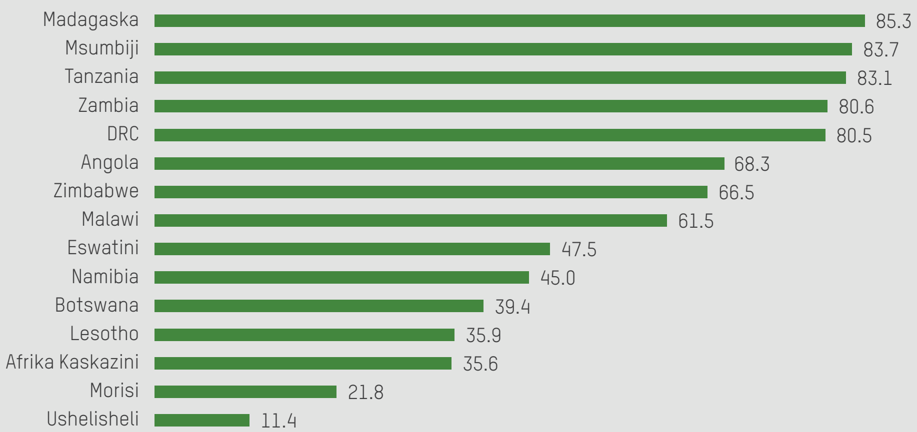

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kulingana na takwimu za ILO.

Nchini Botswana, Eswatini, Lesotho, Namibia, Afrika Kusini na Zambia, kiwango cha chini cha haki za wafanyakazi kinaakisi viwango vya juu vya ukosefu wa ajira, ambavyo vipo katika kiwango cha asilimia 10 au zaidi. Afrika Kusini ina kiwango cha juu zaidi cha ukosefu wa ajira kwa asilimia 29. Idadi kubwa ya nchi nyingine za eneo hili zina viwango vya ukosefu wa ajira wa chini ya asilimia 5, ingawa takwimu hizi hazionyeshi ukosefu wa ajira ulioenea, hasa katika sekta isiyo rasmi.

6.3 JINSI INAVYOATHIRI UKOSEFU WA USAWA KATIKA MISHAHARA

Kutathmini kama sera za kukabliana na ukosefu wa usawa zinapunguza ukosefu wa usawa wa kipato ha mshahara, tunatumia makadirio ya ILO ya kigezo cha Gini kutathmini mishahara.[140] Hii inafanya kazi kwa njia sawa na kigezo cha Gini kwa mapato – kigezo cha juu zaidi kinaonesha kuwa kiwango cha mishahara kina ukosefu zaidi wa usawa katika kiwango cha kipato, hadi kiwango cha juu zaidi cha 1.

Kama inavyoonekana katika **Kielelezo cha 31**, nchi nne zina vigezo vya Gini vya juu ya 0.7, ambayo ni nafasi ya nchi 20 za chini zaidi duniani kote. Ni nchi tano tu (Afrika Kusini, Morisi, Botswana na Eswatini) zilizo na alama ya chini ya 0.55, ambayo ni nafasi ya nusu ya chini zaidi ya nchi zilizo na ukosefu wa usawa kote duniani.

Vigezo hivi vya Gini vya juu sana vya mishahara vinaonyesha mambo mawili makuu: utekelezaji duni wa sera kuhusu haki za wanawake na viwango vya chini vya mishahara; na mishahara duni ambayo watu walio katika ajira ya mazingira magumu au isiyo rasmi hupokea.

Kwa hivyo vinaonesha kuwa masoko ya kazi ambayo hayajadhibitiwa yanazalisha viwango vya juu vya ukosefu wa usawa, na nchi zilizo na viwango vya juu vya ukosefu wa usawa wa mshahara (kama vile Msumbiji na Zambia) zina uwezo mdogo zaidi wa kutekeleza haki zilizopendekezwa. Itakuwa vigumu sana kwa serikali kupunguza viwango vya juu vya ukosefu wa usawa unaozalishwa na soko kwa viwango ambavyo haviathiri Pato Halisi la Taifa kwa kutumia masharti ya matumizi na kodi peke yake. Hali hii inasisitiza haja ya sera imara za haki za kazi na utekelezaji wake katika nchi za SADC.

KIELELEZO CHA 31: UKOSEFU WA USAWA KATIKA MISHAHARA (KIGEZO CHA GINI)

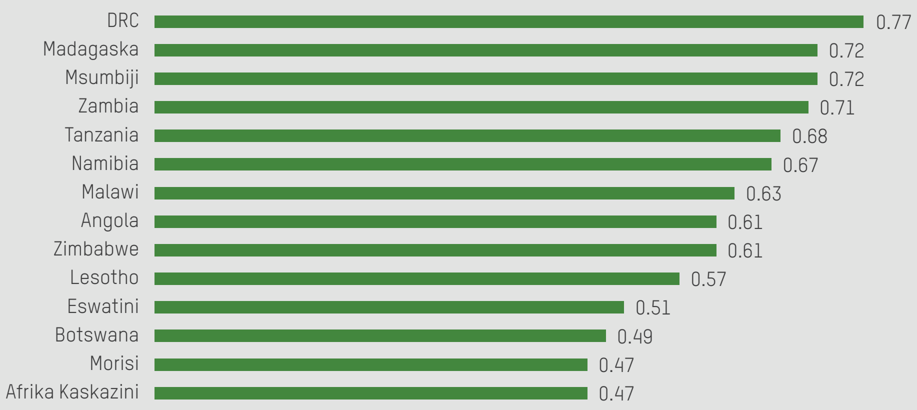

Chanzo: M. Martin et al. (2020), kulingana na makadirio ya ILO. Hakuna takwimu za Ushelisheli zinazopatikana kutoka ILO.

Kisanduku cha 3: Je, kuna uhusiano kati ya utawala na azimio la kupunguza ukosefu wa usawa?

Katika maoni yaliyopokelewa kwenye ripoti za CRI za kimataifa za 2018 na 2020, DFI na Oxfam walihimizwa kuchambua ikiwa utawala bora – hasa azimio la uwazi wa bajeti na kukabiliana na rushwa – ilizifanya serikali kulenga zaidi kukabiliana na ukosefu wa usawa. Dhana inayotumika ni kwamba utawala bora utawahushisha zaidi raia katika maamuzi ya bajeti ya serikali, kumaanisha kuwa usambazaji haukubainishwa kwa msingi wa utajiri, mamlaka au rushwa miongoni mwa watu wachache wenye uwezo. Hata hivyo, visababishi vinaweza kuwa kinyume: kwamba sera ambazo zina lengo la kupunguza ukosefu wa usawa pia zinawahusisha zaidi raia katika kuongoza nchi.

Tumetathmini uhusiano kati ya alama za CRI za nchi (kwa ujumla na kwenye nguzo tofauti), na vielelezo vingine viwili vinavyoheshimika sana, Kielelezo cha Bajeti Wazi ya Ushirikiano wa Bajeti za Kimataifa (OBI) na Kielelezo cha Utambuzi wa Rushwa cha Transparency International (CPI).[141] Hakuna kielelezo kinachoshughulikia nchi zote za CRI, huku CPI ikishughulikia nchi 152 nayo OBI ikishughulikia nchi 106.[142]

Hakuna takwimu za kutosha kufanya tathmini kamili ya kiuchumi inayofaa, lakini uchambuzi rahisi wa takwimu unaonyesha uhusiano mkubwa na nguzo ya jumla ya CRI na huduma za umma. Kama inavyoonekana katika **Jedwali la 13**, kwa orodha kamili ya kimataifa ya nchi, vigezo vyote vya uwiano vinazidi 0.628 (uwiano wa juu zaidi utakuwa 1). Uhusiano mkubwa zaidi ni kati ya nguzo ya huduma za umma za CRI na CPI (0.743). Pia tulitathmini nguzo ya kodi ya CRI kwa kulinganisha na vielelezo vingine viwili, lakini hatukupata uhusiano wowote mkubwa, ukiwa 0.053 kwa CPI na 0.140 kwa OBI. Hatukutathmini nguzo ya kazi kwa sababu hakukuwa na dhana ya kuaminika kwamba sera za kukabiliana na rushwa au uwazi wa bajeti zingeathiri sera za kazi.

Kisha tulichunguza kwa karibu zaidi uhusiano baina ya nchi za SADC, na tukagundua kuwa ni mkubwa zaidi (au zaidi ya 0.8) kwa CPI, lakini chini kidogo kwa uwazi wa bajeti kuliko viwango vya kimataifa. Alama za kodi pia ni za juu, kwzikiwa 0.407 kwa OBI na 0.331 kwa CPI.

Matokeo haya yanaonyesha kuwa utambuzi wa rushwa na uwazi wa bajeti zina uhusiano mkubwa na alama za juu za CRI. Hata hivyo, uhusiano wa juu wa CPI unaonyesha kuwa utambuzi wa chini wa rushwa unahusiana kwa karibu zaidi na huduma za umma za kukabiliana na ukosefu wa usawa kuliko uwazi wa bajeti. Athari hizi zinaonekana kuwa kubwa zaidi katika nchi za SADC. Hatuwezi kufanya tathmini ya visababishi ili kubaini kama utawala unaathiri sera za kukabiliana na ukosefu wa usawa au kinyume chake, lakini ni wazi kwamba sera za kukabiliana na ukosefu wa usawa zinapaswa kuambatana na juhudi madhubuti za kukabiliana na rushwa na kufanya bajeti wazi ili kufanikiwa.

JEDWALI LA 13: UWIANO KATI YA ALAMA ZA CRI NA ALAMA KATIKA VIGEZO VYA UTAWALA WA KIMATAIFA

Alama za CRI zinazotumiwa kutathmini	CRI–CPI uwiano	CRI–OBI uwiano
Alama za jumla za CRI kimataifa	0.697	0.633
Alama za huduma za umma za CRI kimataifa	0.743	0.628
Alama za kodi za CRI kimataifa	0.053	0.140
Alama za jumla za CRI katika SADC	0.799	0.598
Alama za huduma za umma za CRI katika SADC	0.851	0.566
Alama za kodi za CRI katika SADC	0.331	0.407

Vyanzo: CRI kutoka www.inequalityindex.org; CPI kutoka www.transparency.org/en/cpi/2020/index; OBI kutoka survey.internationalbudget.org/#home

7 MAHITIMISHO NA MAPENDEKEZO

Hakuna chochote kisichoepukika kuhusu tatizo hili la ukosefu mkubwa wa usawa ambalo ulikita mizizi katika jamii za SADC kabla ya COVID-19, wala hali mbaya zaidi wakati wa janga hili. Hata hivyo, bila juhudi za pamoja na serikali na msaada kutoka jumuiya ya kimataifa, tatizo hili litaongezeka, na kuzizuia serikali za eneo hili kutimiza na SDG nyingi.

Janga hili linapaswa kutumika kama wito wa kuamka kwa viongozi wa kitaifa, kieneo na kimataifa ili kuwezesha urejesho wa pamoja ambao inakabiliana na ukosefu wa usawa kwa njia madhubuti. Licha ya juhudi madhubuti za kukabiliana na ukosefu wa usawa zilizofanywa na baadhi ya serikali katika eneo hili, ukosefu wa usawa ulioanzia masokoni kutokana na haki duni za kazi na vipengele vya kimiundo kama vile ukosefu wa usawa katika upatikanaji wa ardhi na mikopo umedumisha ukosefu wa usawa katika kiwango cha juu sana. Ni mchanganyiko tu wa hatua za haraka za kutendua maongezeko ya ukosefu wa usawa yanayohusiana na janga hili, azimio madhubuti sana la kitaifa la sera za kukabiliana na ukosefu wa usawa, na msaada kutoka kwa ngazi za kieneo na kimataifa ambazo zinaweza kuziwezesha nchi za SADC kufanikiwa kukabiliana na janga hili bila ongezeko kubwa la ukosefu wa usawa na umaskini – na kuendelea na hatua zake za kutimiza malengo ya SDG.

7.1 MAPENDEKEZO YA DHARURA ZAIDI

Sura ya 1 ilionyesha kuwa miitikio ya awali ya sera za kukabiliana na janga hili yalishindwa kukabiliana na ukosefu wa usawa kimfumo. Athari za kiuchumi za janga hili zimeongeza kasi ya ongezeko la hivi majuzi la viwango vya madeni, janga likichukua asilimia 42 ya mapato ya serikali na kuathiri matumizi ya kukabiliana na ukosefu wa usawa. Jambo la kushangaza zaidi ni wimbi la masharti magumu ya kiuchumi yaliopangwa na serikali nyingi katika eneo hili, jambo ambalo linaweza kusababisha kupunguzwa kwa bajeti za umma kwa karibu dola bilioni 75b kufikia 2026, kutokana na kushindwa kuongeza ufadhili endelevu kutoka kwa utozaji kodi endelevu. Katika eneo ambalo alama za CRI zinaonyesha kuwa serikali nyingi ni miongoni mwa nchi zilizojitolea kwa kiwango kidogo zaidi katika matumizi ya kukabiliana na ukosefu wa usawa, athari ya masharti magumu ya kiuchumi itakuwa mbaya zaidi. Kwa hivyo, ni jambo la dharura sana kwa serikali za SADC, taasisi za kieneo, na jumuiya ya kimataifa kuchukua hatua sasa kubadilisha mwenendo huu.

Hatua za haraka zaidi zinapaswa kujumuisha:

- kuharakisha usambazaji wa chanjo za COVID-19 bila malipo kwa nchi zote za SADC, ili kuhakikisha viwango vya juu vya chanjo kufikia katikati mwa 2022; na
- kubadilisha papo hapo mashart magumu ya kifedha yaliyopangiwa, huku kukiwa na msisitizo kuhusu kuongeza matumizi katika huduma ya afya, elimu na ulinzi wa kijamii ili kutimiza malengo ya SDG.

Jitihada hizi za matumizi zilizoimarishwa zinapaswa kufadhiliwa kwa:

- kuongeza kwa viwango na ukusanyaji wa kipato endelevu na kodi ya utajiri katika kila nchi;
- kubadilisha DSSI ya sasa kuwa madeni yaliyoghairiwa kutoka kwa wadai wote (ikiwa ni pamoja na wa kibiashara na kimataifa) kati ya mwaka 2020 na 2022;
- kuelekeza dola bilioni 400 za SDR zilizotolewa kwa nchi za kipato cha juu hadi kwa nchi za kipato cha chini, kwa kutumia makubaliano ya hali ya juu na masharti madogo; na
- kuongeza misaada inayotolewa kwa eneo hili ambayo inalenga kuimarisha matumizi ya kijamii ya kukabiliana na ukosefu wa usawa.

Kwa msingi wa kutafuta ufadhili huu, IMF na Benki ya Dunia zinapaswa kuweka mipango na kutoa ushauri wao kwa nchi zikilenga kuongeza matumizi ya kijamii, utozaji kodi endelevu, msamaha wa madeni na misaada ya ufadhili, kutoa nafasi ya kifedha ili nchi ziweze kutendua ongezeko kubwa la ukosefu wa usawa na umaskini unaosababishwa na janga hili na kuzidisha hatua za kutimiza malengo ya SDG.

7.2 MAPENDEKEZO YA MUDA WASTANI KWA SERIKALI

Wasifu za nchi zilizoambatishwa kwenye na ripoti hii zina hatua za kina za kila nchi iliyochambuliwa.[143] Hata hivyo, katika eneo lote, ili kufanikiwa kulikabili janga hili, ni muhimu kwa serikali za kitaifa na SADC kwa ujumla kuzipa bajeti za taifa na mipango ya maendeleo kipaumbele, ambayo yanajumuisha hatua zifuatazo:

1) Katika kukabiliana na janga la virusi vya korona, serikali lazima ziboreshe kwa kiasi kikubwa juhudi zake juu ya matumizi endelevu, ushuru na malipo ya wafanyakazi na ulinzi kama sehemu ya Mipango ya Kitaifa ya Kupunguza Usawa chini ya SDG ya 10. Mipango hii lazima iwe na malengo ya muda na yanayopimika ya kupunguza ukosefu wa usawa, yaliyokubaliwa na raia.

2) Tumia vya kutosha kwa huduma za umma zenye ubora wa hali ya juu ambazo hupunguza pengo kati ya matajiri na maskini, na kati ya wanaume na wanawake

- Kutenga angalau asilimia 20 ya bajeti za serikali kwa elimu isiyolipishwa kwa wote, na msisitizo maalum wa kuboresha upatikanaji wa elimu ya msingi na sekondari.
- Kutenga angalau asilimia 15 ya bajeti za serikali kufadhili sekta ya afya ya umma ambayo inatolewa bila malipo wakati wa matumizi, kwa watu wote, inapatikana kwa urahisi na ya ubora wa juu; kuhakikisha kuwa wananchi wote wanapata chanjo ya afya na kuepukana na hali hatari ya kulipa kwa pesa taslimu.
- Kutunga mipango ya ulinzi wa kijamii ya kila mtu ambayo inafadhiliwa vya kutosha ili kuhakikisha kuwalinda watu maskini wanaofanya kazi, watoto, watu wanaoishi na ulemavu, watu wasio na ajira na makundi mengine yaliyohatarishwa, ikiwa ni pamoja na wanufaika wa pensheni.
- Kwa kadri inavyowezekana, kutumia SDR walizokabidhiwa mwezi Agosti 2021 ili kuongeza uwekezaji wa umma katika ulinzi wa kijamii, afya, elimu na maji. Jambo hili linapaswa kufanyika kwa njia ya uwazi na uwajibikaji kwa bunge na wananchi.

3) Kuongeza msaada ambao serikali inatoa kwa kilimo cha kiwango kidogo cha kuzalisha chakula

- Kutenga angalau asilimia 10 ya bajeti za serikali kusaidia kilimo, hasa katika nchi ambazo kilimo ni sekta muhimu ya ajira na mapato, na kutotenga kiasi kikubwa zaidi kwa wakulima wadogo na mazao ya chakula kadri inavyowezekana.
- Kuendeleza mipango ya kitaifa ya uwekezaji wa kilimo ambayo inafaa kijinsia na inalenda hasa kuwasaidia wakulima wadogo wadogo katika sekta zisizo za kifedha, ikionyesha jinsi kila nchi itafikia viwango vya upatikanaji wa chakula na kukomesha umaskini wa vijijini kufikia mwaka 2030.

4) Ugawaji upya kupitia kodi endelevu

- Fanya ushuru wa mapato ya makampuni na ya kibinafsi kuwa endelevu zaidi na has kuongeza viwango vya juu.
- Kuimarisha kodi nyingine endelevu, kama zile za faida ya mtaji, mali na miamala ya kifedha na kipato.
- Kuhakikisha kuwa thamani iliyoongezwa, na pia kodi ya jumla ya mauzo haitozwi kwa bidhaa za msingi za chakula na kuweka viwango vya juu vya usajili visivyojumuisha wafanyabiashara wadogo.
- Kuanzisha kodi ya hisa ya utajiri, ikiwa ni pamoja na utajiri uliowekezwa nje ya nchi.
- Kuhakikisha mashirika ya kimataifa yanalipa sehemu yake kodi kwa kuimarisha sera za kukwepa kodi, sheria ya kuhamisha bei na hatua za kukabiliana na maficho ya kodi.
- Kusitisha uzorotaji wa kodi za makampuni kwa kuondoa kichocheo visivyohitajika vya kodi kwa wawekezaji, na kukagua kichocheo na mikataba ya kodi iliyopo.
- Kuimarisha uwezo wa mamlaka za kitaifa za kipato ili kuzuia ubadilishanaji fedha usiofaa, kupitia ripoti za ushirika za kila nchi ya kuhusu mapato na kubadilishana taarifa kuhusu faida za uwekezaji na umiliki wa utajiri wa nje ya nchi.

5) Kuimarisha sera za ajira

- Kuhakikisha kwamba watu wana haki ya kujiunga na vyama, kufanya migomo na kujadiliana kwa pamoja, kwa kuanzisha na kuheshimu sheria zote zinazohitajika ili kutii mikataba ya ILO.
- Kuhalalisha hatua ya kujumuisha ubakaji unaofanyika katioka ndoa katika sheria za kukabiliana na ubakaji, na nchini Angola kuadhibu dhuluma za kingono, na nchini Botswana kutekeleza malipo sawa kwa kazi sawa kwa wanawake na wanaume.
- Kuongeza likizo ya uzazi kwa angalau wiki za 18 (siku 126) zinazolipiwa kikamilifu kwa asilimia 100 ya mshahara uliotangulia, kulingana na mapendekezo ya ILO, na kupanua likizo ya uzazi kwa kiasi kikubwa ili kupunguza tatizo la huduma zisizolipiwa zinazowakabili wanawake.
- Kuongeza mishahara wa kiwango cha chini zaidi ili ilingane na Pato Halisi la Taifa kwa kila mtu, na baada ya hapo kuanzisha nyongeza ya kila mwaka kulingana na mfumuko wa bei.
- Kuwekeza zaidi katika miundo ya kitaifa inayotekeleza sheria za kazi.

- Kuweka mifumo ya kuhakikisha kuwa sekta isiyo rasmi inaendelea kukidhi masharti ya chini zaidi ya udhibiti ya hali za kazi na malipo kwa wanawake na wanaume.
- Kuanzisha mifumo ya kuwajumuisha hatua kwa hatua wafanyakazi wasio rasmi na walio katika mazingira magumu (na mipango yao ya bima ndogo) katika mipango ya ulinzi wa kijamii na bima.
- Kuongeza uwekezaji katika kazi za sekta ya umma ili kupunguza ukosefu wa ajira.

6) Kuimarisha uwajibikaji wa bajeti na kukabiliana na rushwa

- Kuongeza uwazi na uwajibikaji wa bajeti ili kuimarisha ushiriki wa umma katika mchakato wa kuandaa bajeti, na usimamizi wa bunge na taasisi kuu za ukaguzi.
- Kuimarisha hatua za kukabiliana na rushwa na ufuatiliaji wa matumizi ya fedha ya wananchi ili kuhakikisha kuwa hatua za kukabiliana na ukosefu wa usawa katika matumizi ya fedha zinawafikia walengwa waliokusudiwa.

7.3 MAPENDEKEZO KWA SADC

Azimio la Sekretarieti ya SADC inajumuisha maendeleo endelevu na kumaliza umaskini, ambalo haliwezi kufikiwa katika eneo hili bila kupunguza ukosefu wa usawa kwa haraka.[144] Vipengele maalum vya mpango wake wa 2020–30 ni pamoja na maendeleo ya mtaji wa kijamii na binadamu, na kuzingatia kwa ujumla usawa wa kijinsia.[145] Kwa hivyo, SADC inapaswa kuweka kupunguza ukosefu wa usawa katika msingi wa kazi zake za baadaye, kwa:

1) Kutambua na kupangia kurekebisha athari za tatizo kubwa la ukosefu wa usawa katika SADC

- Kuweka kipaumbele cha kukabiliana na ukosefu wa usawa katika ajenda za mikutano ya mawaziri na Sekretarieti.
- Kuandaa mpango wa pamoja wa hatua za kieneo ili kuimarisha azimio la kupunguza ukosefu wa usawa.
- Kuanzisha utaratibu thabiti wa kuunga mkono na kufuatilia mafanikio ya lengo la 10 la SDG kuhusu kupunguza ukosefu wa usawa.

2) Kuhimiza mikakati ya kuboresha sera za kupunguza ukosefu wa usawa

- Kuimarisha jukumu la Sekretarieti ya SADC katika kuwashauri wanachama kuhusu uratibu wa sera za kodi, kwa kujenga mfumo wa usawa katika eneo la SADC kwa mifumo ya kodi sawa na ile iliyopo katika Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Kiuchumi na Fedha ya Afrika Magharibi, na kuhusisha kodi zaidi za kipato na VAT, na kuimarisha kodi za faida ya mtaji, mali, kipato cha kifedha na utajiri.
- Kutafuta usawa wa kieneo wa uwekezaji na sheria za kodi ili kuzuia ushindani hatari wa kodi katika eneo hili, haswa kwa kupunguza sana vichocheo vya kodi.
- Kuendeleza mifumo ya pamoja ya eneo kuhusu hatua za kukabiliana na ukwepaji kodi na mtiririko wa kifedha usiofaa, ikiwa ni pamoja na miongozo ya kieneo ya kutuma fedha ng'ambo, mchakato wa kuripoti kodi za nchi kwa nchi na kubadilishana taarifa kuhusu akaunti za watu wenye thamani kubwa.
- Kukuza na kufuatilia utekelezaji wa kanuni za kieneo kuhusu matumizi ya kijamii ya elimu, afya, ulinzi wa kijamii na kilimo, pamoja na utoaji huduma za umma kwa watu wanaoishi katika umaskini.
- Kukuza na kufuatilia kufuata kanuni za kieneo kuhusu sera za kazi zilizoundwa ili kupunguza ukosefu wa usawa, kama vile haki za kujiunga na vyama, haki za wanawake, viwango vya chini zaidi za mishahara na sera za kutoa uhamasisho kuhusu kurasimisha kazi.

7.4 MAPENDEKEZO KWA JUMUIYA YA KIMATAIFA

Jumuiya ya kimataifa inapaswa kuunga mkono juhudi za kitaifa na kieneo na:

- Kuacha papo hapo kuzuia pendekezo la ondoleo la TRIPS la hakimiliki ya chanjo za Covid-19, matibabu na teknolojia na kuwezesha kushiriki kwa lazima teknolojia ya chanjo na ujuzi wa makampuni ya dawa, ikiwa ni pamoja na kushiriki teknolojia ya MRNA kwenye kituo cha Shirika la Afya Duniani nchini Afrika Kusini.
- Kushirikiana na IMF na Benki ya Dunia kuhakikisha kuwa mikakati yote ya nchi za SADC, mipango na ushauri wa sera inalenga kupunguza ukosefu wa usawa, na kujumuisha hatua maalum za kuwezesha kodi, huduma za umma na sera za kazi kutimiza hatua hii kwa ufanisi zaidi, na kuwa lazima ziache kuwezesha masharti magumu ya kiuchumi.
- Kuwezesha hatua za kina za kughairi madeni kwa nchi za SADC ili kupunguza madeni yake kwa viwango vya chini na kuhakikisha kuwa zina fedha za kutosha kufanikisha malengo ya SDG, hasa kwa huduma za afya kwa wote, elimu na ulinzi wa jamii.

- Kuzingatia kutoa kiasi kikubwa cha kila mwaka cha SDR katika muongo ujao, zinazowalenga na kugawiwa nchi zinazoendelea ili kuongeza uwezo wao wa kutumia fedha kwa njia endelevu.
- Kuanzisha mfuko wa kimataifa wa ulinzi wa kijamii ambao unasaidia nchi za kipato cha chini zaidi na cha chini wastani ili kutoa ulinzi wa kijamii kwa wote kufikia 2030.
- Kuanzisha kodi ya mshikamano katika nchi zao wenyewe juu ya utajiri, mapato, shughuli za kifedha na uzalishaji wa kaboni, na sehemu ya mapato kwenda nchi za kipato cha chini.
- Kusaidia nchi zinazoendelea kukusanya kodi zaidi kwa kubadilisha hatua za kushuka kwa nafasi za nchi katika viwango vya kodi za kampuni, na kukomesha mikataba ya kodi ambayo hupunguza ukusanyaji wa kodi.
- Kuhakikisha kwamba mageuzi yote ya kodi ya kimataifa yanatoa sehemu kubwa ya faida zao kwa nchi zinazoendelea, kwa kufanya faida zote zinazotozwa mahali ambapo zimeundwa, na kupitia mchakato ambapo nchi zinazoendelea zinawakilishwa kwa usawa.

KIAMBATISHO CHA 1: KIELELEZO CHA AZIMIO LA KUPUNGUZA UKOSEFU WA USAWA 2020: NAFASI ZA NCHI ZA AFRIKA

Nchi	Nafasi za kimataifa (158)	Nafasi za nchi za Afrika (47)	Nchi	Nafasi za kimataifa (158)	Nafasi za nchi za Afrika (47)
Afrika Kaskazini	18	1	Senegali	127	25
Ushelisheli	21	2	Tanzania	130	26
Tunisia	48	3	The Gambia	132	27
Namibia	52	4	Rwanda	133	28
Lesotho	54	5	Burkina Faso	134	29
Botswana	60	6	Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo	135	30
Aljeria	70	7	Ethiopia	136	31
Kenya	76	8	Jamhuri ya Kongo	137	32
Morisi	79	9	Zimbabwe	138	33
Togo	82	10	Kameruni	139	34
Cabo Verde	91	11	Gine	140	35
Eswatini	96	12	Côte d'Ivoire	141	36
Malawi	97	13	Niger	142	37
Djibouti	101	14	Uganda	143	38
São Tomé na Príncipe	105	15	Sierra Leone	145	39
Misri	113	16	Burundi	147	40
Msumbiji	115	17	Madagaska	148	41
Angola	118	18	Gine-Bissau	150	42
Moroko	120	19	Jamhuri ya Afrika ya Kati	151	43
Ghana	121	20	Liberia	154	44
Zambia	122	21	Chad	155	45
Mauritania	123	22	Naijeria	157	46
Mali	125	23	Sudan Kusini	158	47
Benin	126	24			

MADOKEZO

Viungo vyote vilitumika mwisho mwezi Novemba 2021, isipokuwa pale ambapo ufafanuzi mwingine umetolewa.

1 Yohana 10:10.

2 Baraza la Makanisa Ulimwenguni, ACT Alliance, Lutheran World Federation, Interfaith standing Committee on Economic Justice and Integrity of Creation, Norwegian Church Aid, Christian Aid (2021). *Theological Reflection on Inequality and Poverty*. Ilitwaliwa tarehe 1 Desemba 2021, kutoka https://www.youtube.com/watch?v=bzr0J-_S8_0

3 Qur-aan 2:30.

4 *Diakonia in the Time of Inequality: Sigtuna Statement on Theology, Tax and Social Protection, January 2017*. Ilitwaliwa tarehe 1 Desemba 2021, kutoka https://www.kirkensnodhjelp.no/globalassets/lanserte-rapporter/2017/diakonia-in-a-time-of-inequality.pdf

5 Our World in Data. (2022, 30 Machi). *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations*. https://ourworldindata.org/covid-vaccinations

6 Rejelea M. Lawson na M. Martin. (2018). *The Commitment to Reducing Inequality Index 2018: A Global Ranking of Governments Based on What They are Doing to Tackle the Gap Between Rich and Poor*. https://policy-practice.oxfam.org/resources/the-commitment-to-reducing-inequality-index-2018-a-global-ranking-of-government-620553

7 Ripoti hii inachambua serikali 15 kati ya 16 wanachama wa SADC. Nchi ya Komoro haijajumuishwa kwa sababu ya ukosefu wa data ya kutosha ya umma ili iweze kujumuishwa katika Ahadi ya kupunguza Kiwango cha Ukosefu wa Usawa.

8 I. Ramdoo. (2020). *The Impact of COVID-19 on Employment in Mining*. IGF. Taasisi ya Kimataifa ya Maendeleo Endelevu. Inapatikana kwenye https://www.iisd.org/publications/brief/impact-covid-19-employment-mining

9 Data imetolewa kwenye Our World in Data. (2022). *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations*. Pia rejelea Shirika la Afya Duniani (2021, 2 Septemba). *Eight in 10 African Countries to Miss Crucial Covid-19 Vaccination Goal*. Kwa mujibu wa Ofisi ya Shirika la Afya Duniani ya Eneo la Afrika, ni asilimia 2 tu ya dozi zaidi ya milioni 5 za chanjo zilizotolewa duniani kote chini ya mpango wa COVAX ambazo zimesambazwa barani Afrika.

10 Hii inakadiriwa kwa kulinganisha ukuaji halisi wa Pato la Taifa la IMF kwa mwaka 2020 kabla ya janga la COVID-19 (kutoka Oktoba 2019) na takwimu halisi za ukuaji wa Pato la Taifa kwa mwaka 2020 kutoka Oktoba 2021. Tofauti hiyo inachukuliwa kuwakilisha hasara ya kiuchumi kwa eneo hili. Makadirio ya Mwaka 2019 yameombwa kutoka IMF. (2019). *Sub-Saharan Africa Regional Economic Outlook: Navigating Uncertainty*. https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2019/10/01/sreo1019 . Ukuaji halisi wa Pato la Taifa kwa Mwaka umeombwa kutoka IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October

11 I. Strauss, G. Isaacs, na J. Rosenberg. (2021), *'The Effect of Shocks to GDP on Employment in SADC Member States During COVID-19 Using a Bayesian Hierarchical Model', African Development Review, 33, S221–S237*.

12 J. Ray. (2021, 3 Mei). *COVID-19 Put More Than 1 Billion Out of Work*. Gallup. https://news.gallup.com/poll/348722/covid-put-billion-work.aspx

13 Hii inategemea mpango wa dozi mbili na gharama inayokadiriwa ya $7 kwa kila dozi kwa wananchi milioni 418.2 katika eneo hili. Gharama ya utoaji wa chanjo inakadiriwa kulingana na makadirio ya Shirika la Afya Duniani, tazama: Reuters. (2021, 28 Aprili). *Donate $7 for a COVID-19 Vaccine to Help End Pandemic, WHO Urges*. https://www.reuters.com/article/health-coronavirus-who-donation/donate-7-for-a-covid-19-vaccine-to-help-end-pandemic-who-urges-idUSL8N2MK5MD
Takwimu za idadi ya watu zimeombwa kutoka Benki ya Dunia. (2021). *Population, Total*. https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL

14 Hii imehesabiwa kutokana na makadirio ya IMF ya matumizi ya jumla ya serikali kama asilimia ya Pato la Taifa, ikilinganishwa na takwimu za 2020 na 2021, na kubadilisha kuwa kiasi cha dola kwa kulinganisha na Pato la Taifa kwa bei za sasa. Takwimu zimetolewa IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*.

15 Hii imehesabiwa kutokana na makadirio ya IMF ya matumizi ya jumla ya serikali kama asilimia ya Pato la Taifa, ikilinganishwa na takwimu za 2022–26 na viwango vya matumizi mwaka 2021, na kubadilishwa kuwa kiasi cha dola kwa kulinganisha na Pato la Taifa kwa bei za sasa. Takwimu zimetolewa IMF. (2021). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*.

16 Makadirio mapya ya matumizi ya fedha za afya ya serikali kwa kila mtu yanatokana na jumla ya matumizi ya sasa ya afya ya kila mtu na wastani wa matumizi ya kila mwaka yaliyopunguzwa kwa miaka mitano kati ya 2022 na 2026. Matumizi ya jumla ya serikali kutoka kwa Hifadhidata ya Kimataifa ya Matumizi ya Afya ya Shirika la Afya Duniani imetumika kukadiria matumizi ya jumla ya afya ya serikali (dola za Marekani kwa bei ya sasa).

17 Hii inategemea kulinganisha mapunguzo yaliyopangiwa katika kipindi cha 2022–26 kama asilimia ya Pato la Taifa na takwimu kutoka kwa hifadhidata ya CRI kuhusu matumizi ya afya ya serikali kwa mwaka wa hivi karibuni unaopatikana.

18 Hii inahesabiwa kwa kutumia mapato ya jumla ya serikali (asilimia ya Pato la Taifa) kwa mwaka wa 2021 na kubadilisha kiwango hiki kwa dola ikilinganishwa na Pato la Taifa chini ya bei za sasa na kuhesabu ni kiasi gani cha asilimia moja zaidi ambacho kitalingana. Kwa kuhesabiwa kwa njia hii, kupanua mapato kwa asilimia 1 ya Pato la Taifa mwaka 2021 kungezalisha bilioni $8.9 zaidi kwa wastani kila mwaka kwa miaka mitano kufikia 2026, jumla ambayo itakuwa takriban bilioni $44.3 zaidi katika miaka mitano. Takwimu za mapato ya serikali zimetolewa IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database*: *Oktoba 2021*. Gharama ya wastani ya kila mwaka ya kutoa elimu bora ya msingi kwa miaka mitano kati ya 2022 na 2026 inakadiriwa kuwa $596 kwa kutumia takwimu za UNESCO na kuzitumia katika mataifa ya kipato cha chini ambayo yanawakilisha mataifa ya SADC vizuri zaidi. Rejelea UNESCO. (2015). *Pricing the Right to Education: The Cost of Reaching New Targets by 2030*. https://en.unesco.org/gem-report/node/819

19 Hii inatokana na uchambuzi wa takwimu za Forbes kutoka tarehe 18 Machi 2020 hadi 30 Septemba 2021 kwa mabilionea watano: Koos Bekker, Nicky Oppenheimer na familia zao, na Patrice Motsepe, wote kutoka Afrika Kusini, na Mohammed Dewji na Strive Masiyiwa kutoka Tanzania na Zimbabwe, mtawalia.

20 Hii inatokana na tafiti za Round 8 zilizofanywa na Afrobarometer katika nchi mataifa nane ya SADC: Afrika Kusini, Zimbabwe, Zambia, Morisi, Malawi, Lesotho, Namibia na Botswana. https://afrobarometer.org/publications?field_author_value=&title=round+8&field_publication_type_tid=437&field_publication_country_nid=All&field_language_tid=All.

21 Kote katika ripoti hii, 'SADC' inarejelea mataifa 15 kati ya 16 wanachama wa SADC – Angola, Botswana, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo (DRC), Eswatini, Lesotho, Madagascar, Malawi, Morisi, Msumbiji, Namibia, Shelisheli, Afrika Kusini, Tanzania, Zambia na Zimbabwe. Komoro haijajumuishwa katika CRI au katika ripoti hii kwa sababu ya ukosefu wa takwimu.

22 Vyanzo vya takwimu zote ni hifadhidata ya Ripoti ya Maendeleo ya Binadamu ya UNDP kwenye http://hdr.undp.org/en/countries

23 Ikiwa uwiano wa Palma ni 1, inamaanisha kuwa asilimia 10 ya watu matajiri zaidi ya asilimia 40 ya watu maskini zaidi hupokea kiasi sawa cha kipato; ikiwa uwiano ni 2, inamaanisha kuwa asilimia 10 ya watu matajiri zaidi hupokea mapato mara mbili ikilinganishwa na asilimia 40 ya watu maskini zaidi, na kadhalika. Vyanzo vya takwimu zote ni hifadhidata ya Ripoti ya Maendeleo ya Binadamu ya UNDP kwenye http://hdr.undp.org/en/countries

24 Takwimu zimetolewa http://iresearch.worldbank.org/PovcalNet/povOnDemand.aspx

25 Rejelea J.D. Ostry, A. Berg na C.G. Tsangarides. (2014). *Redistribution, Inequality, and Growth*. Kidokezo cha Majadiliano ya Wafanyakazi wa IMF. https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2016/12/31/Redistribution-Inequality-and-Growth-41291; A. Berg na J.D. Ostry. (2011). *Inequality and Unsustainable Growth: Two Sides of the Same Coin?* Kidokezo cha Majadiliano ya Wafanyakazi wa IMF. https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2011/sdn1108.pdf

26 R. Wilkinson na K. Pickett. (2010). *The Spirit Level: Why Equality is Better for Everyone*. Toleo la pili. London: Penguin.

27 F. Grigoli na A. Robles. (2017). *Inequality Overhang*. Waraka wa Utekelezaji wa IMF. https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2017/03/28/Inequality-Overhang-44774

28 UNDP. (n.d.) Hifadhidata za Nchi za Ripoti za Maendeleo ya Binadamu. http://hdr.undp.org/en/countries.

29 Takwimu katika aya hii na aya zinazofuata zimetolewa kwenye tafiti za nchi zilizokusanywa na World Inequality Lab. https://wid.world/world

30 Takwimu kutoka World Inequality Database. https://wid.world/data

31 Takwimu kutoka World Inequality Database. Pia rejelea The Economist. (2021, 25 Septemba). *Unpicking Inequality in South Africa*. https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2021/09/23/unpicking-inequality-in-south-africa

32 Takwimu kutoka World Inequality Database.

33 Oxfam South Africa. (2020). *Reclaiming Power: Womxn's Work and Income Inequality in South Africa*. https://www.oxfam.org.za/wp-content/uploads/2020/11/oxfam-sa-inequality-in-south-africa-report-2020.pdf

34 K. Georgieva. (2020, 29 Septemba). *No Lost Generation: Can Poor Countries Avoid the Covid Trap? The Guardian*. https://www.theguardian.com/business/2020/sep/29/covid-pandemic-imf-kristalina-georgieva

35 A. Guterres. (2020, 18 Julai). *Tackling the Inequality Pandemic: A New Social Contract for a New Era*. Mhadhara wa Nelson Mandela katika kongamano la Umoja wa Mataifa unaopatikana kwenye https://www.un.org/sg/en/content/sg/statement/2020-07-18/secretary-generals-nelson-mandela-lecture-%E2%80%9Ctackling-the-inequality-pandemic-new-social-contract-for-new-era%E2%80%9D-delivered

36 D. Malpass. (2020, 8 Oktoba). *Reversing the Inequality Pandemic: Speech by World Bank Group President David Malpass*. Hotuba katika Chuo cha Fedha na Usimamizi cha Frankfurt. https://nl4worldbank.org/2020/10/08/reversing-the-inequality-pandemic-speech-by-world-bank-group-president-david-malpass

37 Kwa maelezo zaidi kuhusu athari za kimataifa za ukosefu wa usawa, rejelea Sura ya 2 ya ripoti ya kimataifa ya CRI: M. Martin, M. Lawson, J. Walker na N. Abdo. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19: The Commitment to Reducing Inequality Index 2020*. Oxford: Oxfam na DFI. https://policy-practice.oxfam.org/resources/fighting-inequality-in-the-time-of-covid-19-the-commitment-to-reducing-inequali-621061
Pia rejelea E. Berkhout, N. Galasso, M. Lawson, P.A. Rivero Morales, A. Taneja na D.A. Vázquez Pimentel. (2021). *The Inequality Virus: Bringing Together a World Torn Apart by Coronavirus Through a Fair, Just and Sustainable Economy*. Oxfam. https://www.oxfam.org/en/research/inequality-virus

38 C. Lakner, N. Yonzan, D. Gerszon Mahler, R.A. Castaneda Aguilar na H. Wu. (2021, 11 Januari). *Updated Estimates of the Impact of COVID-19 on Global Poverty: Looking Back at 2020 and the Outlook for 2021*. Blogu ya Takwimu za Benki ya Dunia. https://blogs.worldbank.org/opendata/updated-estimates-impact-covid-19-global-poverty-looking-back-2020-and-outlook-2021

39 Rejelea Sura ya 1 ya Benki ya Maendeleo ya Afrika (AfDB). (2021). *African Economic Outlook 2021: From Debt Resolution to Growth: The Road Ahead for Africa*. https://www.afdb.org/en/knowledge/publications/african-economic-outlook

40 Oxfam. (2021, 12 Agosti). *One-off Emergency Tax on Billionaires' Pandemic Windfalls Could Fund COVID-19 Jabs for Entire World*. https://www.oxfam.org/en/press-releases/one-emergency-tax-billionaires-pandemic-windfalls-could-fund-covid-19-jabs-entire

41 IMF. (2020a). *World Economic Outlook Database*: *A Long and Difficult Ascent*. Toleo la Oktoba. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/09/30/world-economic-outlook-october-2020
Pia rejelea: G. Cugat na F. Narita. (2020, 29 Oktoba). *How COVID-19 Will Increase Inequality in Emerging Markets and Developing Economies*. Blogu ya IMF. https://blogs.imf.org/2020/10/29/how-covid-19-will-increase-inequality-in-emerging-markets-and-developing-economies/

42 N. Yonzan, C. Lakner, D. Gerszon Mahler, R.A. Castaneda Aguilar na H. Wu. (2020, 9 Novemba). *The Impact of COVID-19 on Global Poverty Under Worsening Growth and Inequality*. Blogu ya Takwimu za Benki ya Dunia. https://blogs.worldbank.org/opendata/impact-covid-19-global-poverty-under-worsening-growth-and-inequality

43 Our World in Data. (2022, 30 Machi). *Coronavirus (COVID-19) Deaths*. https://ourworldindata.org/covid-deaths. Tanzania haijajumuishwa katika takwimu hizi kwa sababu serikali ilipiga marufuku kuripoti vifo vinavyohusiana na COVID kati ya Mei 2020 na Agosti 2021, kwa hivyo hakuna takwimu za kuaminika zinazopatikana.

44 Hii inakadiriwa kwa kulinganisha ukuaji halisi wa Pato la Taifa la IMF kwa mwaka 2020 kabla ya janga la COVID-19 (kutoka Oktoba 2019) na takwimu halisi za ukuaji wa Pato la Taifa kwa mwaka 2020 kutoka Oktoba 2021 (kutoka Aprili 2021). Tofauti hii inachukuliwa kuwakilisha hasara ya kiuchumi kwa eneo hili. Takwimu za utabiri wa 2019 zimetolewa IMF. (2019a). *Sub-Saharan Africa Regional Economic Outlook: Navigating Uncertainty*. https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2019/10/01/sreo1019 . Takwimu za mwaka 2021 zimetoka IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*.

45 Takwimu zote zimetolewa IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database*: *Oktoba 2021*.

46 J. Ray. (2021, 3 Mei). *COVID-19 Put More Than 1 Billion Out of Work*.

47 Takwimu kutoka tafiti za Round 8 zilizofanywa na Afrobarometer, zinazopatikana katika https://afrobarometer.org/publications?field_author_value=&title=round+8&field_publication_type_tid=437&field_publication_country_nid=All&field_language_tid=All. Nchi hizo nne ni Afrika Kusini, Zimbabwe, Zambia na Morisi. Idadi ya watu walioripoti kupoteza kazi, biashara au chanzo cha mapato ilikuwa ya juu zaidi nchini Zimbabwe (47%) na chini kabisa nchini Morisi (24.5%).

48 I. Strauss, G. Isaacs, na J. Rosenberg. (2021), *The Effect of Shocks to GDP on Employment in SADC Member States During COVID-19 Using a Bayesian Hierarchical Model.*

49 H. Karas na M. Dooley. (2021). *Extreme Poverty in the Time of COVID-19.* Kundi la Wataalam wa Mashirika ya Umoja wa Mataifa. https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2021/05/KHARAS_paper1.pdf

50 Rejelea, kwa mfano, makadirio ya kiuchumi ya kimataifa ya OECD, ambapo hali ya msingi inakadiria urejesho mwaka 2021, lakini hali ya chini zaidi inakadiria kuwa urejesho utaendelea hadi mwisho wa 2022: OECD. (2021). *Strengthening the Recovery: The Need for Speed. Interim Report March 2021*. http://www.oecd.org/economic-outlook Pia rejelea makadirio ya IMF na Benki ya Dunia, ambayo yanaonyesha kwamba viwango vya Pato Halisi la Taifa vitabakia karibu asilimia 3 hadi 5 chini ya makadirio ya kabla ya janga mwishoni mwa 2021: IMF. (2021d). *World Economic Outlook Update: Policy Support and Vaccines Expected to Lift Activity.* Sasisho la Januari. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2021/01/26/2021-world-economic-outlook-update Benki ya Dunia. (2021). *Global Economic Prospects: Januari 2021*. https://www.worldbank.org/en/publication/global-economic-prospects

51 Data imetolewa kwenye Our World in Data. (2022) *Coronavirus (COVID-19) Vaccinations.*

52 IMF. (2020b). *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa.* https://www.imf.org/en/Publications/REO/SSA/Issues/2020/10/22/regional-economic-outlook-sub-saharan-africa

53 Hii inatokana na uchambuzi wa takwimu za Forbes kutoka tarehe 18 Machi 2020 hadi 30 Septemba 2021 kwa mabilionea watano ambao wapo kwenye orodha hizi mbili: Koos Bekker, Nicky Oppenheimer na familia zao, na Patrice Motsepe, wote kutoka Afrika Kusini, na Mohammed Dewji na Strive Masiyiwa kutoka Tanzania na Zimbabwe, mtawalia. Watu walioorodheshwa upya au watu binafsi walioondolewa kwenye orodha ya mabilionea wa Forbes kati ya vipindi hivi viwili hawajumuishwa.

54 Malipo ya pensheni hutumiwa kama kigezo kwa sababu takwimu za kiwango cha jumla cha usalama wa kijamii hazipatikani kwa nchi zote.

55 Takwimu za matumizi ya nchi za Afrika Magharibi zilichukuliwa kutoka DFI/Oxfam. (2021). *The West Africa Inequality Crisis: Fighting Austerity and the Pandemic: Oktoba 2021.* https://www.inequalityindex.org/#/. Takwimu za uchumi zilizoendelea zaidi zilichukuliwa kutoka IMF (2021c) *COVID-19 Fiscal Response Database: Oktoba 2021*. https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Fiscal-Policies-Database-in-Response-to-COVID-19

56 Takwimu za matumizi ya nchi za SADC zimechukuliwa kutoka mpango wa IMF au Nyaraka za Kifungu cha IV kwa kila nchi mwaka 2020-21, pamoja na nyaraka za bajeti za kitaifa za 2020 na 2021, na kuongezewa na IMF inapohitajika. (2021e). *Policy Responses to COVID-19.* https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#U.

57 IMF. (n.d.). *IMF Country Information.* https://www.imf.org/en/Countries. Ili uone vyanzo vya kina zaidi, rejelea taarifa za nchi zinazoambatana na ripoti hii.

58 Rejelea U. Gentilini, M. Almenfi, I. Orton na P. Dale. (2020). *Social Protection and Jobs Responses to COVID-19: A Real-Time Review of Country Measures – December 11 Update.* Benki ya Dunia. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/33635

59 Takwimu kutoka tafiti za Round 8 zilizofanywa na Afrobarometer, zinazopatikana kwenye https://afrobarometer.org/publications?field_author_value=&title=round+8&field_publication_type_tid=437&field_publication_country_nid=All&field_language_tid=All . Nchi hizo nne ni Afrika Kusini, Zimbabwe, Zambia na Morisi.

60 IMF/Benki ya Dunia. (n.d.) *Debt Sustainability Analyses 2020–21*. https://www.imf.org/en/publications/dsa

61 Vyanzo vya data ni uchambuzi mpya zaidi wa uendelevu wa madeni uliofanywa na IMF na Benki ya Dunia, rejelea https://www.worldbank.org/en/programs/debt-toolkit/dsa au https://www.imf.org/external/pubs/ft/dsa/lic.aspx. Kwa Botswana, Eswatini, Lesotho, Morisi, Namibia, Ushelisheli na Afrika Kusini, hizi ziliongezewa na uchambuzi wa hati za bajeti za 2019, 2020 na 2021.

62 IMF. (2021b). *World Economic Outlook Database: Aprili 2021*. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April

63 Ili upate maelezo zaidi, rejelea IMF. (2021f). *COVID-19 Financial Assistance and Debt Service Relief.* https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/COVID-Lending-Tracker

64 Ili upate maelezo zaidi, rejelea Benki ya Dunia. (2021, 17 Septemba). *COVID 19: Debt Service Suspension Initiative.* https://www.worldbank.org/en/topic/debt/brief/covid-19-debt-service-suspension-initiative . Nchi sita za SADC hawatimizi masharti ya DSSI kwa sababu kiwango chake cha Pato Halisi la Taifa ni cha juu sana.

65 Rejelea G20. (2021). *G20 Common Framework for Debt Burden Relief Dialogues for Low-Income Countries.* https://www.g20.org/g20-common-framework-for-debt-burden-relief-dialogues-for-low-income-countries.html

66 Christian Aid, Global Justice Now, Jubilee Debt Campaign na Oxfam. (2020). *Passing the Buck on Debt Relief: How the Failure of the Private Sector to Cancel Debts is Fuelling a Crisis Across the Developing World.* https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/621026/mb-passing-buck-debt-relief-private-sector-160720-en.pdf

67 Ili upate taarifa za kina za mamlaka haya na taarifa kuhusu IMF na ahadi za Benki ya Dunia za kupunguza ukosefu wa usawa, rejelea: New Rules for Global Finance. (2013). *Global Financial Governance and Impact Report 2013.* https://new-rules.org/storage/documents/global_financial_governance__impact%20report_2013%20.pdf

68 Ili upate taarifa zaidi, rejelea taarifa za nchi zinazoambatana na ripoti hii.

69 IMF. (2021d, 2 Agosti). *IMF Governors Approve a Historic US$650 Billion SDR Allocation of Special Drawing Rights.* https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/07/30/pr21235-imf-governors-approve-a-historic-us-650-billion-sdr-allocation-of-special-drawing-rights

70 Mahesabu ya Oxfam. Pia ugavi wa SDR kwa kila nchi. IMF (2021e, 23 Agosti). *2021 General SDR Allocation: Special Drawing Rights.* https://www.imf.org/en/Topics/special-drawing-right/2021-SDR-Allocation

71 Ili upate maelezo zaidi kuhusu matatizo ya mitazamo na mapendekezo yaliyowasilisha ya jinsi ya kuiboresha, rejelea *Open Letter to G20 Finance Ministers, Central Bank Governors and the IMF: Civil Society Organizations Call for Quick Special Drawing Rights Allocation*, 18 April 2021, available at: https://gcap.global/news/open-letter-to-g20-finance-ministers-and-the-imf-civil-society-organizations-call-for-quick-special-drawing-rights-allocation

72 Latindadd. (2021, 12 Februari). *Civil Society Organizations Call for Quick Special Drawing Rights Allocation.* https://www.latindadd.org/2021/02/12/civil-society-organizations-call-for-quick-special-drawing-rights-allocation

73 Mashirika mbalimbali ya kimataifa yametoa wito wa utoaji wa haraka wa hadi dola trilioni 3 za SDR, ikiwa ni pamoja na: E. Macron, A. Merkel, M. Sall, A. Guterres, C. Michel na U. von der Leyen. (2021, 3 Februari). *Multilateral Cooperation for Global Recovery*. Project Syndicate. https://www.project-syndicate.org/commentary/multilateralism-for-the-masses-by-emmanuel-macron-et-al-2020-02;Intergovernmental Group of Twenty-Four on International Monetary Affairs and Development. (2020, 13 Oktoba). Mawasiliano yaliyotambulika. https://www.g24.org/wp-content/uploads/2020/10/G-24-Communique-Final-Annual-Meetings-2020.pdf); UN Conference on Trade and Development (UNCTAD). (2020). *Trade and Development Report 2020: From Global Pandemic to Prosperity for All: Avoiding Another Lost Decade*. https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2020

74 Kulingana na uchambuzi wa nyaraka zote za mipango ya nchi – iwe mipango ya dharura kama vile Mkopo wa Haraka wa Dharura na Mfuko wa Ufadhili wa Haraka au mipango ya muda mrefu kama vile Mkopo wa Muda Mrefu na Mifuko ya Msaada wa Sera. Nyaraka za mahsusi zinaweza kupatikana kwenye https://www.imf.org/en/countries. Kwa marejeleo ya nyaraka mahsusi, angalia muhtasari wa nchi unaoambatishwa kwenye ripoti hii.

75 Ili upate mapendekezo ya IMF kuhusu sera ya kodi ya urejesho baada ya COVID-19, rejelea R. de Mooij, R. Fenochietto, S. Hebous, S. Leduc na C. Osorio-Buitron. (2020). *Tax Policy for Inclusive Growth after the Pandemic*. IMF. https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-tax-policy-for-inclusive-growth-after-the-pandemic.ashx

76 https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/07/28/Democratic-Republic-of-the-Congo-Request-for-a-Three-Year-Arrangement-Under-the-Extended-462901

77 Kulingana na uchambuzi wa Utambuzi wa Kimfumo wa Nchi unaofanywa na Benki ya Dunia uliofanywa kwa waraka huu. SCDs zinapatikana kwa: https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/23099. Ili upate marejeleo ya nyaraka mahsusi, rejelea muhtasari wa nchi ulioambatishwa kwenye ripoti hii.

78 Botswana, Eswatini, Lesotho, Namibia, Afrika Kusini, Tanzania na Zambia. Chambuzi hizi zimefanywa kwa kushirikiana na taasisi ya Commitment to Equity Institute ya Tulane. Chambuzi za nchi zinapatikana kwenye https://commitmentoequity.org

79 Kumbuka kwamba Doing Business itaacha kuchapisha nyaraka. I. Richards. (2021, 24 Septemba). *With the World Bank's "Doing Business" Out of Business, What Should Come Next?* Inter Press Service. https://www.ipsnews.net/2021/09/world-banks-business-business-come-next. Rejelea https://new-rules.org/storage/documents/global_financial_governance__impact%20report_2013%20.pdf for earlier discussion of how Doing Business rewarded major regressive tax and labour policy measures.

80 IMF. *Labour Market Reforms Options to Boost Employment in South Africa*. Waraka wa Jopo Kazi la IMF 21/165.

81 Rejelea Sura ya 2 ya M. Martin et al. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19*.

82 K. Malouf Bous, A. Marriott, E. Seery na R. Shadwick. (2020). *From Catastrophe to Catalyst: Can the World Bank Make COVID-19 a Turning Point for Building Universal and Fair Public Healthcare Systems?* Oxford: Oxfam. https://policy-practice.oxfam.org/resources/from-catastrophe-to-catalyst-can-the-world-bank-make-covid-19-a-turning-point-f-621113

83 Rejelea, kwa mfano, C. Andrews, A. de Montesquiou, I. Arevalo Sanchez, P.V. Dutta, B.V. Paul, S. Samaranayake, J. Heisey, T. Clay na S. Chaudhary. (2021). *The State of Economic Inclusion Report 2021: The Potential to Scale*. Benki ya Dunia. https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/34917

84 Kuhusu hotuba, angalia kwa mfano: L. Elliott. (2020, 29 Septemba). *IMF Chief: Covid Will Widen Inequality Without Global Action. The Guardian*. https://www.theguardian.com/business/2020/sep/29/imf-chief-covid-inequality-kristalina-georgieva; Benki ya Dunia. (2020, 12 Desemba). *Hotuba ya Rais wa Benki ya Dunia David Malpass katika Mkutano wa Climate Ambition Summit 2020*. https://www.worldbank.org/en/news/speech/2020/12/12/remarks-by-world-bank-group-president-david-malpass-at-the-climate-ambition-summit-2020

85 Hii imehesabiwa kutokana na makadirio ya IMF ya matumizi ya jumla ya serikali kama asilimia ya Pato la Taifa, ikilinganishwa na takwimu za 2020 na 2021, na kubadilisha kuwa kiasi cha dola kwa kulinganisha na Pato la Taifa kwa bei za sasa. Takwimu zimetolewa IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*.

86 Hii inategemea mpango wa dozi mbili na gharama inayokadiriwa ya $7 kwa kila dozi kwa wananchi milioni 363.4 katika eneo hili. Gharama ya utoaji wa chanjo inakadiriwa kulingana na makadirio ya Shirika la Afya Duniani, tazama Reuters. (2021, 28 Aprili). *Donate $7 for a COVID-19 Vaccine to Help End Pandemic, WHO Urges*. Takwimu za idadi ya watu ni za mwaka 2020 kutoka IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database. Oktoba 2021*.

87 DRC ilitekeleza mapunguzo makubwa ya bajeti ya asilimia 1.9 ya Pato Halisi la Taifa mwaka 2020. Kwa upande wa Tanzania, mipango ya matumizi imebadilika sana tangu Aprili 2021, kwa sababu serikali mwishoni mwa 2021 kwa mara ya kwanza ilianzisha mpango wa matumizi wa kupambana na COVID na kuomba fedha za dharura za IMF kuisaidia. Kwa hivyo, matumizi yaliyotabiriwa yanatumia mwaka wa bajeti wa 2021/22 kuwa msingi wake, ambapo matumizi yataongezeka kwa asilimia 1.6 ya Pato Halisi la Taifa, ambapo baadaye matumizi/Pato Halisi la Taifa litashuka katika mwaka 2022/26.

88 Hii imehesabiwa kutokana na makadirio ya IMF ya matumizi ya jumla ya serikali kama asilimia ya Pato la Taifa, ikilinganishwa na takwimu za 2022–26 na viwango vya matumizi mwaka 2021, na kubadilishwa kuwa kiasi cha dola kwa kulinganisha na Pato la Taifa kwa bei za sasa. Takwimu hizi zinatoka IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*. Makadirio mapya ya matumizi ya fedha za afya ya serikali kwa kila mtu yanatokana na jumla ya matumizi ya sasa ya afya ya kila mtu na wastani wa matumizi ya kila mwaka yaliyopunguzwa kwa miaka mitano kati ya 2022 na 2026. Matumizi ya jumla ya serikali kutoka kwa Hifadhidata ya Kimataifa ya Matumizi ya Afya ya Shirika la Afya Duniani imetumika kukadiria matumizi ya jumla ya afya ya serikali (dola za Marekani kwa bei ya sasa).

89 IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Oktoba 2021*. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October

90 N. Tamale. (2021). *Adding fuel to fire: How IMF demands for austerity will drive up inequality worldwide*. Oxfam. DOI: 10.21201/2021.7864. https://policy-practice.oxfam.org/resources/adding-fuel-to-fire-how-imf-demands-for-austerity-will-drive-up-inequality-worl-621210/

91 D. Furceri, P. Loungani, J. David Ostry na P. Pizzuto. (2021, 30 Aprili). *The Rise in Inequality After Pandemics: Can Fiscal Support Play a Mitigating Role?* Waraka wa Jopo la IMF la 21/120. https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/04/30/The-Rise-in-Inequality-after-Pandemics-Can-Fiscal-Support-Play-a-Mitigating-Role-50287

92 Rejelea Benki ya Dunia. (2020). *Poverty and Shared Prosperity 2020 – Reversal of Fortune*. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/34496/9781464816024.pdf

93 I. Ramdoo. (2020). *The Impact of COVID-19 on Employment in Mining*.

94 Tume ya Uchumi ya Umoja wa Mataifa kwa Afrika. (2020). *Socio Economic Impact of COVID-19 in Southern Africa*. Inapatikana kwenye https://www.uneca.org/sites/default/files/COVID-19/Presentations/socio-economic_impact_of_covid-19_in_southern_africa_-_may_2020.pdf

95 Mpango wa Uwazi wa Sekta ya Uchimbaji Madini, Msumbiji.

96 I. Ramdoo. (2020). *The Impact of COVID-19 on Employment in Mining*. IGF. Taasisi ya Kimataifa ya Maendeleo Endelevu. https://www.iisd.org/publications/brief/impact-covid-19-employment-mining

97 D.A. Williams na K. Dupuy. (2016). *At the extremes: Corruption in natural resource management revisited*. U4 Anti-Corruption Resource Centre, CHR. Michelsen Institute. https://www.cmi.no/publications/5950-at-the-extremes-corruption-in-natural-resource

98 S.P. Freedberg, et al. (2020). *How Africa's richest woman exploited family ties, shell companies and inside deals to build an empire.* Luanda Leaks. Muungano wa Kimataifa wa Waandishi wa Habari za Upelelezi. https://www.icij.org/investigations/luanda-leaks/how-africas-richest-woman-exploited-family-ties-shell-companies-and-inside-deals-to-build-an-empire/

99 Umoja wa Afrika. (2010). *Africa Mining Vision*. https://au.int/en/ti/amv/about

100 Ushuru wa Kipato (Ondoleo la Ushuru wa Kipato) (Great Dyke Investments (Private) Limited) Notisi ya 2021. https://www.veritaszim.net/sites/veritas_d/files/SI%202021-026%20Income%20Tax%20%28Exemption%20from%20Income%20Tax%29%20%28Great%20Dyke%20Investments%20%28Private%29%20Limited%29%20Notice%2C%202021.pdf

101 Southern Africa Resource Watch. (2021, Februari 15). *Zimbabwe Civil Society Calls for Transparency in the Granting of Tax Incentives in the Platinum Sector*. Taarifa kwa vyombo vya habari. https://www.sarwatch.co.za/press-release-zimbabwe-civil-society-calls-for-transparency-in-the-granting-of-tax-incentives-in-the-platinum-sector/

102 D. Mulé na M. Nsenduluka. (2021). *Potential Corporate Tax Avoidance in Zambia's Mining Sector? Estimating Tax Revenue Gains from Addressing Profit Shifting or Revising Profit Allocation Rules: A Case Study of Glencore and Mopani Copper Mines*. Oxfam America. https://www.oxfamamerica.org/explore/research-publications/potential-corporate-tax-avoidance-in-zambias-mining-sector/

103 F. Njini na G. Maravanyika. (2020, Novemba 24). *Zimbabwe Gold Smugglers Shipping Over $1.5 Billion a Year*. Bloomberg. https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-11-24/zimbabwe-gold-smugglers-estimated-to-ship-1-5-billion-a-year

104 H. Halland, et al. (2014). *Resource Financed Infrastructure: A Discussion on a New Form of Infrastructure Financing*. https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0239-3

105 D. Mihalyi, et al. (2020). *Resource-Backed Loans: Pitfalls and Potential*. Natural Resource Governance Institute. https://resourcegovernance.org/analysis-tools/publications/resource-backed-loans-pitfalls-potential.

106 Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu, Jopo Kazi la Viwanda vya Uchimbaji, Mazingira na Ukiukaji wa Haki za Binadamu. https://www.achpr.org/specialmechanisms/detail?id=13

107 A. Mukpo. (2021, Aprili 26). *Gas fields and jihad: Mozambique's Cabo Delgado becomes a resource-rich war zone*. Mongabay. https://news.mongabay.com/2021/04/gas-fields-and-jihad-mozambiques-cabo-delgado-becomes-a-resource-rich-war-zone/

108 Mfumo wa zamani uliruhusu wafanyakazi wa shambani kufanya kazi bila kulipwa na badala yake kupewa kipande cha ardhi cha kuishi, kulima na kufuga idadi ndogo ya mifugo kwenye shamba la *umnumzane*.

109 L. Ledwaba. (2018, Julai 27). *Scramble for minerals leaves rural families homeless*. *Mail & Guardian*. https://mg.co.za/article/2018-07-27-00-scramble-for-minerals-leaves-rural-families-homeless/

110 M. Martin et al. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19*.

111 Kwa ushahidi anuwai wa uchambuzi unaosisitiza uchaguzi wa sera za kielezo, rejelea: M. Martin et al. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19;* na M. Martin, J. Walker na M. Lawson. (2021). *The Commitment to Reducing Inequality Index 2020: Methodology Note*. Oxford: Oxfam na DFI.
Zote mbili zinapatikana kwenye https://policy-practice.oxfam.org/resources/fighting-inequality-in-the-time-of-covid-19-the-commitment-to-reducing-inequali-621061. Kwa majadiliano kamili ya ushahidi kwamba hatua katika maeneo haya matatu inaathari sana ukosefu wa usawa, rejelea M. Lawson na M. Martin. (2018). *The Commitment to Reducing Inequality Index 2018*.

112 Kwa maelezo ya mabadiliko ya mbinu hizi, rejelea M. Martin et al. (2020). *The Commitment to Reducing Inequality Index 2020*.

113 Maelezo zaidi kuhusu ufafanuzi wa viashiria na vyanzo vya takwimu vinaweza kupatikana katika hati ya mbinu kwenye tovuti ya CRI kwenye www.inequalityindex.org

114 Hakukuwa na takwimu ya umma ya kutosha kujumuisha Komoro katika CRI 2020.

115 Ripoti za nchi zinapatikana kwenye http://www.inequalityindex.org/#/countryProfiles

116 Orodha hii inajumuisha nchi 47 kati ya 54 za Afrika: Komoro, Gine Ikweta, Eritrea, Gabon, Libya, Somalia na Sudan zimeondolewa kutokana na ukosefu wa takwimu.

117 Alama za viashiria vyote vya binafsi kawaida huwa kati ya sifuri (mbaya zaidi) na 1 (bora), ili kila nchi iweze kulinganishwa na nyinginezo kwa usawa katika viashiria vyote, na kutafakari kikamilifu kuhusu mafanikio na mapungufu katika kila kiashiria. Hii ina maana kwamba hakuna eneo au nchi inapata alama kamili, kwani hakuna nchi inayotekeleza hatua kamili za sera kuhusu ukosefu wa usawa.

118 Kama inavyokadiriwa kupitia mapunguzo ya Gini kutoka mapato ya soko hadi mapato baada ya ulinzi wa kijamii na huduma za umma.

119 M. Martin, M. Lawson, N. Abdo, D. Waddock, J. Walker. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19: The Commitment to Reducing Inequality Index 2020*.

120 Sehemu ya 3.8.1 ya SDG ya Kielezo cha Huduma ya Afya kwa Wote inatathmini upatikanaji wa huduma muhimu, ikiwa ni pamoja na afya ya uzazi, magonjwa ya kina mama, watoto wazaliwa na watoto wakubwa, magonjwa ya kuambukiza, magonjwa yasiyo ya kuambukiza na uwezo na upatikanaji wa huduma, kati ya watu wa jumla na wasiojiweza. Kiashiria cha COOP cha sehemu ya 3.8.2 ya SDG kinatathminiwa na watu wanaotumia asilimia 10 ya bajeti yao ya familia katika huduma za afya.

121 Takwimu za Malawi ni za mwaka 2016, zilizochukuliwa kutoka ILO. (2017). *World Social Protection Report 2017–19: Universal Social Protection to Achieve the Sustainable Development Goals*. https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_604882/lang--en/index.htm
Makadirio mapana zaidi ya utoaji huduma yametolewa *ILO World Social Protection Data Dashboard: Malawi* (https://www.social-protection.org/gimi/WSPDB.action?id=13)inaonyesha kuwa kutokana na faida kwa watoto na watu wanaoishi na ulemavu, idadi ya jumla ya watu wanaopokea angalau faida moja ya ulinzi wa kijamii inaweza kuwa juu kufikia hata 21.3.

122 Rejelea M. Martin et al. (2020). *Fighting Inequality in the Time of COVID-19*.

123 Kwa maelezo zaidi kuhusu tafiti hizi na mbinu zilizotumika, rejelea Tovuti ya taasisi ya Commitment to Equity Institute ya Chuo Kikuu cha Tulane kwenye https://commitmentoequity.org

124 M.K. Dodo. (2020). *Understanding Africa's Food Security Challenges* in B. Mahmoud (ed.). (2020). *Food Security in Africa*. IntechOpen. https://www.intechopen.com/books/8063

125 Benki ya Dunia. (n.d.). *Agriculture, Forestry, and Fishing, Value Added (% of GDP)*. https://data.worldbank.org/indicator/NV.AGR.TOTL.ZS

126 ILO. (n.d.). *Country Profiles*. https://ilostat.ilo.org/data/country-profiles

127 ume ya Umoja wa Afrika na Wakala wa Mipango na Uratibu wa NEPAD. (2015). *The CAADP Results Framework 2015–2025: "Going for Results and Impacts"*. https://au.int/sites/default/files/documents/31250-doc-the_caadp_results_framework_2015-2025_english_edited_1-1.pdf

128 Rejelea World Inequality Database. (2021). *A Wealth Tax for South Africa*. https://wid.world/news-article/a-wealth-tax-for-southafrica/#:~:text=A%20wealth%20tax%20is%20one%20policy%20tool%2C%20among,1.5%25%20and%203.5%25%20of%20the%20South%20African%20GDP. Baraza la Ushauri wa Uchumi la Rais mwezi Oktoba 2020 pia lilipendekeza ushirikiano wa miaka mitatu wa kutoza viwango vya juu vya kodi ya mapato, na ushuru wa juu wa mali ya urithi ili kufadhili urejesho wa baada ya COVID. Rejelea A. Sguazzin. (2020, 12 Oktoba). *President's Advisory Council Warns Debt Targets Will not be Met Amid Covid Fallout*. Business Day. https://www.businesslive.co.za/bd/economy/2020-10-12-presidents-advisory-council-warns-debt-targets-will-not-be-met-amid-covid-fallout

129 Hii inahesabiwa kwa kutumia mapato ya jumla ya serikali (asilimia ya Pato la Taifa) kwa mwaka wa 2021 na kubadilisha kiwango hiki kwa dola na kuhesabu ni kiasi gani cha asilimia moja zaidi ambacho kitalingana. Takwimu za mapato ya jumla ya serikali zimetolewa IMF. (2021a). *World Economic Outlook Database: Aprili 2021*.
Ufadhili wa elimu kwa kila mtoto wa shule ya msingi kwa mwaka 2021 zimekadiriwa kulingana na makadirio ya UNESCO na kutumika katika nchi ya kipato cha chini wastani. Rejelea UNESCO. (2015). *Pricing the Right to Education: The Cost of Reaching New Targets by 2030*. https://en.unesco.org/gem-report/node/819.

130 Kulingana na tafiti za Round 8 na Afrobarometer nchini Afrika Kusini, Zimbabwe, Zambia, Morisi, Malawi, Lesotho, Namibia na Botswana.

131 Rejelea M. Martin et al. (2021). *The Commitment to Reducing Inequality Index 2020: Methodology Note*.

132 A. Chatterjee, L. Czajka na A. Gethin. (2021). *A Wealth Tax for South Africa*. Nyaraka za Jopo Kazi ya PSE. https://ideas.repec.org/p/hal/psewpa/halshs-03131182.html

133 Ili uone hesabu ya kodi ya utajiri, rejelea World Inequality Database. (2021). *A Wealth Tax for South Africa*. Athari zinazoweza kutokea kwenye bajeti za afya na ulinzi wa kijamii zinategemea takwimu za hifadhidata za CRI kwa matumizi ya afya na ulinzi wa kijamii mwaka 2019.

134 Kwa VAT, msingi wa kodi ulizingatiwa ni matumizi ya kibinafsi. Hata hivyo, hakuna takwimu za kuaminika zinazopatikana kwa mapato ya mtu binafsi au faida ya mashirika kama misingi ya kodi kwa PIT na CIT, kwa hivyo tunatumia matumizi ya Pato Halisi la Taifa kuondoa matumizi kama msingi.

135 IMF. (2021g). *Democratic Republic of the Congo: Request for a Three-Year Arrangement Under the Extended Credit Facility; Review of Performance Under the Staff Monitored Program-Press Release; Staff Report; and Statement by the Executive Director for the Democratic Republic of Congo*. https://www.imf.org/en/Publications/CR/Issues/2021/07/28/Democratic-Republic-of-the-Congo-Request-for-a-Three-Year-Arrangement-Under-the-Extended-462901, Table 2b.

136 Rejelea, kwa mfano, M. Hearson. (2015). *Tax Treaties in sub-Saharan Africa: A Critical Review*. Tax Justice Network – Africa. http://eprints.lse.ac.uk/67903/1/Hearson_Tax_treaties_in_sub-Saharan_Africa.pdf

137 A. Chatterjee et al. (2021). *A Wealth Tax for South Africa*.

138 Kwa maelezo zaidi kuhusu tafiti hizi na mbinu zilizotumika, rejelea Tovuti ya taasisi ya Commitment to Equity Institute ya Chuo Kikuu cha Tulane kwenye https://commitmentoequity.org

139 Rejelea Chuo Kikuu cha Global Labour University na Kituo cha Haki za Wafanyakazi wa Global katika Chuo Kikuu cha Penn State. (n.d.). *Labour Rights in Law and Practice*. http://labour-rights-indicators.la.psu.edu/countries
Katika mchakato wa kukusanya ripoti za CRI mwaka 2020, tathmini mpya zaidi iliyopatikana ilikuwa ya 2017. Tathmini ya 2018 na 2019 inatarajiwa kupakiwa hivi karibuni.

140 Inapatikana kwenye tovuti ya ILO: https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer29/?lang=en&segment=indicator&id=LAP_2LID_QTL_DT_A

141 Ili upate maelezo zaidi juu ya vielelezo hivi, rejeleahttps://survey.internationalbudget.org/#home nahttps://www.transparency.org/en/cpi/2020/index. Data iliyotumiwa kutoka kwa vielezo vyote viwili ni zile za 2019, ili kulingana na data ya CRI.

142 CPI inajumuisha nchi zote za CRI isipokuwa Antigua na Barbuda, Belize, Misri, Fiji, Eneo la Palestina Lililomilikiwa (OPT) na Samoa. OBI inajumuisha nchi zote za CRI isipokuwa Antigua na Barbuda, Armenia, Austria, Bahamas, Bahrain, Barbados, Belarus, Ubelgiji, Belize, Bhutan, Cabo Verde, Jamhuri ya Afrika ya Kati, Kongo, Kupro, Denmaki, Djibouti, Estonia, Ethiopia, Ufini, Ugiriki, Gine, Gine-Bissau, Guyana, Haiti, Hong Kong, Aisilandi, Ayalandi, Israel, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Watu wa Lao, Latvia, Lithuania, Lasembogi, Maldivi, Malta, Mauritania, Morisi, Uholanzi, Masedonia ya Kaskazini, OPT, Oman, Panama, Samoa, Ushelisheli, Singapori, Visiwa vya Solomon, St Lucia, St Vincent na Grenadines, Uswisi, Togo, Urugwai, Uzbekistan na Vanuatu.

143 Zinapatikana kwenye https://www.inequalityindex.org/#/countryProfiles

144 Rejelea SADC. (n.d.) *Vision, Mission, and Mandate*. https://www.sadc.int/sadc-secretariat/vision-mandate/#:~:text=The%20Mandate%20of%20the%20SADC%20Secretariat%2C%20as%20outlined,and%20council%3B%20Organisation%20and%20management%20of%20SADC%20Meetings%3B

145 The *SADC Regional Indicative Strategic Development Plan 2020-2030,* which was signed by member states in February 2021. https://www.sadc.int/documents-publications/key-strategies

© Oxfam International Mei 2022.

Makala hii imeandikwa na Matthew Martin. Oxfam, DFI na Norwegian Church Aid wanashukuru kwa usaidizi wake Anthony Kamande, Romao Xavier, Dailes Judges, Daud Kayisi, Mathias Kafuda, Helen Bunting, Helen Wishart na Max Lawson kutoka Oxfam na Kjetil Abildsnes, Silje Margrete Ander, Felix Ngosa na Nelson Joao kutoka Norwegian Church Aid katika utayarishaji wake.

Norwegian Church Aid ni shirika la kiekumeni la haki ya kimataifa linaloshirikiana na washirika katika nchi zaidi ya 22. Tunafanya kazi kuwasaidia watu maskini zaidi na wale wanaohitaji, licha ya imani yao, rangi, uhusiano wao wa kisiasa au kidini. https://www.kirkensnodhjelp.no/en/.

Ili upate maelezo zaidi kuhusu ya masuala yaliyoibuliwa katika hati, hii tafadhali tuma barua pepe kwa advocacy@oxfaminternational.org

Chapisho hili ni hakimiliki lakini maandishi yanaweza kutumika bila malipo kwa madhumuni ya utetezi, kampeni, elimu na utafiti, mradi chanzo kinatambuliwa kikamilifu. Mmiliki wa hakimiliki anaomba kwamba matumizi yote hayo yasajiliwe kwao kwa madhumuni ya tathmini ya athari. Ili kunakili katika hali nyingine zozote, au ili kutumia tena katika machapisho mengine, au ili kutafsiri au kufanyia marekebisho, ruhusa lazima itolewe na ada inaweza kutozwa. Tuma barua pepe kwa policyandpractice@oxfam.org.uk.

Taarifa iliyo katika chapisho hili ni sahihi wakati wa kuwasilishwa kwenye vyombo vya habari.

Imechapishwa na Oxfam GB kwa Oxfam International chini ya ISBN 978-1-78748-879-3 Mei 2022. DOI: 10.21201/2022.8793

Oxfam GB, Oxfam House, John Smith Drive, Cowley, Oxford, OX4 2JY, UK.

Development Finance International

Development Finance International ni shirika lisilo la faida la kujenga uwezo, utetezi, ushauri na utafiti ambalo linashirikiana na zaidi ya serikali 50, taasisi za kimataifa na mashirika ya kiraia duniani kote kusaidia kutoa fedha za maendeleo, kukabiliana na umaskini na ukosefu wa usawa. Ili upate maelezo zaidi, tembelea www.development-finance.org na www.governmentspendingwatch.org

Picha

Picha ya jalada: Awaki amesimama na mtoto wake katika viunga vya Hospitali ya Kilutheri Haydom, mkoani Manyara, Tanzania. Janga la Corona liliathiri uwezo wa kaya masikini kumudu gharama za afya. Hii pia ilisababishwa na ukosefu wa bima ya afya kwa wote.
Picha: NCA Tanzania.

Ukurasa wa 4: Fatuma, nchini Tanzania, anatumia teknolojia ya umwagiliaji wa matone katika kupambana na mabadiliko ya tabianchi mkoani Kigoma. Kupitia uwezeshaji toka Norwegian Church Aid, Fatuma ameweza kuongeza kipato cha familia yake na kujikwamua katika lindi la umasikini.
Picha: Havard Bjelland/NCA.

Ukurasa wa 23: Picha ya Sarah akiwa karibu na shamba lake katika kijiji cha Nyanyadzi, Chimanimani, Zimbabwe. Sara amekuwa mkulima kwa miaka 25. 'Mambo mengi yamebadilika tangu nilipoanza kilimo. Mvua sasa huchelewa. Hakuna maji ya kutosha.'
Picha: Cynthia Matonhodze/Oxfam.

Ukurasa wa 25: Cecilia amesimama mbele ya mabaki ya kile kilichokuwa jengo kuu la makazi yake katika kijiji kimoja kusini mwa Malawi. Nyumba hiyo, ambako aliishi na watoto wake sita na wajukuu wawili, ilianguka kutokana na mafuriko yaliyosababishwa na kimbunga cha Idai.
Picha: Philip Hatcher-Moore/Oxfam.

Ukurasa wa 32: Esther kutoka Kilimanjaro, Tanzania akifurahia usaidizi kutoka kwa mtaalamu wa mifugo ndugu Erasto. Upatikani wa huduma za ugani ni miongozi mwa changamoto zinazoathiri uzalishaji katika sekta za kilimo na ufugaji.
Picha: NCA Tanzania.

Ukurasa wa 39: Veronica akiwa kwenye shamba lake jijini Lusaka, Zambia, akiandaa ardhi ili kupanda shina za muhogo.
Picha: Loliwe Phiri/Oxfam.

Ukurasa wa 49: Praise Nsema akiwa katika shule yake ya chekechea katika kijiji cha Kambuwe, Mchinji, Malawi.
Picha: Håvard Bjelland/NCA 2021.

Oxfam

Oxfam ni shirikisho la kimataifa la mashirika ya 21, linaloshirikiana na washirika na wadau wake kuwahudumia mamilioni ya watu duniani kote. Kwa pamoja, tunakabiliana na ukosefu wa usawa ili kumaliza umaskini na ukosefu wa haki, sasa na kwa muda mrefu ujao – ili watu wote wawe na mustakabali sawa. Tafadhali tuma ujumbe kwa mashirika yoyote ili upate maelezo zaidi au utembelee www.oxfam.org

Oxfam America (www.oxfamamerica.org)
Oxfam Aotearoa (www.oxfam.org.nz)
Oxfam Australia (www.oxfam.org.au)
Oxfam-in-Belgium (www.oxfamsol.be)
Oxfam Brasil (www.oxfam.org.br)
Oxfam Canada (www.oxfam.ca)
Oxfam Colombia (lac.oxfam.org/countries/colombia)
Oxfam France (www.oxfamfrance.org)
Oxfam Germany (www.oxfam.de)
Oxfam GB (www.oxfam.org.uk)
Oxfam Hong Kong (www.oxfam.org.hk)
Oxfam IBIS (Denmark) (www.oxfamibis.dk)
Oxfam India (www.oxfamindia.org)
Oxfam Intermón (Spain) (www.oxfamintermon.org)
Oxfam Ireland (www.oxfamireland.org)
Oxfam Italy (www.oxfamitalia.org)
Oxfam Mexico (www.oxfammexico.org)
Oxfam Novib (Netherlands) (www.oxfamnovib.nl)
Oxfam Québec (www.oxfam.qc.ca)
Oxfam South Africa (www.oxfam.org.za)
KEDV (www.kedv.org.tr)

Development Finance International

NORWEGIAN CHURCH AID
actalliance

OXFAM